

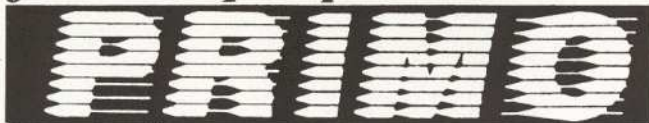
MIKROSZÁMÍTÓGÉP
MAGAZIN

A NEUMANN JÁNOS SZÁMÍTÓGÉP-
TUDOMÁNYI TÁRSASÁG LAPJA

1985/4

**Tanuláshoz, munkához,
játékhoz pro primo:**

személyi számítógép

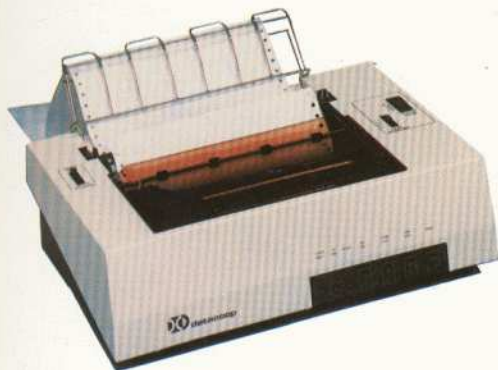
- BASIC programozási nyelv
- billentyűzet: kapacitív elven működő magyar ABC kis- és nagybetűkkel
- megjelenítés: 16 sor × 42 betűhely (szöveg)
256 × 192 képelem (grafikus)
- program és adattárolás, kazettás magnetofonnal
- TV készülékekhez csatlakoztatható
- háromféle változat memória kapacitás (kbájt) szerint:

ROM	RAM	Fogy. ár (Ft)
16	16	11 500,-
16	32	16 150,-
16	48	19 339,-

- saját tápegység (4 600,- Ft)

DCD · PRT · 80 GRAFIKUS MOZAIKNYOMTATÓ

- Nyomtatható karakterek száma soronként: 80
- Nyomtatási sebesség: 80 kar/s
- Karakterkészlet: 95 ASC II/IS
- Kétirányú nyomtatás logikai kereséssel
- Egyidejű másolatok száma: 1 eredeti
3 másolat
- Mikroprocesszoros vezérlés
- Egykártyás felépítés
- Változtatható papírszélesség
- Grafikus szimbólum készlet
- Bit vezérlésű grafika (tű címzés)
- Traktoros vagy gumigörgős papírtovábbítás
- Papírhiány érzékelés
- Dupla széles karakterek
- Automatikus soremelés
- Festékszalag kazetta
- DZM vagy CENTRONICS interfész

datacoop

Kapható:

ELEKTROMODUL

2. sz. bolt
Budapest XIII.
Jászai Mari tér 5.
T: 530-800

A Neumann János Számítógéptudományi Társaság lapja

A kiadvány a Tudományszervezési és Informatikai Intézettel együttműködve készül

A szerkesztő bizottság vezetője:
Kovács Győző

Munkatársak:
Broczkó Péter (hírek)
Buday György István (személyi számítógépek)
Jakab Ágnes (ember-gép kapcsolat)
Kovács Győző (levelezés)
Lindner László (sakkprogramozás)
Pataki Ernő (programozástechnika)
Petrőczy Judit (könyvek)
Pogány Csaba (alkalmazástechnika, tanfolyam)
Simonyi Endre (klub)
Takácsy Ildikó (favágás)
Vadkerti János (µprogramok)
Varga András (iskola – számítógép)
Vass Nándor (alkalmazások)
Votisky Zsuzsa (játékprogramok)
Zárda Sarolta (piac)

A szerkesztőség munkatársai:
Albert Tibor
Nacsa Sándor

Felelős szerkesztő:
Könyves Tóth Pál
Szerkesztőség:
1027 Budapest II., Fő utca 68.
Telefon: 154-250

Kiadja: a Delta Szaklapkiadó és Műszaki Szolgáltató Leányvállalat
Felelős kiadó:
Faklen Pál igazgató
1442 Budapest, VII., Garay utca 5.
Telefon: 415-583, 215-440

Terjeszti a Magyar Posta
Előfizethető bármely postahivatalban, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodában (Budapest V., József nádor tér 1. Postacím: 1900 Budapest) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a PKH 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra
Előfizetési díj: egy évre 180,- Ft, fél évre 90,- Ft.

Szedte:
a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (857711/09)

Nyomás:
Petőfi Nyomda, Kecskemét, Külső Szegedi út 6. (85/50064)
Telefon: 28-777
Felelős vezető:
Ablaka István igazgató

INDEX: 25629
ISSN 0236-6088

Címképünk:
A COMPROJECT GMK COMPUT-80 számítógépe

Tartalom

A telefonról	2
IBM személyi számítógépek hazánkban	3
A számítástechnika nem játék!	14
A számítógép-hobbizmus úttörői	19
A technológiák szerepe	20
Számítógépesítés és elektronizáció	22
µprogramok	26
Tudáspróba	35
Adok – veszek – cserélek	35

ISKOLA – SZÁMÍTÓGÉP

Egyenletek közelítő megoldása	6
Tisztelt Szerkesztőség!	8
Magyar nyelvű hibáuzenetek	10

TANFOLYAM

Alapozás XI.	12
--------------	----

TERMÉKISMERTETŐ

A Comput-80 mikroszámítógép	16
-----------------------------	----

PROGRAMOZÁSTECHNIKA

LOGO – a programozástanulás új útja	24
Megoldás rekurzív programozással	25

µKLUB

Építsünk számítógépet! IX.	34
Kazettaszabvány	36
Mit érnek a szaklapok?	37
Programmmentés magnetofonra	37

JÁTÉKPROGRAMOK

Kalandjátékok	38
Úrhajó	38
Középkor-játék I-II.	39

AZ OLVASÓ ÍRJA

	40
--	----

HÍREK, ÉRDEKESSÉGEK

	43
--	----

SAKKPROGRAMOZÁS

Lépésről lépésre	44
------------------	----

KÖNYVEK

	45
--	----

A telefonról

„Senki sem követ el annyit hibát, mint az, aki csakis megfontoltan cselekszik.”
(Yvanvargues)

Tulajdonképpen más témáról akartam a szerkesztőségi cikket írni, de elolvastam a Magyarországi 1985/14. számában Antal Anikónak a hazai távközlés problémáiról szóló írását, és ez hozzájárulása ösztönzött.

A leirtakból, amelyekkel nagyon egyetérték, a hazai távközlési hálózat elmaradottságát bemutató néhány adatot ismétlek meg:

- A világon a 41. helyen állunk, ha a távközlésre fordított beruházások és a nemzeti jövedelem viszonyát tekintjük; megelőz bennünket például Törökország, Csehszlovákia, Bulgária, Portugália, Görögország, Ausztria stb.

- A távbeszélőkészülék-sűrűségben sem állunk jobban. Nálunk 6,6 készülék jut 100 lakosra, míg az ipariilag fejlett országokban legalább 30, például Franciaországban 42 (a családok 98%-ának van telefonja). A meglévő távbeszélőhelyek elosztása is aránytalan: nagyobbik részüket Budapestben működik. Egyes mezőgazdasági fejlett vidéki településeken a helyzet sokkal rosszabb, 1,1 beszélőhely jut 100 főre!

- Maguk is sokszor tapasztalhatjuk, hogy a hazai távközlési rendszer elavult, hiszen a beszélgetések megszokadnak vagy létre sem jönnek, az átvívó kábelek foglaltak, így nem meglepő, hogy a hivatalos statisztika szerint a hívásoknak csak 40%-a eredményes.

- Miatán nagyon kevés a távhívásba bekapcsolt település, az ország háromnegyed részén az állomások délután 4 és másnap reggel 8 óra között nem hívhatók, és maguk sem kezdeményezhetnek beszélgetést.

- Az országban ma 432 000 telefonigényt tartanak nyilván, a postai beruházási keretből évente legfeljebb 30 000 új távbeszélőhelyet tudnak létesíteni.

- A meglehetősen későn kialakított adathálózat gyakorlatilag megelt, pedig nálunk csak 1,2 adatállomás jut 1000 lakosra, huszonötöszer kevesebb, mint a fejlett ipari országokban.

- Ma kimutathatóan 1 Ft távközlési befektetés 8–10 Ft népgazdasági hasznot hoz. (Szovjet adatok szerint ez az arány nálunk 1 : 3,1-hez, míg Franciaországban 1 : 7, 1 : 8-hoz.)

Joggal merül fel a kérdés, hogy Antal Anikó elemző cikke után mi újat mondhat még a yM a távközlési hálózatról azonkívül, hogy egyetértünk: *népgazdasági szinten feltétlenül elsőbbséget kell adni a távközlésnek, és hozzájárulni* ennek azt kell jelentenie, hogy a távbeszélőhelyek száma rövid idő alatt lényegesen, körülbelül egy nagyságrenddel kell, hogy megnövekedjen.

Azt hiszem, túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy a távközlési hálózat fejlesztésében a fejlett ipari országok mögötti elmaradottságunk nagyjából 10–15 év. A hetvenes évek közepén már Európában is kialakultak az adathálózatok, amelyek az egyszerű felhasználó terminálját a különböző helyekre telepített nagyszámítógépekhez kapcsolják. Hazánkban a számítástechnika széles körű társadalmi elterjesztésének ez a lehető legjobb a szakma kényszerből kihagyta, részben azért, mert nem álltak rendelkezésre

megfelelő nagyságú számítógépek, de ha lettek volna is, nem volt olyan távközlési hálózat, amellyel a berendezéseket össze lehetett volna kapcsolni. Amikor kevés olyan számítógézpont van, amelyet főleg távadatfeldolgozó rendszeren keresztül használnának (100–200 terminál/gép), a 8–10 terminállal üzemelő számítógépeket, amelyek 90%-ban kötegel feldolgozást végeznek, valójában nem lehet TAF rendszereknek tekinteni. Az is igaz, hogy a terminálok és a számítógépek teljes egészében bérelt vonalakkal vannak összekötve, ami a távközlési hálózat leggazdaságatlanabb felhasználása.

A terminál-számítógép korszak széles körű elterjedésének elmulasztását tulajdonképpen se a népgazdaság, se a Posta nem nagyon vette észre, mert a néhány fejlett kutatóintézet és képzett felhasználó igényét a már emeltétt bérelt vonalas rendszerekkel ki lehetett elégíteni. Ez aztán azt a téves hitet keltette, hogy a meglévő fejlesztési keretekkel a folyamatosan jelentkező új igényeket ha nem is azonnal, de elfogadható időn belül teljesíteni lehet.

Már máris világosan látszik, hogy a népszerűen „mikroelektronikai forradalom”-nak nevezett fejlődésbeli ugrás nemcsak azt jelentette, hogy sohasem hitt mennyiségű, sokat tudó személyi számítógépek jelentek meg a hazai piacon és a felhasználóknál, hanem azt is, hogy igény támadt ezeknek a számítógépeknek az összekapcsolására is. Amíg néhány évvel ezelőtt arról volt szó, hogy egy-kétszáz terminálal ki összeköthető 10–15 számítógéppel, ma, de legkésőbb „holnap” néhány százszor személyi számítógép összekapcsolása lesz a feladat, ezt pedig a jelenlegi távbeszélő-sűrűség és távközlési rendszer mellett lehetetlen megvalósítani.

Van még egy nagyon lényeges különbség a néhány év előtti helyzethez képest. Akkor a távkapcsolat igénye a közéleti szférában jelentkezett, ami távközlési szempontból mindig jobban állt, mint a magánszektor. Ma a helyzet fordított. A számítógépek többsége (természetesen a számítógép-kapacitás kisebb része) magánkézben van - igaz, ezeknek csak töredéke alkalmas még távkapcsolatokra. Nem nehéz megőrizni, hogy már nem sokáig, hiszen a mai Sinclair, VC20-asok, de a HT-2080 és a Primo is főleg a serdüllő ifjúság tanulógépei számít. A komolyabb munkánk már a középiskolák környezetében is a Commodore 64, a felosztásában és az intézményeknél pedig az M08X, a Janus, a TAP 34, a Syster és a Proper, illetve az IBM PC. Apple gépeknek futnak, amelyeket hálózati rendszerekben is lehet üzemeltetni. Valószínűleg lesznek, akik vitatkoznak velem, de én azt hiszem, hogy nemcsak a az utóbbitégeknek lesznek túlsúlyban nemcsak az intézményeknél, de az iskolákban és a magán-személyeknél is, ami a jelenlegi távközlési igényt felfokozza és társadalmi szintre emeli. A telefon munkaeszközzé válik, és olyan fontos lesz, mint a víz, a csatorna és a többi közüzemi szolgáltatás, ezért minden lakáshoz a távkapcsolatot is meg kell teremteni.

A Magyarországi cikke úgy becsül, hogy a jelenleg tervezett lassú ütemű fejlesztés mellett 1980–2000 között a távközlés elmaradottságából származó népgazdasági veszteség elérheti a

150–250 milliárd forintot ny. A Posta szerint kb. háromszoros hálózatbővítés (20 főállomás/100 fő) mai árákon mintegy 90 milliárd forint beruházást igényel - és ha az a becslés is igaz, hogy egy távközlésre fordított forint 8–10 forint éves népgazdasági hasznot jelent, akkor az elkövetkező 15 évben fokozott ütemű, folyamatos beruházást feltételezve, az üzletet a népgazdasági 8–900 milliárd forintot nyer.

A beruházásnak a részben pénzben kifejezhető, részben nehezen forintosítható hasznát teljes egészében felsorolni biztosan nem lehet, ebből csak néhány példát szeretnék kiemelni.

A következő éveken valószínűleg nagyon sok otthoni munkahely fog kialakulni, hiszen a programfejlesztési, adatbeviteli, bizonyos irányítási munkákhoz a hálózatra kapcsolt házi számítógépet lehet majd használni. Ez persze azt jelenti, hogy aki otthon dolgozik, annak nem kell irodához, irodaszájon, portás, üzemi étkezde, de nem lesz szüksége bölcsödésre, a gyerekeknek nem kell napközibe mennie, nem használja reggel és délután a tömegközlekedési eszközöket, nem használja az autóját és ezért nem fogyasztja a drága benzint, de nem szennyezi a levegőt sem. Kevesebbet jár a kórházutalokba, hiszen ügyeit elintézheti akár irásban is a számítógépével. Nem jár a boltokba, ha a rendelést felveszi a raktárházhoz. Megvalósítható lesz az elektronikus pénz, mert kédszámításos távkapcsolat építhető ki a legelgőgöttebb kifizetőhelyek és a központi adattár között. Talán nem lesz irreális a hitelkártya-rendszer létrehozása sem, amivel mindenki, az állam is és az állam-polgár is csak jól jár, hiszen kevesebb pénz lesz forgalomban, a kifizetéseket gyakorlatilag pénzforgalom nélkül lehet intézni.

A fejlett távközlési hálózatnak lesz pénzben ki nem fejezhető hatása is. Sokszor, sokféle fórumon elhangzott már, hogy az értelmiségiek - még az agrárértelmiségnek is - a főváros, illetve a nagyobb vidéki városok felé való mozgása fokozódik. Nem hiszem, hogy ennek az az oka, hogy a tanyaközpontban vagy a falvakban nincs színház vagy mozi. Van televízió, és színház, moziigényét havonta egyszer-kétszer bárki különösebb anyagi megterhelés nélkül a legközelebbi városban ki tudja elégíteni.

Az alkotó értelmiségnek sokkal inkább a konstruktív munkához szükséges közeg hiányzik. A napi kapcsolat a kollégákkal, a tudomány-szakmai központokkal, szükségese van arra is, hogy az új eredményekről, a legújabb közleményekről, könyvekről napi tájékoztatást kapjon, hogy saját eredményeit bemutathassa és megvitathassa, hogy bármikor kérdészen és kérdezze. Nem beszélve a nemzetközi kapcsolatokról, amelyeket ma, az egész földgolyóra kiterjedő adathálózatok korában a világ bármelyik csücskével ki lehet építeni. A példákat naposszatt lehetne sorolni, de talán ennyi is elég.

Szívesen emlegetik, hogy az informatika korába léptünk, de ehhez az informatika korának eszközei is kellene: számítógépek, programok, távkapcsolat. Az informatikát ma egyszerre tanulja felnőtt és gyerek, öreg és fiatal, ezért társadalmi méretű oktatási programra van szükség, a megfelelő eszközbázissal együtt.

Az első lépést az iskolaszámítógép-programmal, a számítástechnikai távoktatással, az egész országra kiterjedő klub-hálózatallal már megtették. Ezek olyan eredmények, amelyekből csak fejlett távközlési rendszerrel lehet továbblépni. Nem kell jóstehetségnek lenni, hogy tisztában legyünk azzal, ha ez a továbblépés rövid idő alatt nem történik meg, akkor nemcsak a létkérdésnek számító elektronizálási program eredményeit, de a jövő szempontjából legalább annyira fontos társadalmi program sikerét is kockáztatjuk.

KOVÁCS GYÖZÖ

IBM személyi számítógépek hazánkban

Az idén április óta nálunk is megrendelhető IBM személyi számítógépekből (lásd a táblázatot) ma már közel 4 millió van alkalmazásban szerte a világon. Egy ilyen horderejű gyártmányról természetesen visszaszámolhatunk: meg lehetőséget adó hatóságainak is. A szerencsés keveseknek elég az elinduláshoz szükséges alapvető tájékozottság, ami nem árt a kivülrekesztett többségnek sem, hogy legalább sejtése legyen az irodai és professzionális számítógép-alkalmazások jelenét az egész világon tömegesen meghatározó technikáról.

Nagy teljesítményű alapgépek

A PC és PC XT modellek Intel 8088 típusú mikroprocesszora 8 bites adatait használ, de műveleteiben 16 bites. Órajárfrekvenciája 4,77 MHz. A maximális teljesítményét 250 ezer művelet/mp-ben határozza meg az IBM.

A PC AT modell az Intel legújabb mikroprocesszorán, a 80286-on alapszik. Ez a supergyors processzor 16 bit szélességben forgalmazza az adatokat a memóriabuszon, belső megvalósítása is hatékonyabb, órajárfrekvenciája pedig 6 MHz. Az Intel mérési szerint legalább háromszor gyorsabb a korábbi processzoránál, sőt bizonyos feladatoknál eléri a nyolcszoros sebességet, amivel már a VAX-11/780 szupermini teljesítményéhez közelít; hasonló processzor-teljesítmény, mint az IBM 4300-as sorozat felsőbb tagjainál.

Külön előny, hogy a nagy pontosságú igénylő, számítási gének alkalmazások numerikus műveleteit külön matematikai társprocesszor chip (Intel 8087, ill. 80287) támogatja, amit az alapkártyán kialakított foglalatba kell dugni. Az egyébként szoftverben megvalósítandó műveletek sebessége ezzel akár két nagyságrenddel növelhető: a 32 bites és 64 bites lebegőpontos szorzás például a 80-szorosára (a műveletvégzési idő kb. 24 µs).

A processzor-funkciókat megvalósító alapkártyán max. 256 kb-ot (PC és PC XT), ill. 512 kb-ot (PC AT) kapacitású felhasználói memória és 5 db (PC), ill. 8 db (PC XT és PC AT) kártyacsatlakoztatási hely is található.

Alapmodellek	Megjelenítési/nyomatási változatok											
	Mo	G	C	G	E	G	Mo	Q	C	Q	E	Q
PC 256 k. f. 2 320 k	4 000		4 446				5 481		6 127			
PC XT 256 k. f. 2 360 k	4 394		4 840				5 875		6 521			
PC XT 512 k. f. 2 360 k				5 331	5 977				7 012	7 658		
PC XT 256 k. f. 1 360 k W 10 M	5 866		6 312				7 347		7 993			
PC XT 512 k. f. 1 360 k W 10 M	6 357		6 803				7 838		8 484			
PC AT 512 k. f. 1 360 k W 20 M				8 891	9 533				10 572	11 214		
PC AT 1 M f. 1 360 k W 20 M				10 282	10 905				11 944	12 586		

Jelmagyarázat: k - kilobájt, M - megabájt, f - floppy-meghajtó, W - Winchester-meghajtó, Mo - monokromatikus megjelenítő, C - színes megjelenítő, E - nyomatási képességgel rendelkező színes megjelenítő, Q - Quietwriter nyomatató, G - grafikus nyomtató.

Az IBM Magyarországi Kft által bejelentett IBM személyi számítógép-konfigurációk jellemzői és árai US dollárban

Az utóbbiak felhasználásával lehet a tárat bővíteni 640 kb-ja (PC és PC XT), ill. 3 Mb-ja (PC AT), valamint illeszteni a gép használatához szükséges perifériákat a megfelelő adapterkártyák segítségével. Egy külön bővítőegység segítségével még további 6 db kártyahellyel növelhető a PC és a PC XT modularitása.

A rendszer erőforrásaival, így a processzorral, a memóriával, a háttértárolókkal és más perifériális egységekkel a DOS-nak nevezett, lemez operációs rendszer gazdálkodik. Maximálisan 640 kb-ot tárat tud kezelni. Az AT fennmaradó tárterületét más módon, ún. virtuális lemezek formájában szolgáltatja. Az eredeti DOS 1.0 változat 160 és 320 kb-ot hajlékonylemez-formátumai mellé a DOS 2.0 bevezette a 180 és 360 kb-ot formátumokat és az XT 10 Mb-ot Winchesterreinek kezelését. A PC AT-hez kidolgozott 3.0 változat az új típusú, 1,2 Mb-ot floppy-meghajtók és a szintén új, 20 Mb-ot kapacitású Winchester-meghajtók bevezetését tette lehetővé. Típusonként maximálisan 2 db meghajtót kezel a rendszer.

A PC AT új meghajtói nemcsak nagyobb kapacitásúak, hanem sokkal gyorsabbak is. A korábbi Winchester 90 ms-os átlagos elérési idejével szemben 40 ms-ra csökkent az elérési idő, és még az új floppy-meghajtóknál is mindössze 94 ms (a korábbi hajlékonylemezeknél ennek többszöröse). Az elérhető követő információátvitel maximális sebessége a Winchesterek

nél 5 Mbit/s, az új floppyknál 500 kbit/s, míg a korábbiaknál 250 kbit/s. Ezek az alapparaméterek jól érzékeltek az egyes alapgépek között lemez állománykezelési szempontból fennálló teljesítménykülönbségeket, a pontos viszonyt természetesen csak megfelelő próbafuttatásokkal lehet megállapítani.

Az új DOS változatok új szolgáltatásokat is nyújtanak a régebbihez képest. A korábban említett virtuális lemez például a 3.0-ban jelent meg. Az újabb DOS változatok a régebbi gépeken is használhatók, a felhasználónak viszont számítania kell a megnövekedett memória-helyfoglalásra.

Az IBM gondosan ügyel a felülről való kompatibilitásra, így a korábbi változatokra írt programok túlnyomó többsége futni fog az új változatokon is. Az 1,2 Mb-ot meghajtókat a cég megvalósította a korábbi 160/180 és 320/360 kb-ot hajlékonylemez-formátumok kezelésének üzemmodját. A régi meghajtókon írt lemezeket így minden további nélkül el lehet olvasni az új AT meghajtó segítségével is, de a fordított irányú adat-hordozó-kompatibilitást nem sikerült megvalósítani. A nálunk bejelentett AT konfigurációkba nyilván ezért van egy régi típusú meghajtó is beépítve.

A PC AT esetében egy tömegesen forgalmazott, új operációs rendszerrel is megjelent az IBM. A Unix System III-mal kompatibilis IBM Personal Computer Xenix többfelhasználós és felhasználón-

ként akár több feladatot is futtatni képes, nagy teljesítményű operációs rendszer. Támogatja a PC AT teljes erőforrásrendszerét, egy maximálisan 3 Mb-ot memóriát és a hozzá való 80287-es társprocesszort is. Szolgáltatási rendszere is jóval kiterjedtebb, mint a DOS-é, ami alkalmas teszi az AT-t arra, hogy általános célú gépként használják mérnöki, tudományos, szoftverfejlesztési, kiadványszerkesztési és sok más területen. Az IBM max. 3 felhasználó kiszolgálására ajánlja a Xenixet.

Képernyős megjelenítési lehetőségek

Ha kizárólag szöveges információt kell megjeleníteni, akkor a monokromatikus megjelenítő változat a legelőnyösebb. Egyenként 80 karakterből álló, összesen 25 soros információ látható így egyszerre a képernyőn. 9x14 képpont méretű mező 7x9 méretű pontmátrixában képződnek a karakterek, és a legelő száru betűk is a megszokott alakban jelennek meg a képernyőn. Egyes karakterek nagyobb fényerővel vagy inverz alakban megjelenítve kiemelhetők. Lehetőse az az aláhúzásra és villogtatásra is. A képernyő túlközösmentes, a megjelenítés színe szemet kímélő zöld.

Szövegek színes kiemelésére, irodai/üzleti jellegű grafika ábrázolására a színes megjelenítő változat a legzadagságosabb megoldás. Szöveges üzemmódban 80 vagy 40 karakterből álló, 25 soros infor-

áció jelenlétének meg egyszerűre. A karakterek kisebb felbontásban (7×7 méretű pontmátrix) és szorosabb elrendezésben (8×8 képpontnyi karaktermező) jelennek meg a képernyőn, mint az előbbi változat esetén. Előnyös viszont, hogy a max. 8 háttérszín bármelyikében max. 16 előtérszín alkalmazható.

A grafikai üzemmód nagy felbontású, 640×200 pontos változatra csak fekete-fehér megjelenítést támogat. Színes grafika közepes, 320×200 képpontos felbontásban áll rendelkezésre. Ekkor két színkészlet egyikét lehet használni. Minden készletben három előtérszín és egy háttérszín van.

Szövegek sok színnel való megjelenítésére és irodai/üzleti célú grafika kontrasztos, nagy felbontású és többszínű ábrázolására legalkalmasabb a *növelt képességgű színes megjelenítő*. A monokromatikus és színes változatok emulálása mellett a színes grafikai üzemmódban 640×350 képpont felbontású a képernyő, 4 színt lehet választani egy 64 színből álló palettáról, és egy külön megvásárolható bővítőkártya segítségével az egyidőben használható színek száma 16-ra növelhető.

Ez a megjelenítési változat így alkalmas műszaki-tudományos célú, színes grafikai alkalmazásokra is, jóllehet a teljes IBM kínálatban egy még nagyobb felbontású változat (640×480, 256 szín 4096 színből álló palettáról) a legmegfelelőbb erre (IBM PC Professional Graphics Display).

A 64 színt tartalmazó palettáról 16 színt lehet használni szövegek igen jó minőségű (8×14 méretű mező karakterenként), színes megjelenítésére. Speciális lehetőség a szövegek 43 soros kiírása (8×8 méretű mezőben).

Nyomatási változatok

Nagyobb mennyiségű, viszonylag gyakori nyomtatási igények esetén, amikor általában a levél minőségű íráskép sem kifejezett követelmény, mindenképpen a *grafikus nyomtató* változatot célszerű használni. Ez a nyomtató megfelelő üzemmódban a képernyőn megjelenített grafikát is képes kinyomtatni (ún. bitképnyomtatás).

A 9×9 méretű pontmátrixban mindkét mozgási irányban képezett karaktereket max. 80 karakter/mp sebességgel írja ki a berendezés. Egy sorban maximum 80, 132, 40 vagy 66 karakter lehet, annak megfelelően, hogy a kiírás normál, sűrített vagy széthúzott vagy széthúzott és sűrített módban történik. A dupla nyomtatás, alsó index, felső index, aláhúzás és felső index lehetőségei révén össze-

delekezésre (Courier 10, Prestige Elite 12, Prestige 15 és Boldface), amelyek közül egyszerűre kettőt lehet használni. A nagy felbontású pontmátrixon alapuló hőnyomtatási elv miatt az írásjeltypusok programja ugyanis változtatható, és az Electronic Form elnevezésű, kisméretű ROM kazettáknak két hely van a gépben. Az alkalmazott papír szélessége kézi adagolás esetén 76 és 381 mm között bármilyen lehet. Automatikus lapadagoláshoz a legkisebb szélesség 210 mm. Az elérhető maximális nyomtatási szélesség mindkét esetben 333 mm.

Kifejezetten igényes, levél minőségű nyomtatás céljaira a *Quietwriter* fantázianevű nyomtató alkalmazása ajánlott. Az előző nyomtatótól eltérően ez nem kiütéses alapelven működik, hanem egy olyan egyedülálló, IBM hőnyomtatási technológián, amely közönséges papíron, speciális festékszalagon keresztül, 40 pont magasságban képezi a karaktereket. Az írásjeleket hüvelykenként (25,4 mm) 10, 12 és 15 karakternyi sűrűségben lehet kiírni, a sebesség ennek megfelelően 40, 48 és 60 karakter/mp. Arányos szélességű proporcionális nyomtatási lehetőség is van (gondoljunk itt az i és m betű szélességének különbözőségére). Négyféle írásjeltypus áll ren-

delkezésre (Courier 10, Prestige Elite 12, Prestige 15 és Boldface), amelyek közül egyszerűre kettőt lehet használni. A nagy felbontású pontmátrixon alapuló hőnyomtatási elv miatt az írásjeltypusok programja ugyanis változtatható, és az Electronic Form elnevezésű, kisméretű ROM kazettáknak két hely van a gépben. Az alkalmazott papír szélessége kézi adagolás esetén 76 és 381 mm között bármilyen lehet. Automatikus lapadagoláshoz a legkisebb szélesség 210 mm. Az elérhető maximális nyomtatási szélesség mindkét esetben 333 mm.

Széles körű szoftverellátás

Ma már szinte nyilvántartásba sem lehet venni azt a hatalmas mennyiségű szoftvert, amely az IBM személyi számítógépekre rendelkezésre áll szerte a világon. Az IBM közel 200 szoftverterméket hirdet katalógusában. Ennek is csak kis hányada az IBM által kidolgozott és folyamatosan támogatott termékek, bár éppen ezeket árazzák a legagresszívebben.

Az egyes termékek ára egyébként meglehetősen széles tartományban mozog. Az egyszerű segédprogramokat már 50 US dollárért is meg lehet venni, míg egy BSC vagy SNA adatátviteli emulációs szoftver majd 900 dollárba kerül. A tipikus ár azonban 150 és 600 dollár között változik: a külön kapható szövegfeldolgozó, állománykezelő, tablózó, üzleti grafika készítő és számtáblázat-kezelő programok vannak az alsó határ közelében, az ilyen funkciókat integráltan támogató szoftverek pedig a felső határ környékén. A fordítóprogramok általában 300 dollár körüli árért vásárolhatók meg, noha a DOS COBOL fordító ára 800 dollár.

A szoftverválaszték és az alkalmazási területek közötti összefüggést korábban már részletesen elemeztük (lásd 1985/2. szám, 24-25. oldal). Az ott említettekben túlmenően ki kell emelnünk, hogy az IBM személyi számítógépek nagy teljesítménye számtalan laboratóriumi, ipari, speciális oktatási és sok más alkalmazásban lehetővé tette, hogy a PC és a PC XT a korábban szinte kizárólag alkal-

Az IBM személyi számítógépek családjának legújabb és legnagyobb teljesítményű tagja, az IBM PC AT

Az IBM PC XT modell belőről.
Bal oldalon látható az alapkártya vége és néhány behelyezett bővítőkártya. Középen helyezkedik el a floppy meghajtó, jobb szélén a Winchester lemez egység, hátul pedig a tápegység.

mazott miniszámítógépek versenytársa legyen. A PC AT ez irányban hozhat jelentős változást, hiszen képességei már jóval meghaladják egy jelenlegi személyi számítógép alkalmazás teljesítményigényeit.

A PC Xenix Software Development System egy komplett C nyelvi fejlesztő környezet, keresztfelvezetési lehetőséggel a DOS rendszer irányában. A PC Xenix Text Formatting System a személyi számítógépes dokumentumfeldolgozást minőségileg felülmúló szövegfeldolgozási környezetet ad. A végleges formátumú dokumentumot nemcsak a szokásos számítástechnikai nyomtatókon, hanem fényszedőgépen is ki lehet „íratni”. A Xenixhez fellelhető kész szoftvertárgyatás persze még csak gyerekcipőben jár a DOS-éhoz képest.

A DOS alapú gépek továbbra is intenzíven bővülő szoftver- és alkalmazási világának a jövőben kulcsfontosságú területe a műszaki grafika. Az IBM szándékokat világosan mutatja, hogy a növelt képességű színes megjelenítő és a még annál is nagyobb grafikai teljesítőképességű másik rendszer (Professional Graphics Display) megjelenésével egyidőben két fontos grafikai alapszoftvert is piacra hozott a cég. A Graphics Development Toolkit a megjelenítő típusától független szoftver csatlakozási felületet nyújt, míg az IBM PC Engineering/Scientific Series részeként megjelent PC Graphics Kernel System (GKS) egy igen hatékony, magas szintű grafikai nyelvet valósít meg, amely még könnyebbé teszi a mérnöki/tudományos alkalmazások fejlesztését. Sajnos ezeket a szoftvereket nem jelentették be nálunk.

Hazai szempontok

Az IBM személyi számítógépek nagy teljesítményű változataival komoly forradalmat *lehetne* elindítani a hazai számítógépesítésben. Ehhez először is a jelenleginél lényegesen több devizára lenne szükség. Másodsor: előbb pozitív tapasztalatokat kell szereznünk a nagyobb teljesítményű konfigurációk exportengedélyezését illetően. Harmadsor: megfelelő felkészültségre lenne szükség a tényleges hazai igényeknek leginkább megfelelő konfigurációk összeállításában.

A kínálat előterében álló típuskonfigurációk (I. táblázat) a tipikusan nyugati szemléletű személyi számítógép alkalmazásoknak felelnek meg. Néhány ilyen példa:

- sok adaton alapuló, maximális gépi kiszolgálással megvalósított (színes grafika), igen magas megjelenítési szintű, komplex döntéstámogatási rendszer;
- professzionális ügyintéző nagy termelékenységű munkavégzést támogató, személyhez igazított nyilvántartási és feldolgozási rendszer stb.

Az ilyen alkalmazások nálunk sem kizártak. Ugyanakkor valószínűbbnek tűnik, hogy a szervezatorientált adat- és információfeldolgozás kerül majd az előtérbe. Ehhez pedig egészen más konfigurációra lenne szükség. (A piaci tapasztalatok és a hazai igények figyelembevételével az IBM kész változtatni a típuskonfigurációkon. A szerk. megj.)

Jó példa a nyomtatók esete. A Quietwriterrel ellátott konfigurációk nem alkalmasak egy szervezet (pl. egy tervező iroda) dokumentumainak rendszeres nyomtatására. A speciális festékszalogat kb. 100 gépelt oldalnyi kiírást kö-

vetően ki kell cserélni. A fejek cseréje kb. 2500 gépelt oldalnyi információ nyomtatása után válik szükségessé. A grafikus nyomtató ennél lényegesen többet bír, de ezt sem a számítóközpont jellegű, folyamatos listázásra fejlesztették ki.

A szerintünk jobban propagálandó, *elemszintű IBM kínálatban* 216 hardver, szoftver és dokumentációs tétel között lehet válogatni. Megfelelő teljesítményű és kiépítettségű adat- és információfeldolgozó gépet minden további nélkül konfigurálni lehet, hiszen a vevő így máshonnan is beszerezhet elemeket. Jó példa lehet az ékezetes karaktereket „ismerő” terminálokkal és megfelelő nyomtatókkal kialakított, többfelhasználós Xenix rendszer.

A nagyobb teljesítményű általános konfigurálhatóság szempontjából nem egyértelmű a két helyi

hálózat rendszer (PC Cluster és PC Network) jelenlegi elérhetősége. A nagy teljesítményű, interaktív gépi grafikan alapuló műszaki tudományos alkalmazásokat is korlátozza, hogy az Engineering/Scientific Series elemei közül, egyelőre, csak a professzionális grafikus megjelenítőt kínálják, ugyanakkor hiányzik a más országokban már kapható fejlesztő és támogató szoftver. A meglévő központi adatfeldolgozó rendszerek intelligens termináljaként való csatlakoztatáshoz viszont teljes körű hardver- és szoftverválaszték áll rendelkezésre.

A fenti kínálati korlátozások ellenére úgy véljük, hogy az irodai, részleg, sőt közpénzügyi szintű szervezetek többségének gyors számítógépesítése jól *megalaphozható* lenne a kínált IBM gépekkel. Itt különösen a többfelhasználóssá is kiépíthető PC AT-re gondolunk. Az árak tekintetében is feltétlenül üdvözlőnk kell az IBM gépek megjelenését a hazai piacon. A főbb piacokon alkalmazottaknál mindössze 10-25%-kal magasabb IBM árak mindenki számára érzékelhetővé teszik a belföldi árszínvonal túlzottan magas voltát. A nyugati vevőhöz a hivatalos IBM áraknál általában 10%-ot meghaladó kereskedelmi árkedvezményrel csökkentett tényleges áron jutnak el a gépek.

Nem lesz több nyomtatási gondja, ha a D-100-at számítógépéhez csatolják Új mikroprocesszoros csatlakozási nyomtató

OLCSÓ – ESZTÉTIKUS – MEGBÍZHATÓ

Már 5 darab vásárlása esetén a SZAMALK árkedvezményét ad!

Ára: 57 770.- Ft

Érdeklődni lehet: SZAMÁLTÉCHIKA-ALKALMAZÁSI VÁLLALAT

Kereskedelmi Iroda
Elekty Krisztina
Bp. XI., Vahot u. 6.
Telefon: 668-01/194 - Telex: 226269

Egyenletek közelítő megoldása

(1) $\cos(X) - X = 0$

Feladatunk az, hogy megkeressük azt a valós számot, amely egyenlő a saját koszinuszával. Ha ezt a problémát számítógép segítségével szeretnénk megoldani, akkor többfajta megoldási formát is ismerünk, például az intervallum-felezéses módszert. Most egy olyan eljárást mutatunk be, amely a legegyszerűbben alkalmazható, de a középiskolai oktatásban ennek ellenére kevesen használják. Az eljárás lényege a következő.

Az (1) egyenlettel ekvivalens az alábbi: $X = \cos(X)$

Legyen X_0 tetszőleges valós szám. Az X_1 legyen $\cos(X_0)$, az X_2 legyen $\cos(X_1)$, és általában $X_n = \cos(X_{n-1})$ (n pozitív egész szám). Ezzel definiáltunk egy (X_n) sorozatot.

Készítsük most el a következő programot, amelynek folyamatábrája az 1. ábrán látható: 5 REM FIXPONT - ITERACIO

```
10 CLS:J=0 : N=0
20 INPUT "A kezdőérték ";X
   PRINT @40,"Tovább -T";
   PRINT @104,"Új érték -U"
```

```
30 N=N+1 : X=COS(X)
40 J=J+1 : IF J=14 THEN J=1
50 PRINT @J*64+65,"X";N;"=";X
60 SS=INKEY$: IF SS="T" THEN 30
   ELSE IF SS="U" THEN 10
   ELSE 60
```

A program lelke a 30-as sor. Itt számolja ki az (X_n) sorozat következő tagjainak az értékét. A program többi része a kezdőértékek beállítását és a kiíratást vezérli.

Futtassuk ezt a programot például az $X_0 = 0,7$ kezdőértékkel. Az eredmény a 2. ábrán látható. (Ennek vizsgálatára a cikk végén még visszatérünk.) Az tapasztaljuk, hogy a 30-as lépéstől kezdődően már mindig ugyanazt a közelítő értéket kapjuk. Ha most kiadjuk a számítógépnek a következő parancsot:

```
PRINT COS(0.739085),
COS(0.739085),
COS(0.739086)

```

akkor a képernyőn rendre a következő számok jelennek meg:

```
0.739086 0.739085 0.739084
```

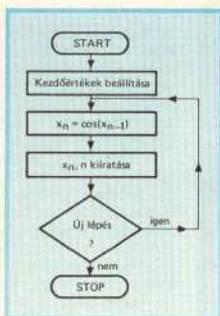
Ez azt mutatja, hogy az (1) egyenletnek a program segítségével megkapott legpontosabb megoldása a 0.739085.

Megjegyzés: Ennél nagyobb pontosságot a duplapontoság változók használata sem ad, mivel a HT iskolaszámítógép csak a négy alapműveletet végzi el duplapontosággal.

Erdemes grafikuson is megvizsgálni az előbbi megoldást. Ábrázoljuk az $x \rightarrow \cos(x)$ és az $x \rightarrow x$

függvényeket a $\left[0, \frac{\pi}{2}\right]$ intervallumon. Az (1)

egyenlet gyöke az az X_0 érték, ahol a két grafikon metszi egymást. Keressük meg a koszinusz függvény grafikonján X_0 kezdőértékhez tartozó pontot. Ezt rávetítjük az identitás függvény grafikonjára (3. ábra), és az így kapott pontot levetítjük az x tengelyre. Így megkaptuk az $X_1 (= \cos(X_0))$ értéket. Ezzel ugyanezt az eljárást elvégezzük megkapjuk az X_2 közelítő értékét. A grafikonról jól látható, hogy ily módon valóban az (1) egyenlet X_0 gyökéhez közeledünk.

1. ábra

Megjegyzés: Ha az utolsó állítást elfogadjuk, akkor az is nyilvánvaló lesz, hogy az (1) egyenlet esetében bármilyen X_0 kezdőértéket választunk, mivel a $-1 \leq \cos(X) \leq 1$ egyenlőtlenségek miatt az X_2 közelítő érték már biztosan a $[0, 1]$ intervallumba esik.

(2) $f(X) = 0$

Fogalmazzuk meg most általánosan is a bemutatott eljárást, amit fixpont-iterációnak is szoktak nevezni.

Keressük a (2) egyenlet $[a, b]$ intervallumba eső gyökét. Ha mindkét oldalához hozzáadunk X -et: $f(X) + X = X$, és bevezetjük a $g(X) = f(X) + X$, $(X \in [a, b])$ jelölést, akkor a (2)-vel ekvivalens $g(X) = X$ egyenletet kapjuk.

Tegyük fel, hogy minden $X \in [a, b]$ esetén $g(X) \in [a, b]$ is teljesül. Ekkor egy X_0 kezdőértékhez rendeljük hozzá az $X_1 = g(X_0)$, és általában az X_{n-1} értékhez az $X_n = g(X_{n-1})$ (n pozitív egész szám) közelítő értéket.

Ha az (X_n) sorozat konvergens, akkor a (2) egyenlet $[a, b]$ intervallumba eső X_p gyökéhez tart, azaz ha $(X_n) \rightarrow X_p$, akkor $X_p = g(X_p)$, vagyis $f(X_p) = 0$.

Nézünk meg még néhány egyszerű példán a fixpont-iteráció használatát. Olyan egyenleteket fogunk vizsgálni, amelyek pontos megoldását is könnyű megadni, ezért segítségükkel ez a közelítő eljárás jól megismerhető.

(3) $X^2 - 3X + 2 = 0$

(4) $X^3 - 6X^2 + 11X - 6 = 0$

A (3) egyenlet $(X-1)(X-2) = 0$ alakba is írható, tehát két gyöke az 1 és a 2. Ha most a vele ekvivalens

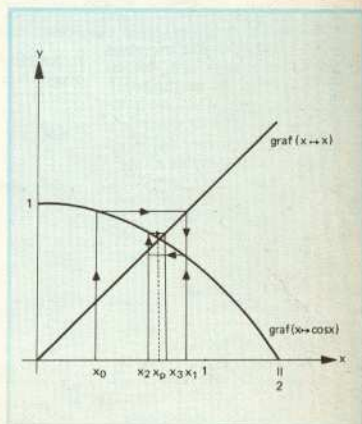
$X^2 - 2X + 2 = X$ egyenletet vizsgáljuk iterációs módszerünkkel, akkor az előző programban csak a 30-as sort kell módosítani:

```
30 N=N+1 : X=X*X-2*X+2
```

A programot különböző kezdőértékekkel futtatva azt tapasztaljuk, hogy ha $X_0 \in]0, 2[$, akkor néhány iterációs lépés után megkapjuk az egyik gyököt, az 1-et. Ha θ -val vagy 2-vel indítjuk az eljárást, akkor a további iterációs lépések során mindig 2-t kapunk, ami éppen a

X(1) = 0.764842	X(14) = 0.738933	X(27) = 0.739086
X(2) = 0.721492	X(15) = 0.739188	X(28) = 0.739084
X(3) = 0.750821	X(16) = 0.739016	X(29) = 0.739086
X(4) = 0.731129	X(17) = 0.739132	X(30) = 0.739085
X(5) = 0.744421	X(18) = 0.739054	
X(6) = 0.73548	X(19) = 0.739106	
X(7) = 0.741509	X(20) = 0.739071	
X(8) = 0.73745	X(21) = 0.739095	
X(9) = 0.740185	X(22) = 0.739079	
X(10) = 0.738344	X(23) = 0.73909	
X(11) = 0.739584	X(24) = 0.739082	
X(12) = 0.738749	X(25) = 0.739087	
X(13) = 0.739312	X(26) = 0.739084	

2. ábra

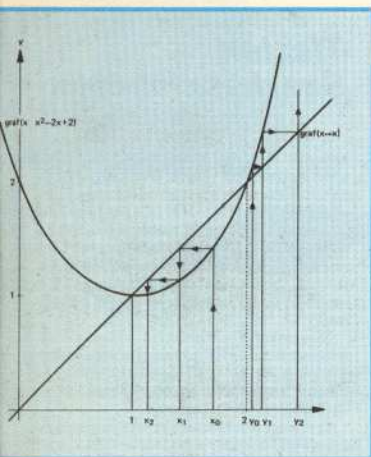
3. ábra

másik gyök. Ha viszont negatív, vagy 2-nél nagyobb a kezdőérték, akkor az eljárás nem lesz konvergens, egyre nagyobb és nagyobb iterációs értékeket fogunk kapni. Mindez szemléletesen is jól látható a 4. ábra alapján.

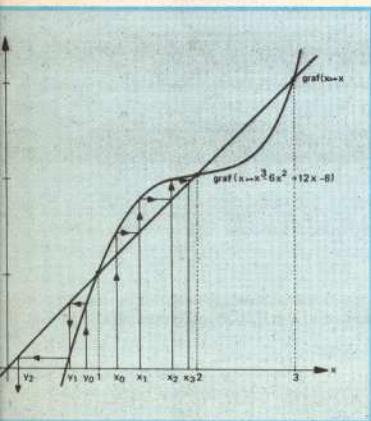
A (4) egyenlet $(X-1)(X-2)(X-3) = 0$ alakba is írható. Vizsgáljuk a vele ekvivalens $X^3 - 6X^2 + 12X - 6 = X$ egyenletet. Ha $X_0 \in]1, 3[$ kezdőértékkel indítjuk az eljárást, akkor az (X_n) sorozat 1-hez tart, ha $X_0 = 1$, illetve $X_0 = 3$, akkor minden további tag is 1, illetve 3. Az eztől különböző kezdőértékekre pedig az (X_n) sorozat divergens lesz (5. ábra).

(5) $X^2 - 2 = 0$

Az (5) egyenlet két gyöke a $\sqrt{2}$ és a $-\sqrt{2}$. Mindkettő irracionális szám, tehát az egyenlet pontos megoldását nem is várhatjuk a számítógéptől. Azonban ha az (5)-tel ekvivalens $X^2 - 2 + X = X$ egyenletet vizsgáljuk az iterációs módszerünkkel

4. ábra

5. ábra

kel, akkor az eddigiektől eltérő érdekes jelenség figyelhetünk meg.

Megjegyzés: Érdemes itt a programunkat úgy módosítani, hogy a 60-as sor helyett a következőt írjuk:
60 GOTO 30

Ennek hatására a program futása felgyorsul. Ha azt rövid időre szeretnénk megszakítani, elérhetjük a SHIFT és a @ billentyűk egyidejű lenyomásával. Ezután bármelyik billentyű lenyomására a program futása folytatódik.

Ha a kezdőérték az 1, -1, 0, ..., számok valamelyike, akkor a program által szolgáltatott értékek felváltva a 0 és a -2 lesznek. Ha azonban például 0.5-től indítjuk az eljárástunkat, néhány iterációs lépés után a -2.24703, -0.554505, 0.802112 értékek fognak ciklikusan ismétlődni. Más kezdőértékek esetében is tapasztalhatjuk, hogy az eljárás nem lesz konvergens! (6. ábra.) Felvetődik tehát a kérdés: megkaphatjuk-e fixpont-iterációval az (5) egyenlet valamelyik gyökét? Igen! Ehhez tekintünk például az (5)-tel ekvivalens

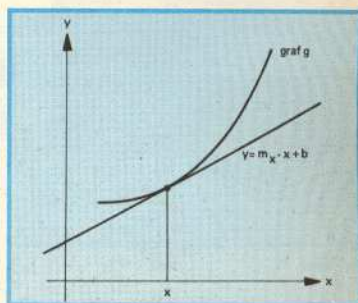
$$X - \frac{1}{2}(X^2 - 2) = X$$

egyenletet. Ezzel végezve a fixpont-iterációt, az $X_0 \in [-\sqrt{2}, 2 + \sqrt{2}]$ kezdőértékek esetén az (X_n) sorozat $\sqrt{2}$ -höz tart, és néhány iterációs lépés után megkapjuk az 1.41421 közelítő értéket (7. ábra).

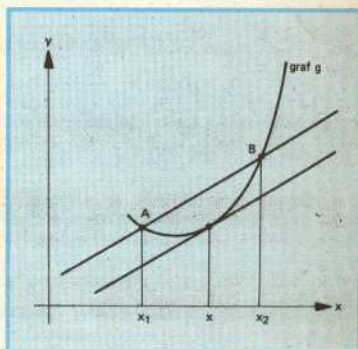
Tehát ha valamely $g(X) = X$ egyenlet esetén az eljárás nem konvergens, akkor érdemes próbálkozni a (2) -vel szintén ekvivalens $X + c \cdot f(X) = X$ egyenlettel, ahol a c alkalmasan megválasztott konstans (az előbbi példában $c = -\frac{1}{2}$ volt).

A konvergencia feltétele

A bemutatott példák és grafikonok alapos tanulmányozása során sejteni lehet, hogy az (X_n) sorozat viselkedése attól függ, hogy a g függvény „meredeksége” milyen az X_p gyök környezetében. Tegyük fel, hogy a g függvény folytonos az $[a, b]$ intervallumon, és minden pontjában húzható itt érintő, valamint hogy

8. ábra

9. ábra

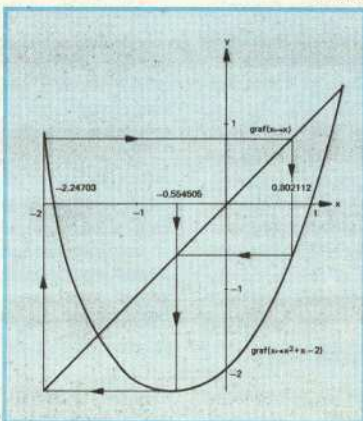
értékkészlete ezen az intervallumon része az $[a, b]$ intervallumnak. Az $X \in [a, b]$ helyen a g függvény érintőjének a meredekségét jelöljük m_x -szel, tehát az érintő egyenlete $Y = m_x \cdot X + b$ alakú (8. ábra). Ekkor igaz a következő tétel.

Legyen X_p a (2) egyenlet $[a, b]$ intervallumba eső egyetlen gyöke. Ekkor ha létezik olyan $m < 1$ valós szám, amelyre $|m_x| \leq m$ teljesül minden $X \in [a, b]$ esetén, akkor az (X_n) sorozat konvergens és az X_p gyökhöz tart.

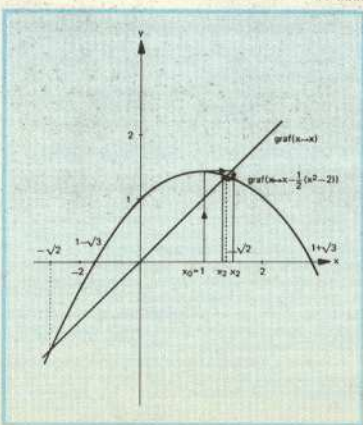
Ez szemléletesen azt jelenti, hogy ha az X_p gyök környezetében a g függvény nem „túlsgöszön” meredek, akkor a fixpont-iteráció konvergens lesz. Ezt a következőképpen láthatjuk be.

A bizonyításhoz felhasználjuk a Lagrange-féle középértéktételt. Legyen $X_1, X_2 \in [a, b]$, akkor létezik az $[X_1, X_2]$ intervallumban olyan X elem, amelyre $\frac{g(X_2) - g(X_1)}{X_2 - X_1} = m_x$, azaz az X helyhez tartozó érintő meredeksége megegyezik az $A = (X_1, g(X_1))$ és a $B = (X_2, g(X_2))$ pontokon át húzott szelő meredekségével (9. ábra).

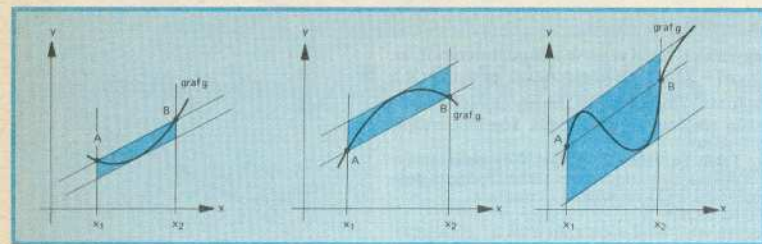
Megjegyzés: Ezt a tételt most pontosan nem bizonyítjuk be, de a 10. ábra segítségével szemléletesen könnyen belátható a helyessége. Tekintsük ugyanis azt a legszűkebb, az AB egyenessel párhuzamos egyenesek által határolt sávot, amely az $[X_1, X_2]$ intervallumon tartalmazza a g függvény grafikonját. Mivel a g függvény folytonos ezen az intervallumon és itt minden pontjában húzható érintő, ezért az említett

6. ábra

7. ábra

10. ábra

sáv létezik, és legalább az egyik határegyenesre a g függvény kívánt típusú érintője.

A Lagrange-féle középtértékelt felhasználva minden X_{i-1} közelítő értékre teljesül a következő egyenlőtlenség:

$$|g(X_{i-1}) - g(X_p)| \leq m |X_{i-1} - X_p| \leq m |X_{i-1} - X_{i-1}|$$

és a $g(X_{i-1}) = X_i$, $g(X_p) = X_p$ egyenlősége miatt az $|X_i - X_p| \leq m |X_{i-1} - X_p|$ egyenlőtlenség. Ezt felhasználva azt kapjuk, hogy:

$$(6) \quad |X_n - X_p| \leq m |X_{n-1} - X_p| \leq m^2 |X_{n-2} - X_p| \leq \dots \leq m^n |X_0 - X_p| \leq m^n |a - b|.$$

Az $|a - b|$ egy adott érték és $m < 1$, ezért $m^n |a - b|$ az n növelésével tetszőlegesen közel kerül a nullához, azaz az X_n érték tetszőlegesen megközelíti az X_p számot. Ez pedig éppen azt jelenti, hogy az (X_n) sorozat határértéke az X_p szám.

A (6) egyenlőtlenségláncból az is látható, hogy

(7) $|X_n - X_p| \leq m |X_{n-1} - X_p| \leq |X_{n-1} - X_p|$, hiszen $m < 1$. Ez pedig azt jelenti, hogy ebben az esetben minden egyes iteráción lépésnél az előzőnél pontosabb közelítő értéket kapunk.

Vizsgáljuk meg, mit jelent ez például az (1) egyenlet esetében. (Az (1) egyenlethez tartozó

$g = \cos$ függvény például a $[0, 5, 1]$ intervallumon teljesíti a fenti tétel feltételeit.)

Tehát a 2. ábra és a (7) egyenlőtlenség alapján látható, hogy az

X_3 közelítő érték már egy tizedesjegyre biztosan pontos, az

X_{12} közelítő érték már két tizedesjegyre biztosan pontos, az

X_{17} közelítő érték már három tizedesjegyre biztosan pontos, az

X_{22} közelítő érték már négy tizedesjegyre biztosan pontos

... stb.

Az elmondottak jól gyakorolhatók az alábbi egyenleteken:

- $2^{-x} = x$
- $\sin(x) = x^2$
- $\left(\frac{10}{11}\right)^x = x$
- $\left(\frac{1}{2}\right)^x = \lg(x)$
- $2^x = x + 10$
- $5^x = \sin x$
- $2^x = 2^{-x} + \frac{10}{x}$

MAJOR ZOLTÁN

Tisztelt Szerkesztőség!

A MTV egyik adásában olyan ismertetés hangzott el a számítástechnikai versenyek kapcsolatáról, amely bennem erős aggodalmat keltett. Életemben a tanári tevékenység több, mint fél évszázadot töltött ki, s nyugalmazott egyetemi tanárként még bizonyos tanári tevékenységet ma is kifejték. Ennélfogva sok tanítási, nevelési tapasztalat halmozódott fel tudatomomban. Ezek a tapasztalatok halmozódtak ki a nevelő és tanító munkára vonatkozó nézeteimre.

Mindenkor a jobbat akaró pedagógiai törekvések és az időálló képzési eljárások mellett foglaltam állást. Amde ugyanakkor minden elszántsággal, megalapozottan, divattajmóló újítás ellen bírálom nyilatkozatom.

Örömmel tapasztalatom az iskolás gyerekek számítógépek iránti érdeklődését és a számítástechnikai oktatás iskolai bevonulását, pontosabban azt, hogy egyelőre posztgraduális képzés keretében tanárok számítástechnikai elemi képzésben részesülhettek, s tudásuk szakköri foglalkozások keretében a tanulóknak átadhatók. Örömmel hallottam, hogy iskoláink tanítási célra számítógépekhez jutottak. Valamint azt is örömmel vettem tudomásul, hogy több ezer diák vesz részt a középiskolai számítástechnikai versenyen. Mintha enyhülmi látszana az ellenszenv, sőt mondhatnám közönyt, amivel a diákok túnyonomban többsége fogadja mindazt, ami matematika.

Persze, ha a matematikai középiskola műveltség szempontjából mérlegeljük a tanulóknak számítástechnikai ismereteket, észre kell vennünk, hogy azok nagyon kezdetleges és szűk körű matematikai elemet és gondolatot tartalmaznak. Éppen ezért támadtak aggodalmaim a MTV említett tájékoztatása nyomán, ami szerint a szóban forgó verseny első tíz helyezettjét az egyetemi felvételi vizsga matematikai részétől felmentik.

Ha ez valóban az illetékes szervek határozata, akkor azt kell mondanom, hogy nagyfokú tájékozatlanságból, felületességből fakad. Az egyetemi felvételi vizsga szerintem az a szükséges rossz, ami a mai körülményeket tekintve egyetlen szlektálós eszköz az egyetemi tanulmányokra alkalmtalan személyek idejeikőrián való kirostálására.

Ebből a szempontból a számítástechnikai verseny követelményei nem mérhető össze a matematikai felvételi követelményeivel.

Ne hasonlítsuk össze a számítástechnikai verseny követelményeit az ismert matematikai tanulmányi versenyek követelményeivel! Ez utóbbi verseny matematikai követelményei felülmúlják az egyetemi felvételi vizsga követelményeit. Viszont a számítástechnikai verseny matematikai követelményei persze ez közelíti a felvételi vizsga követelményeit. Persze ez nem azt jelenti, hogy a számítástechnikai versenynek nincsenek meg a maga sajátos követelményei.

Én a verseny helyzetjének a matematikai felvételi vizsga alóli felmentését indokolhatlan, főlöszleg, sőt káros mézesmadzagnak tartom.

KÁRTESZI FERENC
ny. egyetemi tanár,
a mat. tudományok doktora

Számítástechnika a kémiában és a vegyiparban

A Tudományos- és Informatikai Intézet gondozásában és kiadásában a fenti címmel sorozat indult. A cím utal a sorozat eszméi tartalmára és a szerzők szándékára, hogy a számítástechnika a vegyészmérnöki tudomány integráns részének tekintik, olyan nagy hatású módszernek, amelyet a szakember a logarizációhoz hasonló természetűvel kell, hogy használjon.

A kötetek egységes szerkezetűek: első fejezetük az adott terület elméleti tárgyalja a szükséges részletességgel, a második az elmélet tárgyalásán alapuló és a problémák megoldására alkalmas számítógépi programokat közöl. A harmadik fejezet az első által felvetett problémákban ismertetett programok segítségével.

Az egyes témákhoz készülő programok azonos elvek alapján írhatóak, magas szintű programnyelvben, olyan előírásrendszerben, amely alkalmasul teszi őket arra, hogy egy közös szervezőprogram kezelje valamennyit, és a felhasználó által kért sorrendben aktivizálja azokat. Ez az ún. CHEMISYS rendszer egyrészt maga is számítógépi program, másrészt olyan előírásrendszer, amely a szubrutin-készítő számára kötelező szabályokat tartalmaz.

A CHEMISYS rendszer programjai FORTRAN IV nyelven készültek és ESZR 22, 30, 32, 40 és 55-ös számítógépeken futnak. A programokat megkapta minden olyan egyetemi és főiskolai számítógéppont, ahol a felsorolt gépkonfigurációk működnek. A programok IBM 360 vagy nagyobb sorozatú gépeken is futtathatók.

A 7 kötetre tervezett sorozatból Pállai Iván szerkesztésében egyelőre az alábbi öt kötet jelent meg:

Balázs-Molnár-Parit: Fluidumok szállítása és transzportjelenségek. Ára: 133.- Ft.

Vajda: Vegyipari folyamatok dinamikája és irányítása. Ára: 148.- Ft.

Fejes-Kutsán-Varga: Operációkutatási módszerek. Ára: 152.- Ft.

Kemény-Deák-Fonyó-Földes-Hunek-Láng-Rév: Elválasztási műveletek. Ára: 104.- Ft.

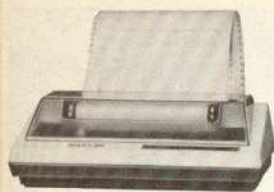
Tátrai-Soltész-Németh: Kémiai technológiai hálózatok. Ára: 133.- Ft.

A sorozat további két kötetének megjelenése 1985 őszére várható.

Bende-Olvi: Folyadékok és gázok kémiai termodinamikája

Veress: Analitikai kémiai számítástechnika
A könyvek egyaránt alkalmasak nappali tagozatos hallgatók oktatására, posztgraduális képzésre és a gyakorlati mérnök-közönyeként. Minden kötet tartalmazza azt a felhasználó-orientált leírást, amelynek segítségével viszonylag kevés számítástechnikai ismeret birtokában is végezhetőek egy adott tárgyon belül, akár részterületek és hierarchiaszintek összekapcsolásával, magas színvonalú vegyészmérnöki számítások.

A sorozat a Széchenyi István Könyv-, Katalógus és Árjegyzékben (Budapest V., Szt. István tér 4. 1051) vásárolható, illetve rendelhető meg.

„MARS”

MENETTELJESÍTMÉNY ADATRÖGZÍTŐ ÉS SZÁMÍTÓ RENDSZER

A korunkban uralkodó energiaválság miatt világszerte fokozódik az igény a közlekedés, ill. célfuvarozás optimális szervezésére.

A technika jelenlegi színvonalán egyre inkább csak gépi úton szervezhető be és értékelhető ki azok az információk, amelyek ezt a szervezési feladatot áttekinthetővé teszik.

Ehhez nyújt Önöknek segítséget a FOK-GYEM „MARS” (Mobile Registering System) menetirő rendszer, amely pillanatról pillanatra „fényképezi” a jármű által megtett utat és a fuvarozás alatt történt legfontosabb eseményeket, illetve lehetőségeket nyújt a mért és regisztrált adatok gyors értékelésére.

A rendszer különlegessége az, hogy a gyűjtött és regisztrált adatokat a gépjárművekben lévő menetirő készülékek rögzítik. A rögzített adatok automatikus kiértékelését, megjelenítését és további feldolgozását központi telephelyi mikroszámítógépek végzik el.

A menetirő készülékek – korszerű, nagy megbízhatóságú mikroprocesszor vezérlésű eszközök, amelyek a mérés ideje alatt a gépjárműben – kazettaszerűen helyezhetők el. A készülékek mérési programja a fuvarfeladat igényeinek megfelelően, széles határok között változtatható.

A készülékek kis méretűek, kis fogyasztásúak, mozgó elemet nem tartalmaznak. A fuvar elvégzése után a menetirő készülék a gépjárműből kivethető. A központi berendezésbe elhelyezve a regisztrált adatok a berendezés képernyőjén megjeleníthetők.

Az adatok a további kiértékelés és feldolgozás érdekében kinyomtathatók, háttértárolón is rögzíthetők, ill. eljuttathatók más ügyviteli vagy adatfeldolgozó rendszerbe.

A telephelyi berendezésekkel végezhető el a menetirő készülékek újabb fuvarra való felkészítése is.

A rendszer szolgáltatásai az alábbi szempontokból segítik a feladatok hatékonyabb megoldását:

- gazdaságosság
- fuvarszervezés
- forgalombiztonság
- munkafegyelem.

A menetirő készülék által szolgáltatott adatok a következők.

- a fuvarfeladat, a gépjárművezető és a gépjármű azonosító adatai
- a fuvar kezdeti, befejezési időpontja, a fuvar ideje, ezen belül az állás és menetidő összesen (az állás és menetidő megkülönböztetése automatikus)
- a megtett út összesen

- a vezető által kijelölhető 6 különböző üzemmódban megtett út, állás és menetidő üzemmódonként
 - üzemmódváltások száma
 - gyorsajtások összes ideje
 - tápfeszültség-kiesések száma
 - sebesség/idő diagram, amely az átlagsebességet rögzíti az út folyamán, az addig megtett összes út feltüntetésével. A mintavétel ideje 30 mp és 20 perc között változtatható, 30 mp-es lépésekben
 - „black box”, amely az utolsó 1 km-es úthoz tartozó sebességértékeket tartalmazza 4 méterenként mérve, és jelezve, hogy azon a 4 méteren történt-e fékezés
 - sebesség túllépés tábla, amely a 85 legnagyobb értékű sebesség-túllépés értékét és időpontját tartalmazza (a megengedett legnagyobb sebességgel az azonosító adatokkal együtt adható meg)
 - üzemanyag-fogyasztás
 - terhelés
- A menetirő készülék működése alatt a vezető számára különböző jelzéseket ad. Fénnyel jelzi a gépjármű megállását, a fékezés és a megengedett sebesség túllépésének tényét. Ez utóbbi esetben hangjelzést is adhat. Ugyancsak jelzi, ha az azonosító adatokkal való feltöltés nélkül helyezték el a gépjárműben.
- A menetirő készülék mérési tartományai és pontosságai:
- az időmérés relatív pontossága: 10^{-5}
 - rögzíthető állás- és menetidők üzemmódonként: 20–20 nap
 - sebesség/idő diagram időtartama:
 - 30 mp-es felbontással – 1 nap
 - 20 perces felbontással – 40 nap
 - sebesség/idő diagram sebességmérési pontossága: ± 1 km/ó
 - rögzíthető legnagyobb sebesség: 127 km/ó
 - „Black box” sebesség-rögzítés pontossága: ± 1 km/ó
 - megtett útmérés pontossága: 1 m
 - rögzíthető út üzemmódonként: 8000 km.

HT-1080Z

Magyar nyelvű hibáüzenetek

Kezdő és haladó programozókkal egyaránt előfordul, hogy nem ismerik fel az elég szűkszavú, kétbetűs angol hibáüzeneteket - kevessebbé vagy kérdőjelekkel kell. Az alábbi program mellett teljes mondatos magyar hibáüzenetek írhatunk.

A gépi kódú rutint BASIC segítségével POKE-olhatjuk a memóriába. A BASIC program lefutása után kitörlik, de a gépi kódú rutint mindaddig működik, míg a gép bekapcsolva marad.

GAUTIER PÉTER

```

1 /----- Magyar nyelvű hosszú hibáüzenetek -----
2 /----- Készítette: Gautier Peter ----- KSKZ -----
3 /-----
4 /-----
5 /-----
6 HOSSZ EQU BASPR-START
7 /-----
8 /----- ORG 4300H
9 START: POP HL
10 LD HL,SZOVEG
11 R#E
12 CP
13 JR C,LE
14 LD A,#26H
15 LE: RRC A
16 INC A
17 LD E,#A
18 FEL: CALL JFO7H
19 DEC E
20 INC HL
21 JR NZ,FEL
22 CALL 29A7H
23 LD HL,(49A2H)
24 JP 1A11H
25 /-----
26 SZOVEG: DEFB 0
27 DEFB 'NEM UTASITAS FOR MELKUL'
28 DEFB 0
29 DEFB 'SZINTAKTIKUS HIBA'
30 DEFB 0
31 DEFB 'GOSUB MELKULTI RETURN'
32 DEFB 0
33 DEFB 'NINCS TOBB ADAT'
34 DEFB 0
35 DEFB 'NEM MEGENGEDETT FUGGVENYUTASITAS'
36 DEFB 0
37 DEFB 'TULSORDULAS'
38 DEFB 0
39 DEFB 'NINCS TOBB TAROLOHELY'
40 DEFB 0
41 DEFB 'DEFINIALATLAN SOR'
42 DEFB 0
43 DEFB 'TOMB TULCIMZES'
44 DEFB 0
45 DEFB 'UJRA DIMENZIONALT TOMB'
46 DEFB 0
47 DEFB 'NULLAVAL VALO OSZTAS'
48 DEFB 0
49 DEFB 'NEM MEGENGEDETT FELHASZNALAS'
50 DEFB 0
51 DEFB 'TIPUSVEVEDEES'
52 DEFB 0
53 DEFB 'NINCS TOBB HELY STRINGEKNEK'
54 DEFB 0
55 DEFB 'A STRING TUL HOSSZU'
56 DEFB 0
57 DEFB 'TUL OSZTETETT STRINGMUELET'
58 DEFB 0
59 DEFB 'NEM TUDOM FOLYATNI'
60 DEFB 0
61 DEFB 'NINCSEN RESUME'
62 DEFB 0
63 DEFB 'ERROR MELKULTI RESUME'
64 DEFB 0
65 DEFB 'NEM KIIRHATO HIBA'
66 DEFB 0
67 DEFB 'HIANYZOS OPERANDUS'
68 DEFB 0
69 DEFB 'HIANYZOS FILE'
70 DEFB 0
71 DEFB 'DISZKES BASIC UTASITAS'
72 DEFB 0
73 BASPR EQU $
74 /-----
75 /-----
76 /----- A HIBA KIIRO RUTIN KIIRKOL A RAMBA; EKKOR UGRATJUK BELE A
77 /----- MI SZUBRUTINKUNKBA. -----
78 /-----
79 /-----
80 INIC: LD HL,START
81 LD (41A7H),HL
82 LD A,#03H
83 LD (41A6H),A
84 /----- A PROGRAMOT LEHASOLJUK 6000-ROL 4300-RAL -----
85 LD HL,6000H
86 LD DE,4300H
87 LD BC,HOSSZ
88 LDIR
89 LD HL,BASPR
90 LD (HL),0
91 INC HL
92 LD (4664H),HL
93 CHL 1B40H
94 VEGE: JP 1229H

```

```

1 /----- Magyar nyelvű hosszú hibáüzenetek -----
2 /----- Készítette: Gautier Peter ----- KSKZ -----
3 /-----
4 /-----
5 /-----
6 POKE 16414,71 : POKE 16415,49 /--- Kisbetűk bekapcsolása -
60 CLEAR 500 /--- Stringeknek helyfoglalás ---
70 POKE 16526,248 : POKE 16527,97 /--- Gépi rutin címe 61F8 -
88 CLS : PRINT#6#64+20,"Dolgozom! Ne zavarj!!"
98 C=0:896 /--- A programot ide pakoljuk le ---
100 BN=31 /--- Byte szám ---
110 GOSUB 190 /--- Hiba kiíró rutin lerakása ---
120 GOSUB 200 /--- Hibáüzenetek lerakása ---
130 BN=37 /--- Byte szám ---
140 GOSUB 190 /--- Inicializáló rez. lerakása ---
150 CLEAR 50
160 #USR(0) /--- A bovítes elindítása ---
170 END
180 /--- Hexa byte-ot lerako szubrutin ---
190 FOR I=1 TO BN
200 READ B0
210 B1=ASC(LEFT$(B0,1)) : B2=ASC(RIGHT$(B0,1))
220 IF B1=ASC(" ") THEN B1=B1-ASC("A")+10 ELSE B1=B1-ASC("0")
230 IF B2=ASC(" ") THEN B2=B2-ASC("A")+10 ELSE B2=B2-ASC("0")
240 B=B1+B2 : POKE C,B : C=C+1
250 NEXT I
260 RETURN
270 /--- Szoveg lerako szubrutin ---
280 READ B0
290 IF B0="END" THEN RETURN
300 IF B0="00" THEN POKE C,0 : C=C+1 : GOTO 200
310 FOR I=1 TO LEN(B0)
320 B=ASC(MID$(B0,I,1)) : POKE C,B : C=C+1
330 NEXT I
340 GOTO 200
350 /--- A hibáüzenet lekezozo gepi szubrutin utasitasai ---
360 DATA E1,21,1E,43,7B,FE,2F,39,82,3E,26,0F,3C,5F,CD,87,1F,1D
370 DATA 23,20,F9,CD,A7,20
380 DATA 2A,40,C3,11,1A,00
390 /--- A hibáüzenetek tablazata ---
400 DATA NEXT utasitas FOR nekul,00
410 DATA Szintaktikus hiba,00
420 DATA GOSUB nekul RETURN,00
430 DATA Nincs tobb adat,00
440 DATA Nem megengedett fuggvenyutasitas,00
450 DATA Tulsordulas,00
460 DATA Nincs tobb tarolohely,00
470 DATA Definialatlan sor,00
480 DATA Tomb tulcimzes,00
490 DATA Ujra dimenzionalt tomb,00
500 DATA Nullaval valo osztas,00
510 DATA Nem megengedett felhasznalas,00
520 DATA Tipusvevedes,00
530 DATA Nincs tobb hely stringeknek,00
540 DATA A string tul hosszu,00
550 DATA Tul osszetett stringmuelelet,00
560 DATA Nem tudom folytatni,00
570 DATA Nincsen resume,00
580 DATA ERROR nekul RESUME,00
590 DATA Nem kiirhato hiba,00
600 DATA Hianyzos operandus,00
610 DATA Hianyzos file,00
620 DATA Diszkes basic utasitas,00
630 DATA END
640 /--- Az inicializalo rez. utasitasai ---
650 DATA 21,00,43,22,A7,41,3E,C3,32,A6,41,21,00,60,11,00,43,01
660 DATA ,F8,81,ED,00,21,F8
670 DATA ,44,36,00,23,22,A4,40,CD,40,1B,C3,06,30

```


Tiszta fejet a gépekbe!

```
0000 00 00 00 01 00 00 01 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
10 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
20 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
30 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
40 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
50 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
60 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
70 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
80 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
90 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
A0 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
B0 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
C0 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
D0 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
E0 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
F0 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
```

```
0100 E1 21 1E 43 7B FE 2F 38 02 3E 26 0F 3C 5F CD 07
10 1F 10 23 20 F9 CD 47 2B 26 A2 40 C3 11 1A 0E 4F
20 45 58 54 20 75 74 61 73 69 74 61 73 20 46 4F 52
30 20 4E 65 6C 68 75 6C 90 53 7A 69 4E 74 61 6B 7A
40 69 48 75 73 20 68 69 62 61 00 47 4F 53 55 42 20
50 6E 45 6C 68 75 6C 69 20 52 45 54 55 52 4E 00 4E
60 69 4E 63 73 20 74 6F 62 62 20 61 6A 61 74 00 4E
70 65 6D 60 6D 65 67 65 6E 67 65 64 64 74 74 20 6E
80 75 67 67 6E 65 6E 79 75 74 61 73 69 74 61 73 00
90 54 75 6C 63 73 6F 72 64 65 61 73 00 4E 69 4E
A0 63 73 20 74 6F 62 62 20 74 61 67 6E 6C 6F 68 65
B0 6C 79 00 44 65 66 69 6E 69 61 6C 61 74 60 61 6E
C0 20 73 6F 72 00 54 6F 6D 62 20 74 75 6C 63 69 4D
D0 7A 65 73 00 55 6A 72 61 20 44 69 69 6D 65 6E 7A 69
E0 6F 4E 61 6C 74 20 76 61 6C 6F 6D 62 00 4E 75 6C 61
F0 76 61 6C 20 76 61 6C 6F 6D 62 73 7A 74 61 73 00
```

```
0200 4E 65 6D 20 6D 65 67 65 6E 67 65 64 65 74 74 20
10 66 65 6C 68 61 73 7A 6E 61 6C 61 73 00 54 69 63
20 75 73 68 65 76 65 72 6E 64 65 67 00 4E 69 6E 70
30 73 20 74 6F 62 62 68 68 65 67 79 28 73 74 72 69
40 4E 67 65 68 4E 65 68 00 41 20 74 72 69 4E 67
50 20 74 75 6C 20 68 6F 73 74 75 00 54 75 6C 20
60 6F 73 74 75 74 65 74 65 74 74 20 73 74 72 69 6E 47
70 6D 75 76 65 6C 65 74 6A 4E 65 6D 20 74 75 6A 6F
80 6D 20 66 6F 6C 79 74 74 61 4E 69 00 4E 69 6E 43
90 73 65 6E 20 52 45 53 55 4D 60 45 52 4E 47 52
A0 20 6E 65 6C 68 75 6C 69 20 52 45 53 55 4D 60 45
B0 4E 65 6D 20 68 69 69 67 68 61 74 6F 20 68 69 69
C0 61 00 48 69 61 6E 79 74 6F 20 6F 70 65 72 61 6E
D0 64 75 73 00 48 69 61 6E 79 6F 73 20 66 69 6E 65
E0 90 44 69 73 7A 68 65 73 20 62 61 73 69 63 28 75
F0 74 61 73 69 74 61 73 00 21 00 43 22 47 41 3E C3
```

```
0300 32 A6 41 21 00 60 11 00 43 01 F8 01 E0 B0 21 F7
10 44 36 30 23 22 04 40 CD 4B 13 C6 0E 39 21 41 53
20 53 45 4D 42 4C 45 44 90 00 00 00 00 00 00 00 00
30 04 1E 0C 19 06 1F 00 61 41 73 73 65 6D 62 6C 65
40 72 20 73 6F 75 72 63 65 20 66 69 6C 65 73 00 1F
50 20 59 38 30 20 41 73 73 65 6D 62 6C 65 72 20 20
60 20 20 20 2F 20 09 20 42 69 6E 61 72 79 2E 2E 2E
70 0A 20 49 63 73 74 2E 2E 2E 2E 17 19 00 98 0A
80 4A 72 6F 6D 20 6C 69 4E 65 20 68 20 5A 6F 20 4C
90 69 6E 65 20 60 0C 9A 02 9E 0C 9B 0F 00 9B 98
A0 13 09 20 20 20 20 12 10 0C 9A 03 98 32 45 72 72
B0 6F 72 28 73 29 30 20 0F 1F 98 24 42 69 6E 61 72
C0 79 20 6E 61 6D 65 00 9C 18 15 00 4C 41 44 52 4C
D0 44 20 20 49 4E 43 20 44 45 43 20 41 44 43 20 53
E0 42 43 20 41 44 44 20 53 42 20 43 50 20 20 41
F0 4E 44 20 4F 52 20 20 58 4F 52 20 50 4F 50 20 50
```

AI .C. / B. / A. / C. / M.

EXT UTILITAS FOR
NEKULI SZINTART
IKUS HIBA.GOSUB
NEKULI RETURN.N
INCS TOB ABAT.N
E MEHEGDEETT F
UGOVNYUTAHISTAS.
TCSORDULAS.NIN
CULS TOB TAROLOE
ZS.DEFINIALITLAN
SOR.TOMB TULCIM
ZES.UJRA DIMENZ
DHAL TOMB.NULLA
ONAL VALD OZSTAS.

NEM MEHEGDETT
FELHASZNALAS.TIP
USVEVEREDES.NINC
S TOB HELY STRI
MEHEGDETTA STRING
TUL HOSSZUL.TUL
OSSZETETT STRING
MUELET.NEM TUOD
M FOLYTATNI.NINC
SEM RESUME.ERROR
NEKULI RESUME.

NEM KIPIRATO HTB
A.HIANYZU OPERN
DUS.HIANYZU FILE
DIBIZES BASTC U
TASITAS.F.C.*TAXC

28A1...C.X.H01X
D6.#*98HM.C.01AS
SEMBLED.....
/.....ASSEMBLE
R SOURCE FILES.....
28B ASSEMBLER
/.....BINARY.....
/.....LIST.....
FROM LINE . TO L
INE

.....ZERR
DR(S).....BINAR
Y NAME.....LADRL
D INC DEC ABC S
BC ADD SUB CP A
ND OR XOR POP P

Az idei tavaszi BNV-n járva többször is szívesen időztem a COMPUDRUG Műszaki Fejlesztő Kisszövetkezet vitrinje előtt. Hogy miért, az kiderül abból a kötetlen beszélgetésből, amelyet a szövetkezet termelési osztályának dolgozóival folytattam.

A szövetkezet FLOTISZ DR nevű mágneslemez-meghajtó író-olvasó fej tisztító-készletet már több, számítástechnikai eszköz forgalmazó üzlet kirakatában láttam, de igazi jelentőségét csak itt, a BNV-n ismertem fel. Szeretném megtudni, hogy honnan származik az ötlet.

Egy program fejlesztése során programozóink egy már tökéletesen „belőtt” programot többször szoftverhibáit próbáltak futtatni. Sikertelenül! nem lehetett szó, hát következett a hardver. Miután ő sem talált semmit, utolsó kísérletként a mágneslemez-meghajtó író-olvasó fejét tisztította meg. És a gép összeszerelése után a program hibátlanul lefutott. A következő hasonló esetben már a fej tisztításával kezdünk a javítást, ami ugyanígy sikerre vezetett. Ekkor kezdtünk gondolkodni azon, hogyan lehetne elkerülni minden tisztításnál a floppy-meghajtó szétszedését. Így alakítottuk ki a floppy méretével teljesen megegyező tisztítókorongot, majd vezgyezsek segítségével sikerült megtalálni a legmegfelelőbb tisztítóanyagot is. A készletet több nagy számítógéppártó, forgalmazó és szervizelő vállalat tesztelte.

Egy készlet két tisztító-floppyt és egy spray-t tartalmaz. A spray-vel bepermetezett, speciálisan impregnált korongot a floppy-egységbe kell helyezni, és a használati utasításban megadott rövid programmal 30 másodpercig olvasásra kell készíteni a gépet. Ez alatt a rövid idő alatt a fej tökéletesen megtisztul a rárakódott szennyeződéstől. Ezt a műveletet átlagosan igénybe vett gépeknél havonta egyszer kell elvégezni. Egy FLOTISZ készlet egy meghajtóhoz kb. 2 évig használható.

Az író-olvasó fej tisztítása hatással van a floppyra is? Természetesen, hiszen a bepiszkolóddott fej károsíthatja a lemezt is, így a FLOTISZ használat a mágneslemezek élettartamát is növeli.

– Milyen típusú gépekhez használható a FLOTISZ?

– Minden olyan géphez, amely egy- vagy kétoldalas, 5/14 vagy 8"-os floppyt használ.

– Milyen a FLOTISZ eddigi piaci sikere?

– Külföldön nagy sikerrel forgalmazzuk. A tavaszi tokiói vásáron japán szerződést kötöttünk eladására, a hannoveri vásáron pedig 8 ország kért bemutató tesztelést, amelyek jelenleg is folynak, és szép eredménnyel kecsegtetnek.

– A vitrinben más FLOTISZ termékeket is láttam.

– A FLOTISZ DC tisztító-készlet mágneslemez-csomagok tisztítására használható. Három másik, szintén új fejlesztésünk a számítástechnika körén kívül is alkalmazható. A FLOTISZ HC magnetofoonok és mágnesszalagos tárolók megnefejték tisztítására szolgál. A FLOTISZ TC karos, gömböfejes és margarétafejes írógépek és nyomtatók tisztítására alkalmas. A család eddigi utolsó tagja, a FLOTISZ SC készlettel televízió, monitor és terminálképernyők tisztíthatók; nemcsak számítógéppontokban, hanem otthon is jól használható.

– Kérem beszéljenek új termékadásáról első két tagjáról is; az alsó, a vitrin körül látható nagy érdeklődés ezeknek is szól.

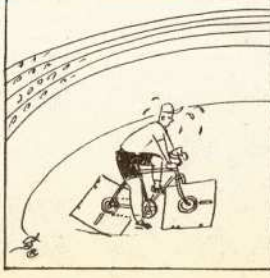
– Standix LT₁ és LT₂ néven két azonos funkciójú, csak formai kialakításukban eltérő porrellátort állványt fejlesztettünk ki. Az állvány tartója a behúzóbanda printerpapírt és a nyomtatóból kijövő nyomtatott anyagot, segíti a folyamatot a floppy-egységbe ellátást, sérülésmentesen összegyűjti a nyomtatványokat, és egyszerű szétválogatást tesz lehetővé. Emellett könnyen szállítható, szétszedhető, egyszerűen állítható újra össze. A polkok magassága a fedatlattól és a nyomtató elhelyezésétől függően tetőzőlegesen állítható.

– A BNV-n nagy sikerrel szerepeltek termékeink, ezt bizonyítja az OKISZ díja is. Reméljük, a magyar számítógépfelhasználók körében mielőbb elterjednek ezek a termékek, amelyek a számítógéppark jobb kihasználását segítetik elő.

HIBAIGAZÍTÁS

A képszerkesztés három képsík cíjű program (1985/1, 4-5. oldal) hiányosan jelent meg. A 175. sorszámú, S : DB "KEZDŐCÍM" programsortól kezdve a 191. sorszámú KIL szubrutin kezdetéig minden DB utáni szövegnek 26 karakter hosszúnak kell lennie. A záró időzójelig tehát megfelelő számú SPACE karakter szükséges. (A szerk.)

Jó, de nem elég gördülékeny

Alapozás XI.

Pneumatikus operátorunkkal egyszerű kapcsolások révén számos hozzárendelést, transzformációt, kapcsolatot sikerült műszaki formában hasznosíthatóvá tennünk. E hasznosítás lehetőségeivel foglalkozunk most, és módszert adunk arra, hogy hogyan lehet adott függvényekhez tartozó kapcsolásokat (operátor-csapatokat) szerkeszteni.

A függvény és technikai megvalósítása

Olyan függvények modellezésére láttunk példákat, amelyeknek minden bemeneti és minden kimeneti változója két értéket vehet fel. A matematikai függvény három alkotórészes, időtől független fogalom; az értelmezési tartomány, az értékészlet és e két halmaz elemei közötti kapcsolatok definiálják.

A matematikai függvényben mindig rendelkezésre áll az összes „függetlennelváltozó-függőváltozó érték” pár, ami a függvényben egymáshoz van rendelve, amit összetartozónak tekintünk. Ez az egyidejű rendelkezésre állás azonban a gyakorlatban nagyon ritka jelenség. Leggyakrabban az a helyzet, hogy adott függetlennelváltozó értékekhez meg kell keresnünk, vagy ki kell számítanunk a hozzá tartozó függőváltozó értéket. Tehát egyetlenegy egymáshoz rendelt elempár (értékpár) sem áll rendelkezésünkre időben korlátatlanul, időtől függetlenül. Sőt még az is igaz, hogy nagyon gyakran a szóban forgó matematikai függvény egyetlenegy, konkrét, egymáshoz rendelt elempárja sincs birtokunkban egyidejűleg, mert a függetlennelváltozó értéket felhasználjuk (elhasználjuk) a függőváltozó érték kiszámításához, oly módon, hogy az fizikailag is eltűnik. A függvénymodellezésnél tehát nem matematikai függvényt modelleztünk, hanem függvényhelyettesítésiérték-képzési műveletet, melynek során egyszer egy időre felbukkan a függetlennelváltozó érték és egyszer egy időre a függőváltozó érték. Hogy ezek mikor és meddig elérhetőek számunkra, az más kérdés.

Láttunk olyan pneumatikus rendszereket, amelyeknek bemeneti pontjain a függetlennelváltozó értékeit beállítva, egy bizonyos idő múlva megjelentek a kimeneti pontokon egy függvény által a bemeneti állapotokhoz (értékekhez) rendelt állapotok (értékek). Számos ilyen függvényhelyettesítésiérték-képző operátort, operátorcsapatot szerkesztettünk. A sokféleség láttán természetesen vetődik fel a kérdés az előállíthatóság korlátaira vonatkozóan. Képesek vagyunk-e, a már megismert módon, minden olyan függvény helyettesítési értékét előállító operátorcsapatot létrehozni, amelynek minden függő és minden független változója csak két értéket vehet fel? A válasz igenlő. Ennek a rendkívül nagy jelentőségű igazságnak a bizonyítását elég olyan függvényekre elvégezni, amelyek-

	operan- dus			opera- tóm
1	0	0	0	1
2	0	0	1	0
3	0	1	0	0
4	0	1	1	1
5	1	0	0	0
6	1	0	1	0
7	1	1	0	1
8	1	1	1	0

1. ábra

nek egyetlen kimeneti változójuk van csak. Ha ugyanis minden ilyen függvény esetében igaz a szóban forgó állítás, akkor mivel minden n kimenetű függvény n darab 1 kimenetű függvényből összeállítható, kijelentésünk minden n kimenetű függvényre is igaz lesz. Feladatunkat konstrukcióval oldjuk meg. Megadunk egy eljárást, amellyel minden egykimenetű végegység-változós bináris függvényhez tudunk annak helyettesítési értékét kiszámító operátorcsapatot (kapcsolást) szerkeszteni.

Speciális operátorcsapatok

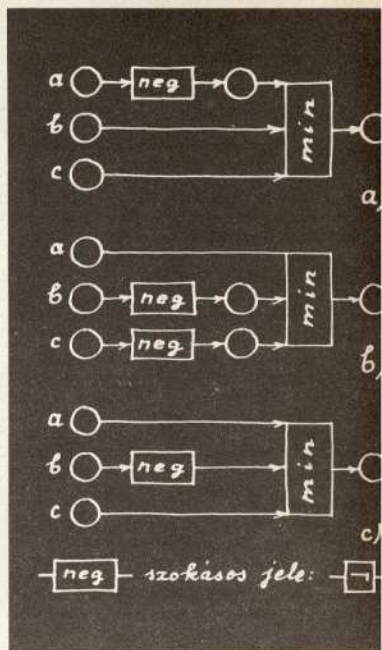
Tételünk bizonyítását könnyű volna – teljesen egzakt módon – a bemeneti változók száma szerinti indukcióval elvégezni. Ehelyett egy szemléletesebb utat választunk. Konkrét példán mutatjuk meg a bizonyítás gondolatmenetét.

Legyen példánkban a bemeneti változók száma három!

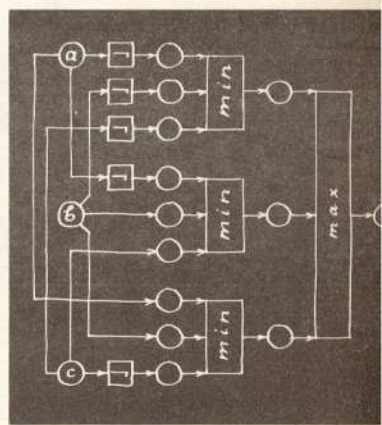
Legyenek az operandusok a, b, c , a kimeneti operátum pedig k !

Legyen továbbá az operandus, operátum táblázat a következő (1. ábra)

A táblázat minden sorához szerkesztünk egy speciális operátorcsapatot. A 4., 5. és 6. sorhoz például a 2. ábrán látható kapcsolást konstruálunk. Ne felejtjük, minimumképző, maximumképző és negáló pneumatikus operátorokkal már tudunk építeni. (A negáló olyan operátor, amelynek kimenete – durva modellje szerint – akkor és csak akkor „nem fűj”, ha a bemenete „fűj”.) E csapatoctskák szerkesztési szabálya az, hogy a kimeneti változó mindig olyan hárombemenetű minimumképző kimeneti pontja, amelynek bemeneteire mindig a, b , és c csatla-

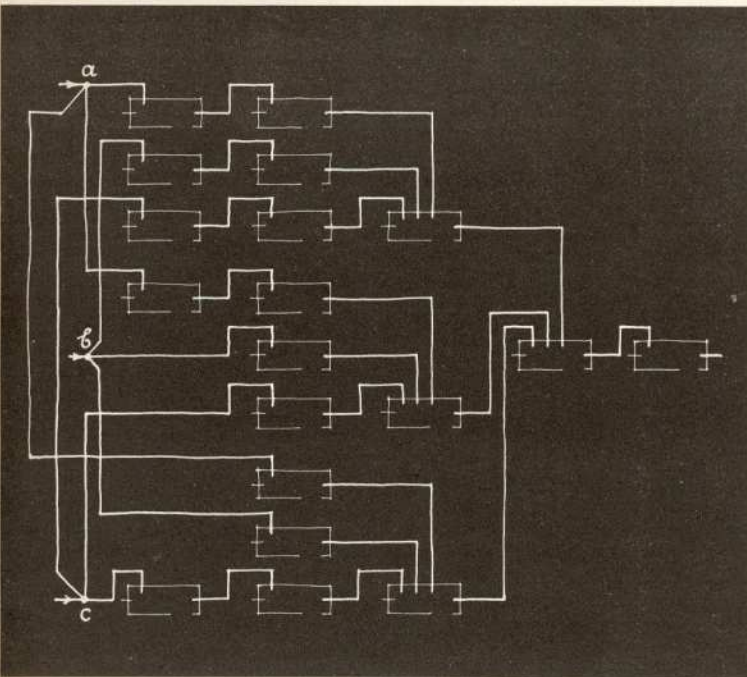
2. ábra

3. ábra

kozik közvetlenül vagy egy negálón keresztül, az szerint, hogy a táblázatban 1 vagy 0 van az illető változó oszlopában.

Nyilvánvaló, hogy egyforma sorokhoz egyforma operátorcsapatoctskák tartoznak. És látni fogjuk azt is, hogy különböző sorokhoz különböző felépítésű és különböző módon működő csapatoctskák tartoznak. Ez a nyolc csapatoctska nagyon érdekes viselkedésű. Ha ugyanazt az állapothármasat (értékharmasat) adjuk bemenetükre, akkor a nyolc közül pontosan egyiknek a kimeneti értéke biztosan 1 lesz, a többi

4. ábra

pedig 0 (bizonyos idő múlva, bizonyos ideig). (A pontosság kedvéért nélkülözhetetlen 3 „bizonyos idő” írásbeli hangsúlyozásától most – az egyszerűség kedvéért – eltekintünk, a gondolati elhanyagolás azonban súlyos hibákra vezet, ezért az olvasó sose feledkezzen meg róla.) Mindig lesz tehát egy operátorcsapatocska, amelynek kimenetén az 1 érték lesz, több ilyen pedig sohasem fordulhat elő.

Lássuk ennek bizonyítását!

Mivel mindegyik bemenet 2 állapotban lehet, és három bemenet van, az összes lehetséges egymástól különböző bemeneti állapot darabszáma legfeljebb kétszer kétfő, azaz 8 lehet. De mivel 8 különböző állapot biztosan van (lásd táblázatunk sorait), ezért az összes lehetséges egymástól különböző bemeneti állapot száma legalább 8. Ebből következik, hogy az egymástól különböző bemeneti állapotok (az állapotváltási állapotokat természetesen nem számítva) pontos száma nyolc.

Felhívjuk a figyelmet az előbbi bizonyítási fogás fontosságára. Az egyenlőség bizonyításának tulajdonképp ez az általános módszere. Így például 2 halmas akkor egyenlő, ha egyik nem több és az másik is nem kevesebb mint a másik. Két szám akkor egyenlő, ha az egyik legfeljebb akkora, de legalábbis akkora, mint a másik. Különösen fontos ez a módszer a kombinatorikus feladatok esetében, e téren ugyanis elterjedt divat hiányos bizonyítások közlése.

Az, hogy táblázatunk sorai mind különbözőnek egymástól, azaz nincs közöttük két egyforma, a következőképp láthatjuk be.

A táblázat sorai rendezve vannak. Először a 0 kezdőeleműek, majd az 1 kezdőeleműek vannak felsorolva. Az azonos kezdőeleműeken be-

lül, először a 0 középsőeleműek, majd pedig az 1 középsőeleműek következnek. Végül pedig az azonos kezdő- és középsőeleműek közül a 0 utolsóelemű megelőzi az 1 utolsóeleműt. Ha a táblázatban volna két különböző sor, amelyben ugyanaz a számsorozat van, akkor e két különböző sornak vagy a táblázat felső vagy alsó felében kell lennie, hiszen első jegyük is meg egyezik. Tegyük fel, hogy a felső felében van a két sor. A második jegy azonossága miatt a felső félnek vagy a felső vagy az alsó felében kell lennie a két különböző helyre írt, de azonos tartalmú sornak. Tegyük fel, hogy a felső fél felső felében vannak e sorok. Itt viszont csak 2 sor van, amelyek viszont biztosan különbözők, hiszen különböző az utolsó elemük.

Táblázatunkban tehát az összes (különböző) bemeneti állapot-lehetőség szerepel egyszer és csak egyszer (más szóval pontosan egyszer). Nyilvánvaló, hogy egy adott sorhoz tartozó operátorcsapatocskák kimenetén, ha a bemenetén a táblázatbeli sorában szereplő állapot van, biztosan 1 érték lesz. Egy minimumképző operátor kimenetén ugyanis akkor és csak akkor (más szóval pontosan akkor) van 1 érték, ha minden bemeneti változójának értéke 1. Operátorcsapatocskánkat viszont pont úgy szerkesztettük, hogy ez így legyen. Ha ugyanis valamelyik bemeneti változó értéke a táblázat szerint 0, azt negáltuk és ezáltal biztosítottuk, hogy minden bemeneti érték 1 legyen. Bármilyen bemeneti állapot esetében mindig van tehát legalább egy operátorcsapatocska, amelynek kimenetén az 1 érték van. Több azonban nincs. Tegyük fel ugyanis, hogy van olyan bemeneti állapot, melynél van 2 darab egymástól különböző, 1 kimeneti értéket adó operátorcsapa-

tocskánk. Ezek mindegyikének kimenete egy minimumképző kimenete. E minimumképzőnek kimenete – feltevésünk értelmében – 1 állapotban van. Tehát mindegyik bemeneti változójának is 1 állapotban kell lennie (helyesen: kellett lennie bizonyos idővel előbb...). Ha a értéke 1, akkor ez a pont mindkét csapatocskában közvetlenül csatlakozik a minimumképző első bemenetére. Ha a értéke 0, akkor mindkét csapatocskában ez a pont, (ill. az az operandus melynek ez a kimenete) negáltan csatlakozik a minimumképző első bemenetére, különben a minimumképző kimenete 0 állapotban lenne. Hasonlóan okoskodhatunk b és c változók esetében is. Tehát a két operátorcsapatocskának teljesen egyformának kellene lennie, és így volna 2 egyforma operandus-hármas is a táblázatban, ez azonban lehetetlen. Így tehát igaz, hogy különböző sorokhoz különböző operátorcsapatocskák tartoznak. Megállapíthatjuk ezek után, hogy minden operátorcsapatocskánk különböző, és egy konkrét bemeneti állapottól egyik közülük biztosan 1, a többi pedig biztosan 0 kimeneti értékű. (Az lesz közülük 1 kimeneti értékű, amelyet a szóban forgó bemeneti állapot sorából szerkesztettünk.)

Csatlakozások az operátorcsapatocskák kimeneti pontjait egy maximumképzőre, amelyek sorában az utolsó oszlopban a táblázatban 1 van! Ezáltal kialakul egy operátorcsapat, amely meg fog felelni követelményeinknek, azaz az operandus-operátum táblázatnak megfelelően fog működni. Kimeneti változója ugyanis 1 értékű lesz, minden olyan esetben, amikor az operandus-operátum táblázatát az oszlopában 1 áll, hiszen az ilyen sorokhoz tartozó operátorcsapatocskák kimenetén, és ezáltal a maximumképző bemenetén is, ilyenkor és csak ilyenkor 1 áll. Ha viszont olyan bemeneti állapotról van szó, amely mellett k értéke 0, akkor a maximumképző összes bemenetére ez öhozza kapcsolt operátorcsapatocskára zérust juttat, hiszen ilyen esetben egy olyan operátorcsapatocskára kimenetén lesz 1, amely nem befolyásolja a maximumképzőt, mivel nincs vele kapcsolatban, hiszen ezeket az operátorcsapatocskákat nem is juttattuk szerephez, nem vetjük be a csapatba.

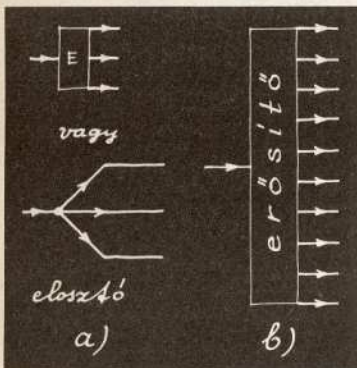
Gegyzistencia és unicitás

Az imént bizonyított (helyesebben szemléltetett) felbecsülhetetlen jelentőségű alaptételünk ún. *gegyzistencia tétel*, magyarul: *létezését kimondó tétel*. Az gegyzistencia tétellel kapcsolatban mindig meg szoktuk vizsgálni az *unicitást* is, azaz azt, hogy ha van a szóban forgó valamiből, akkor hány van. Ha *pontosan egy*, akkor beszélünk *unicitásról*. Ha *gegyzistencia is és unicitás is van*, akkor azt úgy fejezük ki, hogy „*létezik egy és csakis egy...*” Az ilyen tételnek feladatmegoldásokban az a haszna, hogy, ha valahogyan találunk egy megfelelő megoldást, akkor arról biztosan lehetünk, hogy az a megoldás, nem kell többértelműségéből eredő problémákkal foglalkoznunk.

Gegyzistenciánk tehát van. Van-e unicitás? Azaz igaz-e, hogy minden függvényhez egy és csakis egy operátorcsapat szerkeszthető? Ez nem igaz. (Jóbb is megartana a sok.) Minden függvényhez több, sőt minden függvényhez végtelen sok helyettesítésiérték-kiszámító operátorcsapat létezik. Ezek feltérképezésével nem foglalkozunk, mert nekünk mindig csak egy megoldásra lesz szükségünk a következőkben, és ez az, hogy milyen, az most nem lesz fontos számunkra.

Elosztás, erősítés és terhelhetőség

Megrajzolva operátorcsapatunkat, feltűnik, hogy a , b és c mindegyikére három vezeték, három operátor csatlakozik (3. ábra). Az a , b és c operanduspontokra csatlakozó operátorok száma ennél is több lenne, ha feladatunk nem 1 kimenetű operátor szerkesztése lenne, hanem

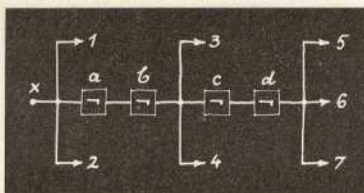

5. ábra

több kimenetű. Ne felejtjük el, hogy több kimenetű operátorunkat kimenetként, külön-külön valósítjuk meg, és e megvalósításokat mind ugyanazokra az operanduspontokra kell csatlakoztatnunk. (Ezt lehet más módokon is csinálni, ezekkel azonban most nem foglalkozunk.)

Megrajzolva a pneumatikus kapcsolást (4. ábra) – ez egyszerűsíthető, az egyszerűsítést végezzé el az olvasó – az operanduspontokról több operátort kell „szusszal” ellátni. Természetes kérdés, hogy a légáram felezése, harmadolása stb. meddig mehet. Meddig „bírnja szusszal” egy operátor kimeneti pontja? *Mi a maximális számú operátor, amely egy pontra csatlakoztatható?* Mi a teljesítőképessége, mi a terhelhetősége egy pontnak? Világos, hogy nem végtelen. A légáram osztásánál, amit elosztó operátorokra bízhatunk (5. ábra), ha ezek nagyon sokféle végeznek elosztást, egy-egy „adag” oly jelentéktelenné válhat, hogy nem képes a pneumatikus operátor tápsugarát eléggé megzavarni, és így hatása bizonytalanra vagy elégtelenné válna.

Egy-egy operátor terhelhetősége 3, 4 vagy 5 szokott lenni. Azaz ennyi másik operátor bemenete csatlakoztatható kimenetére. A terhelhetőségi szám azonban sohasem haladhatja meg a 10-et. Mi a teendő az olyan esetekben, amelyekben például 20 operátort kell „meghajtaniunk” egyetlen kimeneti pontról. Két megoldási lehetőséget említünk. Az egyik a gyakorlati út, az ún. erősítő operátorok használata. Az erősítő olyan berendezés (operátor), amelynek sok kimenete van (például 10), és a bemeneti állapottal egyenlő állapotot mind a 10 kimenetere változtatlan módon szolgáltatja. Természetesen energiát használ fel, és a kimenetei táplálásához szükséges levegőt nem az egyetlen bemenetéről veszi, mint a közönséges elosztó (5.b ábra). Vegyük észre, hogy az elosztó és az erősítő

6. ábra

tő nem különbözik egymástól lényegesen. Szerencsére a gyakorlati megvalósítás szempontjából nélkülözhetetlen, elméletileg azonban elhanyagolható. Ez az oka annak, hogy elvi kapcsolási rajzokon ritkán szoktak szerepelni.

Az erősítés más módja a következő, amely egyúttal módszer is arra vonatkozóan, hogy hogyan készíthetünk erősítőt. Tegyük fel, hogy operátoraink kimenetének terhelhetősége 3, és egy operátorról 6 másikat kellene vezérelnünk, és nincs erősítőnk. A szóban forgó operátor kimenetéről (6. ábra) 3 részre osztva a légsugarat, 2 sugárral 2 vezérelendő operátort vezérelnünk. A maradék 1/3 résszel két egymás után kapcsolt negáló (a, b) vezérelnünk, melynek kimeneti légsugarát szintén három részre osztva, 2 újabb vezérelendő operátor vezérlését oldhatjuk meg (kicsit késve!). A maradék 1/3 résszel ugyanúgy járunk el, mint előbb. A sorba kapcsolt negálók (c és d) 3 darab kimenetét ugyanaz az állapot lesz, mint az x ponton volt bizonyos időtartammal előbb. Így az x -beli állapotot kis késéssel 2, 2, majd 3 helyre tudtuk eljuttatni.

Ne felejtjük el, hogy az erősítő és elosztó működéstörvényében ugyanúgy szerepe van a „bizonyos időnek”, mint más operátorok működésében. E szerepek pontos figyelembevételét majd megfelelő pontosságú matematikai modellek birtokában fogjuk elvégezni.

Befejezésül felhívjuk a figyelmet egy gyakorlati feladattípusra. Készítsünk kapcsolásokat minimumképző, maximumképző és negáló (azaz 0-ból 1-et, 1-ből 0-t csináló vagy más szóval 1/2-re tükröző) operátorokkal adott operandus-operátum táblázatokhoz, és építsük fel e kapcsolásokat részletesen, pneumatikus operátorokat használva.

Összefoglalva az eddigieket, most már abban a helyzetben vagyunk, hogy a legfontosabb számológép-építő elemek közül a kódoló, dekódoló, multiplexer, demultiplexer és az aritmetikai műveleteket elvégző elemeket néhány szóval el tudjuk majd intézni. Ezek után már csak a tárelmek, a kezelőszervek (kapcsolók, nyomógombok) és a kijelzők tárgyalására van szükség, és ezzel minden digitális elven működő berendezés belső „hardver” szempontú feltérképezését elvégeztük.

Továbbhaladásunk következő lépése operátoraikkal az addig mellőzött „bizonyos idők” alatti viselkedésének pontos feltérképezése lesz. Különös és érdekes dolgok történnek a „bizonyos idők” alatt az operátorcsapatokban, amelyeknek pontos ismerete adja majd kezünkbe a lehetőséget nemcsak a megbízható rendszerek építéséhez, hanem tárelmek konstrukciójához is.

POGÁNY CSABA

Havass Miklós a Számítástechnika-alkalmazási Vállalat vezérigazgató-helyettese. A 45 éves vezető szakember a szegedi egyetem matematika szakán szerzett tanári és alkalmazott matematikusi diplomát. Diplomamunkáját a számítógépes zenéről írta. Részt vett az első nagy hazai számítógép felállításában, a NIM-ben. Tevékenysége fokozatosan a számítástechnika szoftverterületén bontakozott ki, ebben a témában több publikációja is megjelent. Munkája mellett a Neumann János Számítógéptudományi Társaságban a szoftver szakosztály elnökeként vállal aktív szerepet. A SZÁMALK-nál jelenlegi beosztásában az oktatás, illetve minden szoftverrel kapcsolatos vállalati tevékenység felügyelete és a szoftver kutatás-fejlesztés koordinálása a fő feladata.

– Ön régebben a számítástechnikai szakmában szoftver szakemberként volt ismert és elismert, jelenleg viszont egy 1300 fős nagyvállalat vezérigazgató-helyettese. Mint vezető, nem került-e szembe korábbi önmagával, szemléletével, vagyis azzal, hogy azelőtt a szakma gondjait saját bőrén érezte, „csupán” szakemberként látta a dolgokat?

– Annak idején kutatóként teljesen azonosultam az elérendő célokkal, csak az adott feladatra koncentráltam, és így rendkívül ingerelt, ha hiányoztak a feladatokhoz szűk séges eszközök. Ezekből pedig a vezetés különböző szintjein egyre többet gazdálkodhattam. A megnövekedett lehetőségek reményében fogadtam el a megbízásokat. Ami a kérdés szűkebb értelmezését illeti, úgy érzem, nem változtam meg attól, hogy vezető lettem. Amit két évtizede vérlázító igazságtalanságnak tartottam, azzal ma sem vagyok kibékülve, mindössze arról van szó, hogy egy-egy dolog megítélésénél az adott tényen túlmutató összefüggéseket is megpróbálok figyelembe venni. Példával élve: ha a vonalembereknek, vagyis Menő Manóknak elfogy a vonala, és gödörbe esne, felháborodásában igazgatótanácsra szól az egész világot. Jelenlegi beosztásomban sokféle vonalra és gödörre van rálatásom.

- Mondana egy ilyen nagyobb „gödört”?
- Szempontunkból talán a legnagyobb,

A számítástechnika nem játék!

BESZÉLGETÉS HAVASS MIKLÓSSAL

hogy a különféle fejlesztési programok elsősorban az eszközök gyártását „nyomják”, mindent alárendelve ennek, sajnos a felhasználók érdekeit is. Az alkalmazóknak az lenne a jó, ha a gyártás inkább az ő igényeikhez alkalmazkodna. A mostani gyakorlatnak köszönhető, hogy az alkalmazási kultúránk még nem épültek be kellő mértékben.

– Eszerint a gyártók és a felhasználók szemben állnának egymással?

– Ha a megfogalmazás kissé sarkított is, nincs semmese az igazságtól.

– Hogyan jelentkezik ez a személyi számítógépek esetében?

– A gyártók a hozzáférhető olcsó mikroelektronikai eszközökből kisipari módszerekkel 100–150-féle gépet raknak össze. Csak összehasonlításképpen említem Csehszlovákiát, ahol mindössze 4–5-fajta gép van forgalomban. Hazai árviszonyaink nem teszik lehetővé, hogy piaci értékítélet alapján a legjobbak kiváljanak, és ezeket nagy szériában, olcsón lehessen gyártani.

– Számomra ez elég nehezen felfogható. Azt sem értem, hogy érthetjük el ilyen körülmények között azt az egyre nyomatékosabb gazdasági kényszerrel amúgy is sürgető célkitűzésünket, hogy külső piacra vitt termékeinkben minél több mikroelektronikai tartalom jelenjen meg?

– Gazdasági struktúránk korábban nem

volt túlzottan piac-orientált. Hogy nyíltabban kell gazdálkodni, azt már régebben felismertük, erre mutat a gazdasági mechanizmus reformja. Tudom, sokan elégedetlenek az áttérés ütemével, hurrá-optimizmussal szemben sincs okunk. E beszélgetés keretében azonban meghaladjuk a gátló tényezők felsorolását.

– Mégis, az ismert külgazdasági helyzetben hogyan tartja lehetségesnek az előrelépést, illetve a gyakran hangoztatott elmaradás felszámolását a számítástechnika eredményeinek gyorsabb ipari felhasználásában?

– Az elmaradás relatív fogalom. A számítástechnika a fejlett országokban is az utóbbi évtized második felében mutatott jelentősebb fejlődést, és talán nem túlzás azt állítani, hogy a szakma viszonylag gyorsan reagált. Erre a mostani vásáron is láthattunk előremutató példákat néhány „exportnak kitett” vállalatunknál.

– Ez azonban egyelőre sajnos még nem jellemző. Véleménye szerint mire számíthatunk a jövőben?

– Négyszázötvennek elsősorban azokon a területeken kell produkálnia, ahol nem kell sok energia és nyersanyag, de szellemi tőkénk hatékonyan felhasználható. Ilyen terület, ahol a nemzetközi piacon is a legtöbbet érthetjük el, a szoftverkészítés. Az utóbbi időben Kuvaitól a Wall Street

Journalig rengeteg cikk beszél méltatóan a magyar szoftverekről, bizonyítékképpen, hogy már sikerült a széles külső piacokon is megjelenünk.

– Hogyan lehetett ezt a folyamatot a lehető legnagyobb mértékben kiszélesíteni, meghozza minél gyorsabban?

– Nekem kezdettől fogva szilárd meggyőződésem volt, hogy a számítástechnika nem játék, így a szoftver sem az! Komoly technológiai feltételek, eljárások beépítése felel meg a kollektív munkát igényel. Nálunk valamilyen oknál fogva az egyes emberek és egyes cégek még nem tanultak meg igazán együttműködni. Mindenki többé-kevésbé jól csinálja a maga dolgát, nem törődve azal, hogy a kooperáció jelentősen több sikert hoz, mint ha egyszerűen összeadjuk a külön-külön elért eredményeket. Ha például én, mint SZÁMALK csinálom egy takarmány-optimalizáló programot, egy másik cég egy tehéngenetikai rendszert, egy harmadik ismét külön állattenyésztési költséganalízist, sokkal kevesebbet csinálunk, mint ha összeálltunk volna egy összefüggő, nagy rendszer létrehozásáért.

Az együttműködési szellem hiányzik, ezért nem épülhetett még be eléggé a számítástechnika a köztudatba, nem válhatott a kultúrközeg természetes elemévé. Ide tartozik és ugyancsak az együttműködési hajlam hiányával magyarázható a mikrogepek már említett burjánzó sokfélesége. A gyártók nem vették figyelembe, hogy az eszközök hirtelen jutnak el túl sok felhasználóhoz, csak ráadásul zömében laikusok. Ezekhez legfeljebb kisszámú specifikus feladatra alkalmas szoftver készíthető, hiány van írásos anyagokban is. Nincs egy fórum, ahol a személyi számítógép tulajdonosok elmondhatnák észrevételeiket, hogy megvalósíthatók legyenek a szükséges változtatások. Ez sem kedvez a számítástechnika közkinccsé válásának. Nem hangsúlyozhatom eléggé, hogy az ügy kis és nagy méretekben egyaránt csapatmunkát kíván.

– Ez a szakmának szóló üzenetként is értelmezhető?

– Pontosan. Azzal kiegészítve, hogy a hatékony csapatmunka olyan humánus értékek hangsúlyos érvényesülését feltételezi, amelyek belülről motiválóan hatnak abba az irányba, hogy az egyének természetes módon rendeljék alá tevékenységüket a közösség érdekeinek.

LACZKA MIKLÓS

A Comput-80 mikroszámítógép

A Comproject Számítástechnikai és Automatizálási Mérnöki Iroda GM által kifejlesztett gépcsalád a Z80 alapú és CP/M 2.2 rendszerrel kompatibilis mikroszámítógépek egyike a hazai piacon. A gyártási jog megvételével a Villamosberendezés és Elektronikai Vállalatnál (VBKM) is megkezdődött a gépek előállítás. A tanácsigazgatás mikroszámítógépes igényeinek kielégítésére kiírt pályázat egyik nyertese ez a géptípus, így mindenképpen várható, hogy elterjed hazánkban.

Moduláris hardverfelépítés

A Comput-80 egyik sajátossága a moduláris kialakítás. Ennek központi eleme az STDX sínrendszer, amely fizikailag az áramkörti kártyarendszert magába foglaló műszerfők nyomtatott áramkörti hátlapjaként van kialakítva. A kártyák kisméretű, ún. Európa-kártyák, amelyek adott hardverfunkciókat látnak el.

Az eddig gyártott rendszerek többsége (Comput-80/20, /30 és /40) olyan egyműszerfőkös és egymunkahelyes kialakítású, hogy a nagyobb külső méretű, 8 hüvelykes hajlékony mágneslemezek és a szüves megjelenítő rendszer kivételével valamennyi perifériális egység egy zárt készülékben helyezkedik el. Az ilyen rendszerek maximális hardver-konfigurálhatóságát mutatja ábránk.

A központi egység (CPU) 2 vagy 4 MHz-es órárfrekvenciájú Z80 processzorral, 8 kbájt EP-ROM-mal és 64 kbájt operatív memóriával rendelkezik. A típusot függően 10, 19, 27 vagy 40 Mbájt nem formátumozott kapacitással, 1 db beépített Winchester-mágneslemez (5 1/4 hüvelykes) vezérlését külön kártya végzi, amely egy általános periféria interfész kártyán (SASI) keresztül csatlakozik a rendszerhez. A hajlékony mágneslemezek vezérlőkártyája (FPYW) maximálisan 4 db szoft-szektoros szervezésű meghajtót (5 1/4" vagy 8") kezelésre képes. Az 5 1/4 hüvelykes japán gyártmányú meghajtók félmagas kivitelűek, és kétféle változatban állnak rendelkezésre. Az egyik változatban 250 kbájt a nem formátumozott tárkapacitás, a másikban 1 Mbájt. A 8 hüvelykes meghajtók MOM gyártmányúak, nem formátumozott kapacitással 500 kbájt, és fizikailag különálló egységben vannak elhelyezve (Complex).

A monitorvezérlő (CRT) alfanumerikus üzemmódban 24 vagy 26 sort jelenít meg, soronként 80 karakterrel. Kévizárgerák üzemmódban egy karakterhelyen 3×2 képpontot tud megjeleníteni. Együttal fénytöltő kezelésére is alkalmas. A jelenleg gyártott készülékekben fekete-fehér tévéképsóvet alkalmaznak megjelenítőként. A megjelenítés minősége kielégítő, jóllehet sokkal előnyösebb lett volna a szemet kevésbé igénybe vevő, kifejezetten számítástechnikai célokra szolgáló zöld vagy ámbrásár-ga, tükrözésmentes képsó beépítése.

A billentyűvezérlőhöz (TAST) TÁKI gyártmányú, Hall-generátoros klaviatúra csatlakozik. Ez jó használhatóságot biztosít, bizonyos megoldásaival azonban már kevésbé lehetünk elégedettek. Kényelmetlen, hogy „shift lock” állapotban a nem alfabetikus billentyűk is a felső állásnak megfelelő írásjeleket állítják elő, ami miatt vissza kell térni az eredeti állapothoz, ha a nagybetűk mellett az alsó állásnak megfelelő speciális jeleket kívánjuk elérni. A különböző irányú kurzormozgató billentyűket is szerencsésebb lett volna egyszerűen egymás felett elhelyezni. Előnye a Comput-80 klaviatúráknak, hogy valamennyi magyar ékezetes karakterrel és külön numerikus billentyűzettsoporttal rendelkezik.

A nyomtató csatlakoztatására a párhuzamos be/kimeneti illesztőegység (PIOZ) szolgál. Ez 4 db BSI szabvány szerinti csatornát tud kezelni. Nyomtatók csatlakoztatására használható még ezenkívül a két darab, V.24 szerinti, soros vonal kezelésére alkalmas SIOZ kártya, illetve az egy soros és két párhuzamos be/kimenet illesztésére alkalmas SPIOZ kártya.

A gyártó nem határozta meg előre a rendszerrel szállított nyomtató típusát, hanem a piacon kapható, igen széles mátrixnyomtató-típusválasztékból válassza, hogy beszerzi a felhasználó által igényelt típusú, és azt felkészíti az ékezetes nemzeti karakterek kezelésére. A soros és természetesen a párhuzamos vonalak is használhatók más be/kiviteli funkciókra is, többek között adatátviteli célokra.

Az egymunkahelyes, moduláris felépítésű rendszerben a speciális hardverlehetőségek igen széles további választéka áll még rendelkezésre. A színes grafikai alrendszer, a matematikai processzor (MATH), a vonalkódolvasó és a mágneszalagos háttértároló-egység a leginkább említésre méltó. A kártyaszintű modularitás legfőbb előnye éppen az, hogy elvben a legspeciálisabb felhasználói igényeket is ki lehet elégíteni a megfelelő kártya-, illetve csatlakozó perifériális rendszer kidolgozásával, amennyiben az nem áll rendelkezésre.

Többmunkahelyes rendszer

A prospektusokban még nem többmunkahelyes rendszerként feltüntetett Comput-80 időközben többfelhasználós kivitelben is elkészült.

Az ilyen rendszer központi gépe a Comput-80 család legnagyobb kiépítési tagja, a Comput-80/70. Az alapvető különbség kártya szinten a központi egység-funkcióban van. A CPUZ típusjelű processorkártyán nem található memória, hanem helyette egy kiegészítő 4 cim bites címterjesztési funkciót alakítottak ki. Ezzel 16 db, egyenként 32 kbájtos memórialaport lehet megcímezni. Az így elvben megcímehet 512 kbájtnyi memóriából egyidőben csak 64 kbájtot láthat az éppen futó program, és laplappal lehet hozzáférni egy másik területhez. A memóriát természetesen külön kártyákkal kell kiépíteni.

A központi gép egy nagyobb méretű, gurítható Kontasat szekrényben helyezkedik el. Ebben több műszerfők is elfér, de talán még ennél is fontosabb, hogy a maximálisan 2 db Winchester-mágneslemez egység és a 8 hüvelykes hajlékonylemez-meghajtók is ide építhetők be. A Winchester-lemezkapacitása határa így már 80 Mbájt, ami igencsak komoly hardverkapacitást jelent. Ilyen konfigurációban már gyors és nagy kapacitású mágneszalagos alrendszerrel is gondoskodni kell. A Comprojectnél két látogatásunk során láthattuk azt a start-stop üzemmódú digitális kazettát, amely az alkalmazott kazetta típusától függően 8-40 Mbájt összalomány fájl szintű mentését és vizsztatöltését teszi lehetővé.

A többmunkahelyes rendszer felhasználói gépe a család legkisebb tagja, a Comput-80/10. Ez egy 64 kbájtos, egykártyás alapgép, amely 2 db párhuzamos interfésszel, 1 db soros interfésszel és 2 db programozható valós idejű órával rendelkezik. A billentyűzetrel egybeépített alaplakúzkis kisméretű és formátumvezérelt kivitelű (lásd a címlapot), kívül van viszont a meglehetősen nagy és súlyos tápegység, ami nem mondható a legkedvezőbb egykártyás megoldásnak. A felhasználói gép növelt átviteli sebességű (50 kbit/s hasznos sebesség) soros vonal segítségével csatlakozik a központi géphez. Megjelenítőként a korábban említett tévéképsóves, pontosabban: átalakított tévékészülékes megoldás áll rendelkezésre. Láttuk azonban már a 80/10-hez csatlakozható, zöld képsóves számítástechnikai monitor első példányait amelyek sokkal kedvezőbb megoldásnak tűnnek.

A 80/10 önálló személyi számítógéppé is konfigurálható, mivel egy kártyáján bővített elfér az alaplakúzkis, és így a szükséges hajlékonylemez-illesztés megoldható. A hajlékonylemez-meghajtókat ebben az esetben azonban szintén külön házban kell elhelyezni.

A többmunkahelyes rendszerben maximum 4 db felhasználói gépet lehet csatlakoztatni. Ez a korlátozás nem a hardver kiépíthetőség adott korlátai miatt, hanem az alkalmazott operációs rendszer megoldás és a felhasználói tevékenység adminisztrációja miatt áll fenn.

A szoftverjellemzők

Az alapszoftver részei: ROM rezidens monitorprogram; CP/M 2.2-vel felülírható kompatibilis operációs rendszer; másoló (TRANS), rendszerállapot-kezelő (STAT), nyomtatási üzem-

mód beállító (PRN), képernyő-orientált szövegszerkesztő (EDIT); makro assembler (MASS), kapcsolatszerkesztő és betöltő (RLDR), nyomkövető programrendszer (SUB), parancsköteg-feladó (SUB); fájl-összehasonlító (FLIC), lemeztartalom-módosító (DISK MONITOR); BASIC értelmező program.

A Comput-80-on az operációs rendszer két változatát kellett megvizsgálnunk. Az egymunkahelyes rendszerek az egyfelhasználós DOSY rendszer, a többmunkahelyes rendszeren a többfelhasználós MOSY rendszer használható.

A MOSY-ban az ún. BIOS (Basic Input Out-

kbájtos a beépített RAM kapacitás, a TPA mérete kisebb, mint más 64 kbájtos CP/M gépekben. Így találtunk olyan programot (egy fejlett C fordítót), amit más CP/M gépen tudunk futtatni, a Comput-80-on a nem elégséges tár-méret miatt viszont nem. A gyártók közlése szerint ez csak egy rövid átmeneti időszakra igaz, mert a TPA területe hamarosan lényege-sen megnő.

A többfelhasználós üzemmód támogatásá-nak egyik eleme a CP/M 2.2-ben is meglévő ún. „user” parancson alapul. Ebben a parancsban meg lehet adni egy 0-15 közötti számot, amely kijelöli a futtatható programok és adatfájlok ún. felhasználói területét, amelyhez csak az

RWP típusú fájlok tud létrehozni. Ebből szintén adódhatnak bizonyos problémák.

A MOSY egyik funkcióját a gyártók spool mechanizmusnak nevezik, jöllehet csak sorba állított (maximum 10 elem) lemez fájlok listá-zási funkciójának tekinthető. A spool mecha-nizmusnak ugyanis jóval nagyobb automatiz-mussal kell működnie és jóval nagyobb haszná-lati kényelmet kell biztosítania.

A MOSY által nyújtott többfelhasználós üzemmód teljesítképességéről általában azt mondhatjuk, hogy a többfelhasználós rendszer-ben a felhasználók szinte alig éreznek valamit a hardverkiepítésből adódó nagy kapacitásból. A tapasztalatok szerint a fájlfeldolgozás haté-konyasága nem számottevően haladja meg egy jóval lassúbb, hajlékonylemez és egymunka-helyes rendszer teljesítményét. Ebből az is lát-szik, hogy igazi többfelhasználós rendszernek nem tekinthető a többmunkahelyes Com-put-80/MOSY kombináció. Ezért feltétlenül szükségesnek tartjuk a MOSY megfelelő to-vábbfejlesztését.

Az egyéb szoftverelemeket csak felsorolás-szerűen említjük meg, tekintettel arra, hogy ezek jól ismert CP/M szoftverek, amelyekről ezért nincs különösebb értelme részletes ismer-tetést vagy véleményt írni. Egy részük fordító-program (PASCAL, FORTRAN, C, COBOL, PL/1), más részük általános alkalmazás, mint az adatbázis-kezelő (DB) és a szövegfeldolgozó (Text). Rendelkezésre állnak még a hazai igény-eknek megfelelően kifejlesztett célszoftve-rek is.

Kereskedelem és vevőszolgálat

A Comput-80-ra a következő irányárakat kaptuk a gyártóktól:

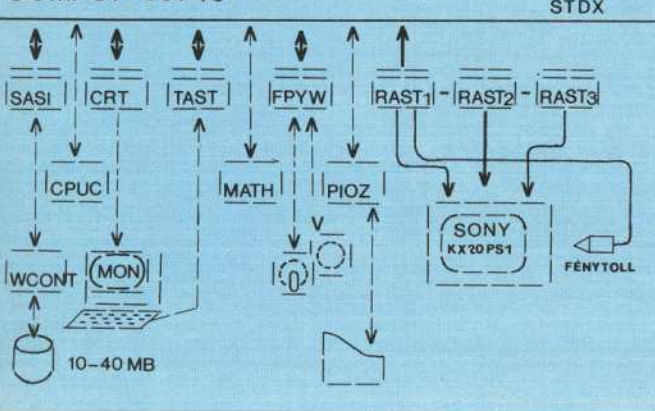
- Egymunkahelyes rendszer 512 kbájti hajlé-konylemez-kapacitással és mátrixnyomtatóval: 420-450 eFt
- Többmunkahelyes rendszer 256, ill. 512 kbáj-tos memóriájú, 10, ill. 20 Mbájti Winchesteres központi géppel, az egyéb konfigurációs ele-mektől is függően: 900-1300 eFt
- Komplet DOSY alapszoftver: 140 eFt
- Komplet MOSY alapszoftver: 140 eFt + felhasználói munkahelyenként 40 eFt
- Fordítóprogramok: 60 eFt
- Adatbázis-kezelő: 60 eFt
- Szövegfeldolgozó: 50 eFt

A berendezésekre 12 havi garanciát vállal-nak. A szállítási határidő a megrendeléstől szá-mított 6 hónapon belül van. Szerviz alapszolgá-ltátaikatént vállalják a hiba elhárítását 24 órán belül.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a hazai piacra kapható gépek közül a Comput-80 gép-csalad széles körű konfigurálhatóságával tűnik ki. Mivel tipikus személyiszámítógép-konfigu-rációban ára megfelel a hasonló gyártmányoké-nak, megítélésünk szerint elsősorban ott érde-mes alkalmazni, ahol valóban szükség van a modulárisan bővíthető személyi számítógépre, illetve a többgépes összekapcsolt rendszerki-építésre egy kezdeti személyi számítógépes alapról.

NACSA SÁNDOR-SIMON IVÁN

COMPUT-80/40

put System) ugróablájából hiányoznak a le-mezkezelés belépési pontjai, azaz a felhasználó nem tud közvetlen módon, hanem kénytelen az ún. BDOS-on (Basic Disc Operating System) keresztül mágneslemez kezelni. Megjegyzé-séssel kapcsolatban a CP/M-et nem ismerő-eknek annyit kell tudniuk, hogy a BIOS az alsó szintű perifériakezelést valósítja meg, a BDOS pedig a mágneslemezek fájlszintű kezelését tá-mogatja. Az általa realizált fájlkezelő rendszer meglehetősen egyszerű, és ezért keveset tud. A BIOS ugróablája a CP/M szabványosított eleme, éppen azért, hogy az igényesebb fájlkeze-lést kívánó programok a BIOS-en keresztül megkerülhessék a CP/M beépített fájlkezelőjét. Az ilyen programok értelemszerűen nem fog-nak futni a MOSY alatt. A MOSY esetében tehát nem teljes mértékben áll fenn a felülről való kompatibilitás. A DOSY-t kipróbálva nem találtunk olyan specifikumot, ami miatt a CP/M-mel való kompatibilitás kérdéses lenne.

Mindkét rendszerben pozitívan értékeltük azt a sajátosságot, hogy a hibajelzések magya-ról írónak ki a képernyőre. Egyfelhasználós üzemben csak egy korlátot észleltünk mindkét rendszerben. Bár mindkét konfigurációban 64

adott felhasználó férhet hozzá. Hogy ne kelljen minden felhasználónak külön példányban tá-rolnia az általánosan használt dolgokat, de azért az eredeti CP/M „user” szám filozófia szerinti védelem is megleljen, a MOSY konzol-parancs feldolgozójából (CCP) a 0-ás területet minden „user” szám alól el lehet érni. Ez dicsé-retes megoldás, de nem ártott volna úgy to-vábblépni, hogy valami általános automatiz-mus vezessen be, amikor például valamilyen bejelentkezési procedúra keretében automati-kusan rendelődik egy-egy ilyen szám magukhoz a terminálokhoz. Így ugyanis olyan ütközése-ket lehetett volna elkerülni, amelyek most könnyen előadódhatnak.

A fájlokhoz való konkurrens hozzáférések szabályozását három „general attribute” be-vezetésével kívánja a MOSY támogatni. Az RWP attribútummal rendelkező fájlokhoz csak az a terminál olvashatja vagy írhatja, amelyik megnyitotta őket. A kizárólagos hozzáférést menet közben kiadott BLOCK művelettel lehet elérni. A SYS fájlhoz mindenki olvashatja, de senki sem módosíthatja. Mivel az utóbbi kétállapotú fájl az eredeti CP/M-ben nem létezik, egy nem kifejezetten Comput-80-ra írott program csak

SZOLGÁLTATÁSUNK

ÖNRE

VÁR

BENNÜNK

SZERVIZ

PARTNERT

TALÁL!

VÁLLALJUK:

**ELEKTRONIKUS
ÍRÓGÉPEK,
SZÁMOLÓGÉPEK,
PÉNZTÁRGÉPEK,
KISSZÁMÍTÓGÉPEK,
GYORSMÁSOLÓGÉPEK,
SZEMÉLYI SZÁMÍTÓGÉPEK,
SZÁMÍTÁSTECHNIKAI RENDSZEREK**

ORSZÁGOS

SZERVIZHÁLÓZATUNK
lakossági és
közületi megrendeléseket
egyaránt teljesít

Központ: Budapest V., Bécsi u. 8.

Levélcím: 1368 Budapest, Postafiók 314

Telefon: 184-899 - Telex: 22-4381, 22-6841

- üzembe helyezését,
- szerviz kiszolgálását
- garanciális
- és -
- garanciaidőn túli javítását

A számítógép-hobbizmus úttörői

Az első mikroszámítógépes hobbisták semmiképpen sem hasonlíthatók a mai hobbiszámítógépek amatőrjeihez. Ezek az emberek ugyanis komoly elektronikai és számítástechnikai felkészültséggel rendelkeztek. Erre már azért is szükség volt, mert a gépek nem voltak túlságosan megbízhatóak, a gyártóló igénybe vehető hardver- és szoftvertámogatás pedig nemcsak hogy szükséges volt, hanem magánszemélyeknek meglehetősen drága is.

Az első hobbistákra ezért jellemző volt, hogy saját berkeiken belül meg tudták oldani problémáikat, sőt minden bizonnyal éppen ezek a problémák, az új technikai lehetőségek kihívása vonzotta őket magnesként a mikroszámítógéphez. Legjobbjaikat azóta is a „hacker” jelzővel illetik, túlközve azt, hogy az illető szinte átverekelt magát a megoldhatatlan problémákon, és nem szokványos megközelítési módjával igen ügyes és elegáns mérnöki megoldáshoz jut. A hackerrek igen nagy hatással voltak a sikeres mikroszámítógép-konstruktőrök kidolgozására. Elég, ha az Apple II-re vagy a Macintoshra hivatkozunk, mint két hírneves hacker. Steve Wozniak és Bill Atkinson munkájának alapvető eredményeire.

A hackerség gyökereit a 60-as évek egyes egyetemi kutatásainál (például Massachusetts Institute of Technology) és az interurban távhívó rendszer belső működését feltáró és ingyen telefonálást támogató készülékek fejlesztésénél találhatjuk meg. Az utóbbi miatt vannak a „mozgalomnak” olyan külső bírálói, akik mint a jogellenestől sem visszariadó jelenség, elítélik a hackerrek tevékenységét. Az ilyen bírálat a hacker jelenség teljes félreértéséből ered. A hacker célja ugyanis nem a törvény által megszabott korlátokkal való szembeállás volt ebben az esetben sem, hanem egy bonyolult működésű és funkcionális rendszer megismerése és emberi „legyőzése”, vagyis az egyén örök vágya, hogy diadalmaskodjék a természet felett.

A hackerek már szinte a kezdetek óta (lassan már vagy húsz éve) kisebb közösségekben tömörülve dolgoznak. A hackernek ugyanis szüksége van a hasonló körülményű, ahol megtehetően értékelni tudják teljesítményét, és ez további „hódítá-

sokra” serkenti őt. Ilyen közösségek voltak a 70-es évek közepének első számítógépes klubjai, és ilyenek ma a leginkább innovatív mikroszámítógépes vállalatok fejlesztő teamjei. A Macintosh fejlesztői például szinte egytől egyig hackerek voltak a javából.

1984 novemberében már országos konferenciájukra is sor került. Az erről szóló beszámolóik igen izgalmasak (lásd a Byte 1985. márciusi számát), mi most megis inkább azt idéznék fel, hogyan is vallott a régi ósidőkben tevékenységéről a mozgalom nagy örege, Captain Crunch (Ron Rosenbaum, Secrets of the Little Blue Box, Esquire, October 1971., ill. ugyanez The First Computer Freaks címmel az Esquire 1983. júniusi, jubileumi számában):

„Egy és csakis egy oka van annak, amiért ezt csinálom. Tanulmányozok egy rendszert. A telefonállalat egy Rendszer. A számítógép egy Rendszer. Érti? Ha valamiért is azt teszem, amit teszek, az csakis az, hogy feltárjak és felfedezzek egy Rendszert, Számítógépet, Rendszereket. Ez az, ami engem különösen érdekelt. A telefonvállalat semmi más, mindössze egy számítógép.”

Ki is ez a Captain Crunch? Egyik, magát Gilbertsonnak nevező kollégája így mutatta be őt az ironák:

„O, a Kapitány! Ő valószínűleg a legnevezetesebb telefonőrül. Ropogtatás Kapitányának nevezte magát a hírhedt Cap'n Crunch 2600-as sip után. Evekkel ezeltől ugyanis a Cap'n Crunch reggeli-re való gabonapehely-készítmény gyártói minden egyes dobozba egy játéksípot helyeztek el ajándék gyanant. Valahogyan az egyik telefonőrült felfedezte, hogy a játéksíp merő véletlenségből pontosan azt a 2600 ciklus/másodperc jellemzőjű hangszint állítja elő, amit a távolsági telefonrendszer is használ bizo-

nyos belső célokra. Amikor Ropogtatás Kapitányt a tengeren túlrá, Angliába vezényelték katonai egységével együtt, téméredk telefonhívást kapott barátaitól. Ezeket „lomplitolta”, vagyis ügyenységel tette őket úgy, hogy saját oldalán megújta a Cap'n Crunch sipot.

Ropogtatás Kapitány az idősebb telefonőrültek egyike. Mérnök, akinek egyszerű már biza származott a telefonnal kapcsolatos ügyeiből, de nem képes leállítani magát. Nos, ez a tag beutazza az országot egy Volkswagen mikrobuszban, amelynek hátuljába egy egész telefonközpont és egy számítógépesített, szuperfejlett multifrekvenciás készülék van beépítve. Egy elhagyatott autópályaszakaszon odaál egy telefonfülkéhez, kisbuszából kivezet egy kábelt, ráakasztja a telefonra, és csak ül órákon, néha napokon keresztül a buszban, küldi egymás után a hívásokat az ország egyik végeből a másikba, a világ egyik végéből a másikba.”

Ropogtatás Kapitány különösen büszke berendezésére. Így kérkedik az ironák:

„Utaltak a többiek a – hogyan is nevezzem – az én berendezésemre? Mit is mondtak? Csak úgy, kíváncsiságból kértem: elmondták-e Önnek, hogy ez egy igen fejlett, számítógép-vezérelt készülék, a kimeneteket akusztikus csatofással fogadja, és olyan központja van, amely több vonallal is össze tud kapcsolni egymással? Mondták-e Önnek, hogy frekvenciaturése garantáltan jobb, mint 0,05 százalék? Hogy az amplitúdótűrési kevesebb, mint 0,01 decibel? Azok az impulzusok, amelyeket Ön hallott, tökéletesek voltak. Mindössze gyorsabban érkeznek meg, mint a telefonvállalaté. Azok az impulzusok nagy pontosságú műveleti erősítőkből származtak. A műveleti erősítőket a műszerekben való használatra tervezték, hogy ultrastabil erősítésük, szuperalacsony torzításuk és pontos frekvencia-jellegzőbőrjük legyen. Elmondták-e Önnek, hogy berendezésem – 55 °C és +125 °C közötti hőmérséklet-tartományban képes működni?”

A saját maga által épített szuperberendezésen túl a Kapitány legalább olyan büszke volt eredeti kísérleteire:

„Elmondták Önnek, hogyan hajtottam végre egy világ körüli hívást? Elmondom hát. Berende-

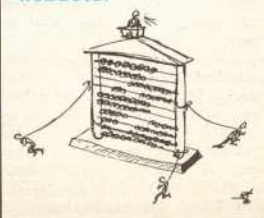
zésemmel titokban felhívtam Tokiót, az kapcsolom engem Indiába, ahonnan Görögországba kapcsolóltak, onnan a dél-afrikai Pretóriába, majd Dél-Amerikába. Innen Londonba „mentem”, egy londoni telefonkezelővel egy New York-i-hoz kapcsolóltam magam, majd egy kaliforniai kezelőhöz, aki a mellettem levő telefont hívta fel. Felesleges mondanom, hogy kiabálnom kellett ahhoz, hogy halljam saját magamat. De a visszhang kinn volt a javából. Fantasztikus. Késleltetett. Husz másodperccel volt késleltetve, de azért hallhattam magamat, amint saját magamhoz beszéltem.”

Ropogtatás Kapitányt is 15 évvel ezeltől telefonőrültséget (a freak vagy phreak fogalmat magyar értelemben leginkább az örült fejezi ki, amin persze szakmai fanatizmus kell érteni) azért volt érdemes felidézni, mert a lehető legjobban érzékelteti a hackerség lényegét. A telefonos hackerség továbbá azért is jó példa, mert a telefonrendszer a köznyelvi olvasó számára sokkal közérthetőbb környezet, mint a számítógépes hardver-szoftver bonyolult belső világa, amiben a mai hackernek oly sokszor tétlenül tevékenykednie. A rokon minketelőben az, hogy a technikai világ jobb megismerése és a még nem kipróbált technikai lehetőségek feltárása a motivációs tényező. A másik cél, hogy minél többet kihozzanak a „rendszerből”. Mindezek mögött pedig az bujlik meg, amit a hacker konferencián Steve Wozniak így fogalmazott meg: „A hacker-mozgalom a bennünk rejlő gyermekiességet képviseli”.

Ami magát a Kapitányt illeti, ő változatlan ifjonti hévvel hackerkedik tovább, bizonyítja, hogy a jelenkori számítógép-büvölő gyerekeinek mennyivel többet értek a közelmúlt nagy öregei. A Kapitány ilyen újbuktori „dobása” volt, hogy megmutatta, hogyan kell FORTH-ban igazi word processort írni (mert egy hacker számára ahhoz kétség sem férhet, hogy lehet). Terméke EasyWriter neven az IBM PC első ilyen eszköze lett 1981-ben, mi több, még a „Magazin olvasói is olvashatták róla az 1984. 4. szám 3. oldalán. Ma már felvett név mögé sem kell rejtoznie. Tudjuk, hogy becsületesen neven John Drapernek hívják. De mennyivel jobban hangzik, hogy Ropogtatás Kapitány!

(Nino)

A számítástechnika kezdetei

A technológiák szerepe

A mikroszámítógépes piac megteremtése és a mikroszámítógép, mint egyéni használatra szolgáló, innovatív számítógépes eszköz megalkotása, egyértelműen Ed Roberts és az általa vezetett MITS cég érdeme. A néhány lényegi momentumhoz szintén hozzájáruló, de a MITS-et csak követő IMSAI cég érdeme másodlagos. 1978-ban azonban már egyiket sem találjuk a piacon. Roberts 1977 májusában dobta be a törököt. Megelégelte a hírtelen növekedés jelző, számára egyre elviselhetetlenebb vállalatvezetési feladatokat, és cégét eladta a Perotec-nek. Az IMSAI sem tudott megbirkózni saját növekedésével, és 1978-ban kénytelen volt csődöt jelenteni.

A két cég után igen értékes örökség maradt. A társadalmi méretűvé vált számítógépes hobbi, és a mikroszámítógépes lavinát továbbgördítő tényezőként, megteremtette a háziipari rendszerű mikroszámítógépes ipart. A hobbiizmus krémjét alkotó, számítógép-építő megszállottak személyében létrejött az a kutatói-fejlesztési bázis, ami az új iparág még gyorsabb növekedéséhez szükséges volt.

Az olcsó és szabványos alap-szoftverek piacát megteremtő Microsoft és Digital Research a két cég közvetlen leszármazottai. Egy sor más vállalat gyökerei is a MITS-hez és az IMSAI-hoz vezethetők vissza. Itt csak a kereskedelmi vállalkozásokat (The Computer Store, The Byte Shops, Lifeboat Associates és Computerland) és egy jelentős kiadási vállalkozást, a Personal Computing magazint (amelyből a PC, PC World és a Macworld is kinőtt a későbbiekben) említjük meg. A közvetett leszármazottak közül az Apple a legjelentősebb.

Apple-kezdetek

A kaliforniai HCC klub első találkozóira szinte véletlenszerűen keveredett Steve Wozniak, fiatal kora ellenére, már igen komoly „hacker” múlttal rendelkező. Már kamazs korában televíziós áramköröket tanulmányozott, papíron vagy 50 számítógépet tervezett, oszcilloszkóppal írásjelek megjelenítésére alkalmas készüléket alakított ki, nemegyes fordítóprogramot készített – csak úgy, hobbiból. Három évig az egyik

legjobb kaliforniai egyetem számítógéptudományi szakán tanult, majd néhány évig az elektronikai szakma egyik „gyöngyszeménél”, a Hewlett Packard-nál dolgozott chip-tervezőként. Ilyen alapos és mindenre kiterjedő szakmai múlt állt mögötte, mire 1976-ban megtervezte a megoldásaiban még ma sem meghaladott Apple II konstrukciót. Közben volt azonban még az Apple I, ami mind konstrukciós, mind üzleti értelemben előfutára volt a későbbi sikernek.

Amíg HCC-s klubtársai az Altair alapokon építettek különböző dolgokat, addig Wozniak olyan kompakt és egyszerű számítógépet akart, amelyikkel otthoni tévékészüléke segítségével is kedvére szórakozhat. A leendő gép BASIC-jének megtervezése után hamarosan kikötött az akkor kapható legolcsóbb, 6502 típusú mikroprocesszor mellett. Mivel igen csak kevés pénz volt, a szükséges funkciók és az alkalmazott chipke „összepasszításával” egy mindössze 30-40 chipből álló, egységártyás gépet tervezett. A gép 4 kbájtos memóriájába betöltött BASIC rendszer a házi tévékészülék irógépszerű kiirattásra használta, és így tökéletesen alkalmas volt arra, hogy BASIC programokat lehessen önállóan írni és futtatni rajta.

Wozniak barátja, az övéhez ugyan nem hasonlítható, de szintén alapos mérnöki felkészültséggel rendelkező Steve Jobs észrevette, hogy klubtársai jó része szívesen meg is vásárolna egy ilyen gépet. Jobs végzett néhány alapvető kalkulációt, sőt még egy 100 darabos megrendelést is felhajtott a helyi The Byte Shops-ban, majd rábeszélte Wozniakot, hogy tévékészüléküket helyezték üzleti alapokra.

Jobs eladta mikrobuszát, Wozniak a HP kalkulátorát, az alkatrészeket pedig 30 napos hitelle sikerült biztosítani, így aztán belevághattak vállalkozásukba. A 666 dollárért forgalomba hozott Apple I már 8 kbájtos memóriával rendelkezett, és csak a megfelelő billentyűzetről, transzformátorról és a video-megjelenítőhöz való csatlakozásról kellett gondoskodnia a vevőnek. A gépből Jobs és Wozniak kb. 10 hónap alatt 200 darabot gyártott munka után, egyikük garázsában.

Az Apple I megjelenése sajátos piaci és konstrukciós felülvizsgálatot indított el a klubban. Ekkoriban jelent meg a Cromemco színes grafikai Dazzler kártyája az Altair-hez, és egy színes grafikai megjelenítésre képes miniszámítógépben is gyönyörködhettek a klubtagok. A kihívást az jelentette Wozniaknak, hogy a lehető legkevesebb számú, közönséges katalógus áramkör felhasználásával lehet-e olyan új konstrukciót tervezni, amely az otthoni színes tévékészüléken színes grafikát is meg tud jeleníteni. Először egy 40 x 48 képpontos üzemmódot, majd néhány további chip alkalmazásával és ügyes trükkökkel 280 x 192 képpontos, nagy felbontású grafikát sikerült elérnie.

Mivel akkoriban még nem voltak speciális grafikai chipke, Wozniak egy azóta is egyedülálló villamosmérnöki és rendszertervezői eszéletjesítményt nyújtott. Más vonatkozásban is minőségi előrelépést hozott az Apple II. A 16 bites memóriá-áramkörökkel 16 kbájti memóriát lehetett olcsón kialakítani. Az alapkártyán (ún. motherboard) elhelyezett igen egyszerű és hatékony bővítési rendszer 8 kiegészítő kártyát volt képes befogadni (mindössze 24 érintkező csatlakozók). Az így már igen nagy teljesítményt nyújtó, moduliáris továbbépíthetőséget támogató alapkártyát mindjárt az első, 1000 darabos sorozatnál igen olcsón, mindössze 250 dollárért elő lehetett állítani. Nem kevesebb, mint hét évig lehetett így ez az alapkonstrukció az Apple vihargyors növekedésének egyedüli alapja.

Az új minőség azonban az új lehetőségek oldaláról jelentkezett elsősorban. A Wozniak által beprogramozott első alkalmazás az 1975-ben megjelent, első igazi videójáték, a Breakout (kitörés) programozott szimulációja volt. Ma így mondanánk, hogy játékprogram, akkor viszont ilyesmi még nem létezett, hiszen a videójátékok célhardverrel valósították meg. Ennél a kifejezeten csak videóban megvalósítható ügyességi játéknál egy többrétegű téglafalhoz kell tenni a labdát. Az érintkezés hatására az adott tégl eltűnik, és a labda sebessége megváltozik. A játékos megfelelő segédességek befolyásolja közvetlen módon a képernyőn történteket, és természetesen folyamatosan észlelnie kell a változásokat (közvetlen manipuláció, vizuális visszacsatolás).

Az Apple II-t a Breakout alkalmazással mutatta be Wozniak a klubban. Ma így emlékszik erre vissza: „Ez volt életem legboldogabb napja. Óriási előrelépésnek tűnt nekem mindez. Hardver videójátékok korábbi tervezőjeként tudtam, hogy BASIC-ben való programozhatóságuk

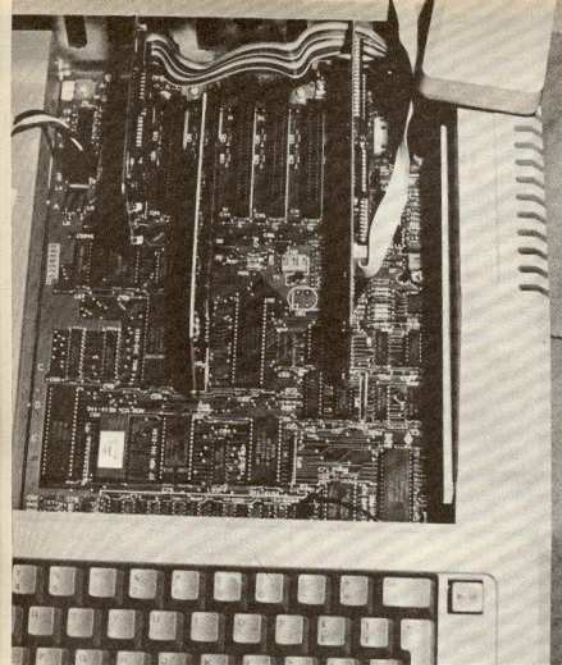
Képernyős szöfeldolgozás

A szöveges dokumentumok képernyős kezelésének és feldolgozásának technikáját 1974-ben dolgozták ki egy terminálokkal ellátott Wang miniszámítógépre. Ennek elvi tervezője a Georgia állambeli Talmadge szenátor ügyvivő titkára, John Hayes volt. Amikor a szenátor kinevezték a Nixon elnök visszalélesei vizsgáló Watergate bizottságba, levezetés oly mértékben megnőtt, hogy Hayes nem látott más kiutat, csak a megfelelő számítógépes feldolgozást. A profi irodai dolgozók számára kidolgozott rendszer nemcsak arról győzte meg Hayes, hogy a számítógéppel támogatott megoldás hatékonyabb és rugalmasabb az irodai munka gépesítése, hanem azt is bizonyította, hogy mindez interaktív kisszámítógépes megoldással a leggazdaságosabb.

Az Altair hirdetésre idejekorán felgyelve, más üzletemberekkel együtt felkereste a MITS-et, és 1976-ban elindították az Altair Software Distribution Company-nek nevezett közös vállalkozást. A Wang által szoprocesszornak nevezett rendszer mikrogepesítésétől ebben az időben még el kellett tekenniük, mivel akkor még nem voltak a mikrogepekhez hasonlóan olcsó, profi igényekét (80 oszlop megjelenítés, numerikus billentyűzet, szemet nyugtató, fekete alapon zöld tónusú képső) kielégítő képernyős terminál. Az egyént kiszolgáló alkalmazással szemben így inkább a szervezettek általános üzletvitelének mikrogepes támogatására koncentráltak.

1978-ban Peachtree Software néven önállóodott cégük uralta az általános üzletviteli célfunkciók, mint a könyvtartozások és -követelések nyilvántartása, megrendelésfelvétel és számlázás, bérelszámolás, a főkönyv vezetés stb. piacát.

Mire 1981-ben az akkori legnagyobb független szoftvergyártó, az MSA felvásárolta őket, már 25 ezret eladtak a mai mikrogepes

Egy Apple II belülről. A legfontosabb funkciókat ellátó alapkártyán kialakított csatlakozókba lehet bedugaszolni a különböző kiegészítő funkciókat ellátó bővítő kártyákat. A konstrukciós megoldást az IBM is átvette saját gépeiben.

szemmel egyáltalán nem olcsó, 1000 dollárnál drágább programcsomagjaikból.

Mindezek egyértelműen megmagyarázzák, hogy hiába készítették el valaki más – Michael Shroyer – az első mikroszámítógépes szófeldolgozó programot (Electric Pencil, eredetileg az Altair gépre), hiába adaptálta azt nem kis munkával az újabb mikrogepekre, fíradtságos munkássága akkor még nem hozhatta meg a kívánt üzleti sikert. A képernyő-orientált, igazi személyi számítógépnek kellett megjelennie ahhoz, hogy a számítógépes szövegfeldolgozás meghódítsa a világot.

A tévékészülékhez való csatlakoztatásra tervezett Apple II csak 40 oszlop szöveg megjelenítésére volt képes, és a kisbelső megjelenítéshez külön kiegészítő szoftverre volt szükség. Tökéletesen alkalmas volt viszont az alkalmi gépelők és a dokumentumkészítők számára, akik történetesen más alkalmazásra is használni kívánták gépüket. A számukra készült Apple Writer szövegfeldolgozó szoftvert 1979-ben hozta piacra az Apple cég. Az elsa-játítás roppant könnyen ment, mivel maga a szoftver magyarázta meg a képernyőn, hogy hogyan is kell használni.

A képernyős szövegfeldolgozás még alig volt 5 éves, amikor ezt a még profi leíróknak és dokumentumké-

szítőknek is nagyon új technikát a széles publikum már tömegesen birtokba vehette. Az olcsó ár (valamivel 100 dollár felett) és az általános használhatóság új piaci szituációt eredményezett. Ugrásszerűen nőttek az eladások, és hamarosan 1 millió dollár jogdíjat fizethetett ki a szerzőnek az Apple. Az Apple Writerrel egyidőben azonban egy még nála is sokkal sikeresebb üzleti-irodai szoftver jelent meg.

Vizuális kalkulátor

Az Apple II és a vele egyidőben megjelent többi személyes „munkaeszköz” (Commodore PET, Tandy TRS-80) arra indította Dan Fylstra, hogy szoftvertíradó vállalatot alapítson. Ekkoriban még nem volt ezekhez a gépekhez floppy lemez, csak kazettás magnó, így a Personal Software nevet viselő új cégnek játékkomputerrel kellett kezdenie tevékenységét. Első, egymillió dolláros bevételüket az Apple II-re kidolgozott Micro Chess program hozta. Több, mint 50 ezer példányt adtak el az Apple II képernyőjét sakk-táblává alakító ügyes játékból. Az apró cégnek 1978-ban már elég tőkéje volt ahhoz, hogy anyagi bázist teremtsen a személyi számítógépes szoftver forradalmát elindító VisiCalc fejlesztéséhez.

Fylstra ekkor még a Harvard

Business School hallgatója volt. A vállalati pénzügyek tanára hívta fel figyelmét egyik évfolyamtársra, Dan Bricklin elképzelésére, aki „vizuális kalkulátor” program készítésén gondolkodott. Fylstra adott Bricklinnek egy Apple II-t, amelyen elkészíthette a program első változatát. Ez meggyőzte Fylstrat, hogy az elképzelés nagy üzleti siker lehet, forgalmazási szerződést kötöttek, és a Personal Software anyagi támogatásával megkezdődhetett az igazi fejlesztés.

Bricklint az indította a VisiCalc fejlesztésére, hogy meglehetősen unta a vállalati pénzügyi tervek készítésének időrabló és állandó javításokat igénylő módszerét, amivel tanárai nyaggyatták. Oszlopokból és sorokból álló, számszerű összefüggéseket tartalmazó, nagyméretű táblázatokat kellett több menetben, kézzel kezelni és átszámolni ahhoz, hogy eljussanak az optimális tervhez.

A nagyméretű, rovatokra osztott lapot, az ún. spreadsheet-et célszerűnek látta a személyi számítógép memóriájában kialakítani. A képernyőt gyorsan mozgatható ablakká alakította, a táblázat egy részét közvetlenül manipulálhatóvá akarta tenni (például adatok bevitelére vagy módosítására). A táblázat egyes rekeszei között fennálló függvényszerű összefüggéseket (például az adott oszlopban szereplő értékek összege) szintén a táblázathoz tartozóan, a gép memóriájában kívánta tárolni. Így a megfelelő adatok bevitelére után azonnal megjelenik az eredmény, és ha nem kielégítő, akkor a megfelelő kiindulási adatok közvetlen átszerkesztésével mindjárt módosulnak a vonatkozó eredményadatok is.

A képernyőn látható, közvetlenül definiálható és manipulálható kalkulátor számítógépes megvalósítása közelebb állt Bricklinhez, mint maga a pénzügyi téma. A vezetői szakra azután került, hogy villamosmérnöki és számítógéptudományi szakképesítést szerzett, ezt követően pedig a vezető minisztrátég-gyártónál (DEC) dolgozott egy számítógépes fényszűrő, illetve minigépes szövegfeldolgozó rendszer fejlesztésén. Terméket képernyős számprocesszornak vagy számtáblázat-feldolgozóknak is lehetne nevezni, ő azonban a látható kalkulátor (visible calculator) nevet választotta. A mai köztudatban electronic spreadsheet vagy electronic worksheet néven szerepel inkább, abból kiindulva, amit imitál.

A számtáblázatos adatok képernyős/számítógépes kezelésének és feldolgozásának technológiája született meg így Bricklin elképzelésénél. A hatékony megvalósításhoz igazi programozó „hacker” kellett, mivel ezt aligha lehetett interpretatív BASIC-ben terméké formálni (mellesleg a ko-

rábban említett szövegfeldolgozókat sem). Bricklin barátja, Bob Frankston pontosan ilyen adottságú ember volt. Könnyen kezelhető dokumentációt kellett még készíteni, amit Fylstra kitűnően meg is írt. Így az egyéves komplex fejlesztőmunka nyomán nemcsak egy innovatív termék, hanem minőségileg is kiválóan kivitelezett szoftver kerülhetett 1979 októberében a piacra.

Alkalmazás új módon

Már az első hónapban tapasztalták a fejlesztők, hogy igen olcsó, mindössze 150 dolláros programjuk az első igazi szoftver-száleres. 9 hónap után adták el az első 10 ezer példányt. A vevők között vállalati elnökök, gazdasági igazgatók, beruházási bankárok, könyvelők, ügyvédek, orvosok, farmerek és sokan mások voltak. Nem meglepő, hiszen nincs olyan tisztán vagy részben szellemi foglalkozás a világon, melynek során felelt piaci viszonyok között és éles gazdasági versenyben ne kellene szinte lépten-nyomon számtáblázatok feldolgozásával foglalkozni.

Bricklin így látta az első év után a VisiCalc alkalmazási tapasztalatait: „Sokan használják a VisiCalc-ot az eladások, az üzleti haszon, a részvénytőke-értéknövekedés és egyéb dolgok előrejelzésére. Mások az üzleti vállalkozás tervének készítésénél alkalmazzák, kiaknázza „mi van akkor, ha” képességet. Még mások általános könyvelési, egyszerű leltárkezelési és fizetési lista készítésére használják. Vannak olyan mérnökök, akik optikai tervezésre, vagy például petrokémiaiakkal kapcsolatos dolgokra, sőt olyan orvosok, akik a munkájuk során adódó számításokra alkalmazzák. A legtöbb felhasználó azért szereti, mert könnyű a használata, és programozás nélküli alkalmazás-fejlesztést tesz lehetővé.”

A VisiCalc elvű gépi támogatással a feldolgozások több fajfajta, az egyszerű összegző nyilvántartástól kezdve az igen összetett, magas szintű döntéshozatali támogatásig meg lehetett fogalmazni. Tehát generikus alkalmazás volt. Ehhez programozók sem kellettek, vagyis alkalmazás-generátor is volt. A feldolgozás során olyan közvetlen ember-gép kapcsolat, szimbiózis jött létre, amivel olyan döntéshozatali rendszerek előtt is megnyílt az út, amelyeket még a legnagyobb számítógépekben sem lehetett adni, tisztán praktikus okokból, megvalósítani. A problémával teljes mértékben tisztában levő felhasználó heurisztikus megoldóképessége a „mi van akkor ha” próbálkozáson módszerrel menet közben segíthette a hardver szempontból kis teljesítményű személyi számítógépet.

A VisiCalc tehát az eredetileg

elképzelésnél is jelentősebb technológiai innovációnak bizonyult. Rádásul egy addig még alig feltárt területen, az üzleti/professionális személyiségítőgépek-alkalmazási szférában. A mikrogépek lavina tovább erősödött. Ennek első hasznélvezője az Apple volt, mivel majd egy évig csak ezen a gépen lehetett VisiCalc-et használni. Az Apple II ázsiaja az üzleti/professionális alkalmazásokban ugrásszerűen megnőtt. Vajon ki tudná megmondani, hogy a napjainkig eladott 850 ezer VisiCalc példány hány Apple és hány más gép eladását segítette ezen a fizetőkesz területen?

Olcsó mikroperifériák, nagy tömegben

Az Apple II-nek nagy előnye volt a piacot megalapozó többi személyi számítógéppel szemben, hogy nyitott rendszer volt, amit bővíteni lehetett nemcsak memóriával, hanem a megfelelő minőségű mikroperifériákkal is.

A legkezenfekvőbb példa a képernyő. Képernyőként ugyanis nemcsak otthoni tévékészüléket, hanem a szemet nem fárasztó, jó minőségű videomonitor is lehetett használni. A 24 sor, 40 oszlopos szöveg üzemmódot is fel lehetett javítani egy kiegészítő kártyával 80 oszloposra. Így a 70-es évek végén, amikor még a legolcsóbb képernyős terminál is 1000 dollárba került, az ennél néhány száz dollárral drágább Apple II-vel nemcsak ezt a funkciót, hanem személyi számítógépet is kapott a vásárló.

A szövegfeldolgozó is VisiCalc funkcióhoz szükség volt a mikro-számítógéphez igazodó méretű, hajlékony mágneslemez tárolókra is. Az Altair jellegű mikroszámítógépekhez használt, 8 hüvelyk méretű hajlékonylemezeket nehézkes volt a kompakt, asztali kivitelű személyi számítógépekkel együtt adni. A 8 hüvelykes hajlékonylemezek piacán vezető Shugart Associates előrelátóan, már 1976-ban piacra hozott egy kisebb méretű, 5 1/4 hüvelykes változatot.

Ezeket a floppykat nemcsak olcsóbban lehetett előállítani, hanem végre alkalmazni lehetett őket az egyre nagyobb tömegben gyártott adatgyűjtő terminálokban, programozható memóriaiban, speciális szövegfeldolgozóban és kieszámítógép-rendszerekben – egyszerű, beépített módon. A piac egyre bővült újabb gyártókkal, az árak folyamatosan estek, így egyre önmagát erősítő, saját lavina indult be a mágneslemez, kisméretű háttértárolók piacán.

Különleges szerep jutott ebben a folyamatban az Indiában nevelkedett Jugi Tandonnak. Miután az USA-ban egyetemi végzettséget szerzett, az IBM-nél dolgozott a mágneses perifériák területén, majd a lemezgyártással is foglalkozó Percet-nél, míg végül 1976-ban megalapította saját vállalatát. Ak-

kor még csak a floppy-meghajtóhoz szükséges fejekkel foglalkozott. Az általa tervezett, igen egyszerű fej darabonként mindössze 20 dollárba került, míg a konkurens gyártmány ára elérte a 100 dollárt.

1979-ben már a komplett meghajtók piacára is belépett. 5 1/4 hüvelykes egysége nagy tételben 225 dollárba került, szemben a konkurencia 450 dolláros árával. A magyarázat: minden részegységet maga állított elő, és olcsó munkaerővel, elsősorban a Távol-Keleten dolgoztatott. 1983-ban már 200 ezer darab meghajtót gyártott havonta, a nagy tételű ár pedig 160 dollárra csökkent.

Az Apple II-re elsőnek jelent meg 5 1/4 hüvelykes floppy-meghajtó a nagy tömegben gyártott, új személyi számítógépek között. Woziak itt is kitűnő munkát végzett. Ismét speciális chip vagy bonyolult vezérlő kapcsolás nélkül, egyszerűen egy kiváló áramköri megoldással tudta megvalósítani maximálisan 6 db, egyenként 140 kbajtos (formátumozott) meghajtó csatlósát. A meghajtó adatátviteli sebességét is maximálisan kihasználó csatlósát így ismét a lehető legolcsóbban juttatta hozzá az Apple-t a lavina erősödésének egy újabb technológiai tényezőjéhez. Természetesen ő maga is hozzájárult ahhoz, hogy egyre több 5 1/4 hüvelykes floppy-meghajtóra legyen igény.

A mikro-számítógépes lavina ezen időszakában a külföldi gyártók közül egyedül a japánoknak, és nekik is csak az olcsó nyomtatási területen sikerült meghatározó szerephez jutniuk. A max. 120 karakter/mp sebességű, asztali kivitelű berendezésekből 278 ezer darabot adtak el 1980-ban az USA-ban. Az ilyen, 1000 dollárnál olcsóbb nyomtatók piacának több mint 50%-át kaparintották meg maguknak a japánok, amikor valószínűleg elárasztották termékekkel a piacot. Közöttük is vezető pozícióhoz jutott az Epson. MX-80 típusjelű, 80 karakter/mp sebességű mátrixnyomtatóját 650 dollárért hozta kiskereskedelmi forgalomba, a gyártóknak pedig nagy tételben mindössze 300 dollárért kezdte el árusítani.

A hozzáértők szerint itt is sajátos technológiai tényezők játszottak szerepet. A kandzsi írásjeleket ugyanis csak finomabb felbontásban lehet mátrixpontos alapon képezni, számuk miatt pedig sokkal korábban szükség volt az ilyen megoldásra az irodai számítógépekben, így a japán mátrixnyomtató-gyártók technológiai előnyhöz jutottak. Az Epson esetében az 1964-es tokiói olimpia eredménynyomtató rendszeréig nyúlt vissza ez az előny. A többi már a japán alapszállal célszerűsített konstrukción és az ehhez igazodó, nagy termelékenységű gyártás szervezésén múlt.

N. S.

(Folytatjuk)

Különösen izgalmas hónapok ezek a mostaniak a világ számítástechnikai fejlődésében. A mikro-számítástechnika korszakos fordulópontjához érkezünk.

A személyi számítógépek széles körű elterjedésével fémjelzett, első forradalmi szakaszban a mikro-számítógépek milliós és tízmilliósi nagyságrendben hódították meg szinte minden területét az életnek. Megtalálhatók az otthonoktól kezdve a vállalatokig és intézményekig terjedően szinte mindenütt. A 70-es évek második felének útkezes időszakában még lenézően megmosolyogtató gépek kiváltak a legarisztokratikusabb hajlamú, a korábbi technikával elképzelt szakemberek tiszteletét is, ami nem kis eredmény a pozícióföltöltő mai világban.

Merre gördül tovább a mikro-számítógépes lavina? Mit hoz a mikro-számítógépes forradalom második szakasza? Tulajdonképpen semmi meglepőt, csak azt, amit a tudományos, technikai és gazdasági tényezők ismeretében már három évtel ezelőtt is meg lehetett jósolni (Számítástechnika, 1982. március, 2. oldal és 1982. április, 2. oldal).

Az eddig jobbra elszigetelten működő mikroszámítógépes alkalmazások átalakulnak, továbbfejlesztődnek hálózaton keresztül egyesített, osztott felépítésű informatikai rendszereké. Maga az eddig ismert személyi számítógép is átalakul új elvű személyi számítógépes munkaállomássá.

A közvetlen manipuláció és a „csak az van, amit lát” új elvét a Xerox cég vezette be 1981-ben a Star munkaállomás piacra hozatalakor. A Xerox Star technológiája és egy még piacra nem hozott fejlesztése, a Smalltalk ment át az Apple Lisa technológiába, majd tovább, a már tömegesen értékesített Macintosh-ba. Mi több, az új elv egyik váratlan mellékterméke, hogy sikerült magát önmaga segítségével bemutatnia a magazin „élettelen” újságoldalain (µM, 1985. 1. szám, 26., 27. oldal). Így már nálunk is igen sokan lehet érzékletes vagy kvázi érzékletes sejtése arról, hogy miről is van szó.

A Mac szinte csak primitív előfutára annak, ami hamarosan széles körben elterjed. Már az „ős-anyának” tekinthető Star is minden szempontból felette állt a Macnek. (Furcsa anyai kapcsolat, nemde?) Manipulációs környezet kiterjed a hálózati és osztott adat-

bázis-alkalmazásokra is, emellett teljesen homogén, vagyis nincs például szükség az egyes részkomponzetek (szövegfeldolgozás, rajzolás, adatbázisból leképzett tábló stb.) közötti, meglehetősen nehézkes, Cut/Paste típusú adatkommunikációs mechanizmusra. Az operációs rendszer is teljesen beleolvad a homogén környezetbe. Egyébként akit érdekel a dolog, olvassa el a Byte 1982. áprilisi számának 242. oldalán megjelent cikket.

Vegyük még hozzá mindazt, amit az elmúlt 4 év fejlesztési hoztathettek a Star gondolathoz (vagy minőségileg revidiálták azt), és máris ott vagyunk az elkövetkező évek új elvű személyi számítógépes munkaállomásánál. Honnan várhatjuk mindezt? Természetesen a Xeroxotól, az IBM-től, az AT & T-től, a Wangtól – szóval a nagytól. És még egyéb helyekről is. Például ma már ismert, hogy a Commodore a fejlesztés alatt álló szupergéppel együtt felvásárolta az Amiga nevű céget. Mégis, mit várhatunk ahhoz képest, amit eddig érezkelhettünk? Fantasztikusabbnál fantasztikusabb dolgokat. A Xeroxotól például a hangfelismeréssel rendelkező munkaállomást (Nem ötven-hatvan szó, hanem tizezer szavas szóár!) A titkoló-

dzás nagy, a meglepetések ennek megfelelően még nagyobbak lehetnek.

A munkaállomásokat magába foglaló, hálózaton keresztül egyesített, osztott felépítésű informatikai rendszer elvi felépítése sem fog különbözni attól, ami már éveket ezelőtt várható volt. Az alapvető átviteltechnikai rendszerben a hagyományos telefonhálózatokhoz hasonlóan heterogén megoldásrendszer alkotja az ún. multihálózati alapot. Az egyes átviteltechnikai megoldások ma már szinte teljesen szabványosítottak, és a protokollok egy közbelső szintjén egyességitik a multihálózatot. Külön kell említeni az egyik legfontosabb

SZÁMÍTÓGÉPESÍTÉS ÉS ELEKTRONIZÁCIÓ

területre, a nem kapcsolással működő, helyi digitális hálózatok (local area network - LAN) kommunikációs rendszerére kidolgozott IEEE 802 szabványosportot.

A multihálózatra ráépülő hálózati rendszerek architektúrájában azok az alapelvet fogják érvényesülni, amelyek az élenjáró Xerox rendszerben lehetett annak idején felfedezni (Számítástechnika, 1982. július-augusztus, 4., 9., 10. oldal). A bázisgépekből kialakított különféle célgépek (állománykihasználó, kommunikációs kiszolgáló, clearinghouse stb.) együttműködő rendszere adja azt a rendszerarchitektúrát, amibe a szintén célgépek minősülő munkaadók integrálódnak. A kérdés tulajdonképpen csak az, hogy mennyire fogják megtartani korábbi terminálhálózati architektúrájukat a hagyományos gyártók, és hogyan tudják beilleszteni elképzeléseiket a nyílt architektúra elkerülhetetlen koncepciójába.

A hálózati rendszerek széles körű alkalmazása az információ tárolásának, kezelésének és feldolgozásának új minőségéhez vezet. Az így létrejövő, hálózaton keresztül egyesített, osztott felépítésű informatikai rendszert úgy kell felfognunk, mint a korábbi merev, papír alapú rendszertől dinamikus jellegével alapvetően különböző, új közeget.

Egyfajta dinamizmus jellemző erre a közege akkor, amikor az információit a munkaalomlás megjeleníti, kezeléséhez és feldolgozásához különféle segédesszközöket ad (gondoljunk például a MacPaint-ten való rajzolásra, át-rajzolásra stb.). Egy másik dinamizmus jellemző akkor, amikor a hálózati rendszerben bármilyen távolságra, tetszőleges számú munkaalomlásnak és tetszőleges értelmezésben teszi hozzáférhető-

vé az információt. Hozzátehetjük még, hogy szinte pillanatok alatt. Végül egy harmadik dinamizmus jellemzi akkor a közeget, ha dinamikai tulajdonságait én magam szabom meg, vagyis saját magam is programozom a viselkedését. Itt persze semmiképpen sem a BASIC vagy más hagyományos programnyelv használatáról van szó, hanem az adatbázis definíciójáról, a döntési rendszer meghatározásáról, szóval olyasmikről, amiket az alkalmazás-generátorok tesznek lehetővé.

A kérdés ezek után az, hogy miért is fontos nekünk mindez, amikor többszörösen el vagyunk zárva ettől a technikától, és már az eddigi számítógépesítésben is jócskán lemaradtunk.

Több, egymást kiegészítő válasz adható erre a kérdésre:

- Ezek az új termékek túlmutatnak a játékgéppé degradált, vagy egyszerű BASIC-csire kárhozott mikroszámítógép-szemléletben, de még az eddigi személyi számítógépekben is.

- Azt helyezik előtérbe, ami az eddigiek során itthon rendre a háttérbe szorult, vagyis az *informatikát*.

- Az eddig kézlegyintéssel érintézet, elméletinek tűnő fejtegetések helyett a nagy valóságában meg fog előtűnni jelenni a korszerű informatika új minősége, amire már a súlyos gazdasági és társadalmi kihívás miatt is kénytelenek leszünk odafigyelni.

- A hálózaton keresztül egyesített, osztott informatikai rendszer meghatározza az informatika legfejlettebb formáját, így az ún. logikai módszerrel való tanulmányozása az informatika lényegi feltárásához vezető legkönyebb út.

Miért nem elégedhetünk meg az informatika mikroelektronikán vagy az elektronizáció belüli tárgyalásával, ahogy társadalmi-gazdasági programunk koncepciója teszi? (Műszaki Élet, 1985. január 19-i szám melléklete)

A fentiekből következőkön túlmenően ismét több okot sorolhatunk fel:

- Az informatika a gazdaságilag legfejlettebb országokban a munkaerő nagy részét foglal-

koztató szektor (például az USA-ban több, mint 50%), így csak ebben a minőségben vizsgálható, és nem egy technikai innováció részeként.

- A tények azt mutatják, hogy a korszerű elektronika alkalmazásának messze legnagyobb területe az informatika, így inkább ez határozza meg a korszerű elektronika fejlődését, semmint a fordítottja. (A mikroelektronika fejlődését a MOS memóriák iránti számítógépes igények hajtották; időközben melléktermékként megjelent a mikroprozessor, az ebből lett

mikroszámítógép a nagy létszámú és döntő jelentőségű szektorban szinte korlátlan felvételre került, ez ugrásszerűen növelte a MOS memóriák iránti igényt stb. (lásd a lapunk 1985/3. számában megkezdett elemző sorozatot).

- Az informatika vezető szektorra válása a gazdasági fejlődéssel szoros összefüggésben, az utóbbi 40 év alatt bekövetkezett folyamat. A folyamat legfőbb mozgató ereje az volt, hogy a legkülönbözőbb gazdasági egységek először a pénzeszközök, később a jól képzett és lojális munkaerő, majd az ezekre ráépülő információ tudatos kezelése egyre jobban elcsajátították a hatékonyságnövelés ezen újabb erőforrásait.

- A fentiekből egyértelműen következik, hogy az elektronizációnál fontosabb a számítógépesítés oldaláról közelíteni a dolgokat, illetve az informatikai szektor újabb hatékonyságnövelési erőforrások tényleges bekapcsolásával elért súlyának oldaláról vizsgálni az elektronizáció jelenségeit.

Az elmondottakból következő-

en az elektronizációs program csak akkor lehet jó, ha egy párhuzamos (és még kidolgozandó) informatikai programmal együttesen kerül bevezetésre. Ha ez nem így történik, akkor elkerülhetetlen az olyan torzulás, ami már a most megfogalmazott koncepcióban fellelhető.

A koncepció ugyanis a profeszszionális személyi számítógépeket úgy említi, mint amiből a magyar ipar a VII. ötéves terv időszakában várhatóan megfelelő kínálatot nyújt. Az import elbírálásában ezért más eszközök beszerzésének kíván prioritást adni. Ismerve a korábbi hazai gyakorlatot, ez magyarul az import nagymértékű hiányát is jelentheti az elkövetkező években. 1985/2. számunkban megjelent helyzetlemezésünkben mi pontosan az ellenkező következtetésre jutottunk.

A következtetés lényege, hogy a kommersz alaptermék gyártásával a magyar ipar már most zsákutcába jutott. Egyszerűen objektíve lehetetlen, hogy a száz darabos éves termelést akár ezres nagyságrendűre feltornássa, ki tudjon kerülni az 5-10-esérszínvonal piactól fogságából. Magyarán szólva, a hazánkban az eddigiekben pontosan az import (és azon belül is az utasforgalmú import) miatt megindult mikroszámítógépesítés lavina a tervezett autarchikus intézkedéssel megreked, amikor a kommersz alaptermék-zések ösztönözött importjával zökkenésmentesen továbbgördíthető lenne. Arról eddig még nem is szövtünk, hogy a hazai gyártás ezres nagyságrendűre való mesterséges feltornássa néhány gyártónál, ugyanennyi kommersz alapgebő devizaköltségével jóval nagyobb devizaköltséggel lenne csak megvalósítható. Még inkább, mint korábban, az iskolaszámítógép-gyártás esetében.

Mindezek ismeretében nem is az informatika lényegi feltárása tűnik a legsürgetőbb feladatnak, hanem az ezzel összefüggésben levő mikroszámítógépesítés lavina mozgató erőinek és előrehaladásának feltárása, korrekt bemutatása. Ezt leszűk megkezdett elemző sorozatunkban, ami történelmi módszerrel teljesen érthető képet adja a fejlődésnek. Az egyszerűség kedvéért elsősorban a technológiák és a mikroszámítógépesítés egymásra hatását mutatjuk be, a háttérben azonban mindenütt fellelhető az informatika és a számítástechnika.

NACSA SÁNDOR

LOGO - a programozás- tanulás új útja

A programépítés változatai

Miután a cikk első részében egy négyzet felrajzolása kapcsán sejtéseink támadtak a programozásról – anélkül, hogy a számítógép elvett előzőleg belénk szulokoltak volna –, szemléljük tovább a „marsbéli tájat”.

Nézzük meg közelebbről a változó bevezetését. Ahhoz, hogy négyzetünk oldalhosszát könnyen módosítani tudjuk, be kell vezetni az OLDAL változót:

```
TUDD NÉGYZET : OLDAL  
ISMÉTELD 4  
[ELŐRE : OLDAL JOBBRA 90]  
KÉSZ
```

A következőkben próbáljunk valami bonyolultabbat rajzolni. Mondjuk, építsünk egy téglafalat. A kömvésty irányító algoritmus a következő:

- 1) Lépj jobbra egy téglányit
- 2) Vége egy adag habarcsot és terítsd le
- 3) Vége egy téglát és helyezd a habarcsra
- 4) Ha kész egy téglator, menj vissza a fal elejére
- 5) Ha kész a téglafal, pihenj
- 6) Egyébként folytatd az 1) lépéssel

Megjegyezzük, hogy egy vérbeli programozó az 5) és 4) lépést végezze el először.

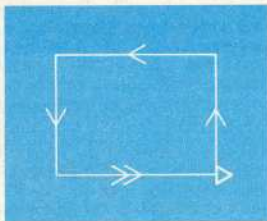
Az alábbiakban két változatban ismertetjük a falépítést és egyszerűsített a programépítés folyamatát, LOGO-ban programozva.

1. változat. Építkezés alulról felfelé

Az alulról felfelé építkezés azt jelenti, hogy először elkészítjük a fal alkotóelemeit, a habarcsot és a téglát, majd a kész elemekből összerakjuk egy téglator. Ezután már nem lesz nehéz felhúzni a téglafalat.

```
Kedzük a habarcsal:  
TUDD HABARCS : TH  
ELŐRE : TH  
KÉSZ
```

A habarcs leterítését egy téglá-

1. ábra

hossznyi (TH) vonal lerajzolásával ábrázoljuk. Most megszerkesztjük a téglát rajzó eljárást.

```
TUDD TÉGLA : TH : TM  
ISMÉTELD 2  
[BALRA 90 ELŐRE : TM  
BALRA 90 ELŐRE : TH]  
KÉSZ
```

Ez az eljárás a NÉGYZET eljáráshoz hasonlít, de annál egy kicsit bonyolultabb, mivel a téglának hossza (TH) és magassága (TM) is van, míg a négyzetnek csak az OLDAL a paramétere.

Most már hívhatjuk a habarcsot és a téglát rajzó eljárásokat:

```
JOBBRA 90 HABARCS 40  
TÉGLA 40 20
```

A hívás eredményeként az első utasítás (JOBBRA 90) jobbra fordítja a teknős bekapcsolókor felfelé mutató orrát, majd a HABARCS eljárást egy 40 lépésnyi vonalat húz. A TÉGLA eljárás ezután lerajzol egy 40 × 20 lépés méretű téglát, melynek alsó éle elnyomja a habarcs vonalát (1. ábra).

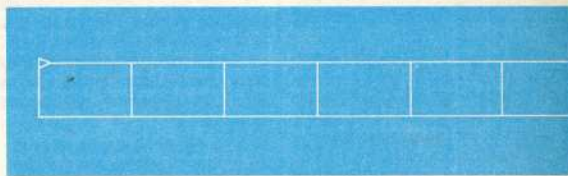
Most próbáljunk lerajzolni egy téglator. Szerkesztjük meg az eljárást:

```
TUDD TÉGLATOR : FH : TH  
: TM  
ISMÉTELD : FH  
[HABARCS : TH  
TÉGLA : TH : TM]  
VISSZALÉPÉS : FH : TH : TM  
KÉSZ
```

A TÉGLATOR eljárás egymás mellé rajzol annyi téglát, amennyit

az FH (falhossz) változóval megadtunk. A VISSZALÉPÉS eljárásra azért van szükség, hogy visszaállítsuk a teknős a felépült téglator legelső téglájának bal felső sarkába, lehetővé téve a következő téglator építésének elkezdését. Kiegészítőleg szerkesztjük meg a VISSZALÉPÉS eljárást:

```
TUDD VISSZALÉPÉS : FH : TH  
: TM  
BALRA 90 ELŐRE : TM  
JOBBRA 90  
ISMÉTELD : FH  
[HÁTRA : TH]  
KÉSZ
```


2. ábra

A TÉGLATOR eljárás hívása előtt a teknős a megfelelő utasítás segítségével a képernyő bal alsó sarkába kell állítani, úgy, hogy a képernyőt jobban ki lehessen használni a téglafal rajzolásához. Egy ilyen előkészület után hívhatjuk a TÉGLATOR eljárást: TÉGLATOR 6 30 15 – mire megjelenik a képernyő alján egy 6 téglából álló téglator képe, 30 × 15 méretű téglákból felépítve (2. ábra).

Most a teljes téglafalat kellene megrajzolni. Ismét a szerkesztéssel kezdjük:

```
TUDD TÉGLAFAL : FH : FM  
: TH : TM  
ISMÉTELD : FM  
[TÉGLATOR : FH : TH : TM]  
KÉSZ
```

A TÉGLAFAL eljárás tartalmazza az előbbieken kidolgozott TÉGLATOR eljárást, a falmagasságot (FM) ismét téglaszámmal adjuk meg. Ha most hívjuk az új eljárást (például TÉGLAFAL 6 10 30 15), a LOGO felrajzol a képernyőre egy 6 téglányi hosszú, 10 téglányi magasságú, 30 × 15 lépés méretű téglákból álló téglafalat. Természetesen a hívás előtt a teknős a képernyő bal alsó sarkába kell állítani, úgy, hogy az orra jobbra mutasson.

2. változat. Strukturált programozás

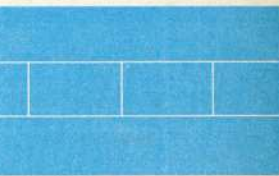
Most egy képtelen dolgot kísérelünk meg: megpróbálunk felülről lefelé építkezni. Szándékunk érthető

több lesz, ha azt mondjuk, hogy kiinduláskor a problémát egészében szemléljük, majd lépésről lépésre részleteire bontjuk. A falépítés esetében gondolatmenetünk a következő:

- 1) Kell építeni egy téglafalat
- 2) A téglafal téglatorokból áll
- 3) A téglator téglákból és habarcsból áll

A 3. ábra szemlélteti a gondolatmenetet, melyet strukturált gondolatmenetnek is hívhatunk.

Szerkesztjük meg a téglafal épí-

3. ábra

3. ábra

tését a strukturált gondolatmenetnek megfelelően:

```
TUDD TÉGLAFAL : FH : FM  
: TH : TM  
ISMÉTELD : FM  
[TÉGLATOR : FH : TH : TM]  
KÉSZ
```

Most a téglator építését szerkesztjük meg:

```
TUDD TÉGLATOR : FH : TH  
: TM  
ISMÉTELD : FH  
[HABARCS : TH TÉGLA : TH  
: TM]  
VISSZALÉPÉS  
KÉSZ
```

Fentebb már említettük, hogy egy téglator lerajzolása után a rajzeszközt vissza kell vinni a felépült téglator elejére, hogy előkészüljünk a következő téglator megrajzolásához. Erre szolgál az 1. válto-

Megoldás rekurzív programozással

zatban részletezett VISSZALÉPÉS eljárás, melyre itt csupán hivatkozunk, nem ismétljük meg leírását.

Harmadik lépésben a HABCARCS és a TÉGLA eljárásokat kell megszerkeszteni. Ezeket szintén ismertettük az 1. változatban.

Látható, hogy végeredményben ugyanazt a programot építettük fel, csupán megfordítottuk az eljárások beprogramozásának sorrendjét. Ezért felmerül a kérdés: miért van szükség strukturált programozásra?

Ilyen egyszerű, könnyen áttekinthető feladat esetében, mint a falépítés, valóban nélkülözni lehet a strukturált közelítést. Gondoljunk azonban arra, hogy egy bizonyolot, sok összetetvebből álló, nehezen átlátható belső kapcsolatrendszerrel bíró feladat esetében (például termelésirányítás, mérnöki tervezés) szükség van a strukturált módszer alkalmazására, mert segítségével megbízhatóvá válik a rendszerlemzés és a programozás folyamata. (A strukturált módszer tanulmányozásához jó bevezetést ad Aszalós János: A strukturált programozás irodalmának áttekintése, SZÁMKI Közlemények 19, SZÁMKI, 1978.) Jelen példánk csupán a strukturálás elvét kívántuk szemléltetni, a LOGO segítségével.

Következtetések

Célunk az volt, hogy bemutassuk, mi a jelentősége a vizuális visszacsatolásnak a programozás oktatásában, tanulásában. Egyszerű példákon keresztül bizonyítottuk, hogy a szemléltetés lehetőségével felfegyverkezve a programozás gyakorlatilag minden elemét (utasítás, ciklus, eljárás), szerkesztési elveit (építkezés alulról felfelé, strukturált programozás) néhány órás szórakoztató oktatással meg lehet ismertetni az iskolás gyerekekkel és a személyi számítógéppel ismerkedő felnőttekkel. Másik célunk az volt, hogy kiküszöböljük az oktatási folyamatból az elektronikus számítógép elveinek ismertetését, mert úgy gondoljuk, hogy a jövőben a felhasználók többsége számára ez a kérdés érdektelen lesz.

A LOGO nyelv mindkét feladat megoldására kitűnő eszköznek bizonyult. Erősebben is fogalmazhatunk: úgy véljük, hogy a LOGO korszakos jelentősége az informatikai kultúra tömeges elterjesztését célzó mozgalmak számára.

DR. HROTKÓ GÁBOR

Programtervezés során gyakran előfordul, hogy egy-egy rész megoldást legkisebbben és legtöbbször a rekurzív segítségével tudunk kidolgozni. Ez olyan eljárások és függvények bevezetését jelenti, amelyek önmagukat hívják, illetve a függvény meghatározása saját magán alapszik.

Az utóbbira jó példa a faktoriális függvény, amely minden n szám faktoriálisát úgy határozza meg, mint $n-1$ szám faktoriális szorozva n -nel, faktoriális(1) értékét pedig definíció szerint 1-nek tekintik.

A téglafal-rajzoló feladatra is igen szép rekurzív megoldás dolgozható ki. (Rekurzió segítségével megoldott feladatokkal lapunk 1984/5. számának 14. oldalán és az 1985/2. szám 38. oldalán is találkozhattak az olvasók.)

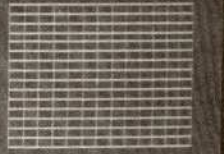
A téglafal esetében abból kell kiindulnunk, hogy minden téglafal n téglasorból áll, minden téglasor m téglából, úgy téglá pedig h magasságú és w szélességű. Továbbmenve, minden n téglasoros falra igaz, hogy ugyanolyan, mint egy $n-1$ téglasoros fal, amire még egy sor helyeztünk. 0 téglasoros fal elvben megengedhető, csak akkor definíció szerint „üres” falat kell „rajzolnunk” (vagyis nem kell rajzolnunk semmit). A téglasorok esetében szintén igaz, hogy egy bármilyen m téglányi sor pontosan ugyanolyan, mint egy $m-1$ téglányi sor, amit jobbról kiegészítettünk még egy téglával. A 0 téglából álló sor definíciója itt is az „üres” sor (vagyis ismét nem rajzolunk semmit).

A képképnél látható általános téglafal-rajzoló programmal (bal oldali ablak) egy 15 sor magas, soronként 13 téglából álló, és 3 egység magasságú, 5 egység szélességű téglából „felépített” falat (jobb oldali ablak) rajzolunk ki a wall 15,13,3,5 hívás segítségével (alsó, hosszú ablak). (Az alsó ablak tartalma technikai okokból nem tökéletesen olvasható, ezért itt közöljük:

```
circle 15,13,3,5
cls
pendown
wall 15,13,3,5)
```

A bemutatott megoldás a Sinclair QL típusú számítógép SuperBASIC nyelvén készült. A SuperBASIC az eredeti BASIC nyelv továbbfejlesztett változata. Utasításkészletében megtalálhatók a strukturált programozáshoz szükséges alapvető vezérlési struktúrák, mint a strukturált IF, FOR, REPEAT, a rekurzív is hívható, illetve paraméterezhető eljárás és függvénydefiníciós utasítások.

```
100 DEFine PROCEDURE brick(h,w)
110 FOR i = 1 TO 4
120 IF w=1 OR i=3 THEN MOVE w :
    ELSE MOVE h
130 TURN 90
140 END FOR i
150 END DEFine brick
160 DEFine PROCEDURE row(m,h,w)
170 IF m=1 THEN
180 row a-1,h,w : brick h,w : MOVE w
190 END IF
200 END DEFine row
210 DEFine PROCEDURE wall(n,m,h,w)
220 IF n=1 THEN
230 wall n-1,m,h,w : row m,h,w :
240 MOVE 15,15 utasítással, annak
250 TURN -90
260 END IF
270 END DEFine wall
```


Az utasítások alakja is megfelel a strukturált programozás követelményeinek, azaz záró END-ek alkalmazása is lehetséges, sőt kötelező. Ezzel és a programkor képünkön látható, „belsőbb” elhelyezésével a program szövege is teljesen strukturált külalakban jelenik meg. Nagyobb méretű programok készítésénél ezek elengedhetetlen előfeltételei a hatékony fejlesztés munkának. (A téma iránt érdeklődőknek ajánljuk Dahl-Dijkstra-Hoare Strukturált programozás című könyvét, amely a Műszaki Könyvkiadó gondozásában magyarul is megjelent 1978-ban.)

Falrajzoló programunk teljesen „angol nyelvű” változatban készült, azaz a téglát brick néven, a sort row néven, a falat pedig wall néven határoztuk meg. Ezzel is hangsúlyozni kívántuk, hogy a programozás könnyű elsajátításához és későbbi gyakorlásához nagyon fontos az eredeti nyelvi környezethez való kötődés, ami az alapcikk szerzője kívánóan illusztrált. Mi nem tudtunk magyar nyelvű változatot készíteni, mivel más nyelvekhez hasonlóan, a SuperBASIC is angol nyelvű kulcsszavakat használ.

A program érteséhez ismerni kell a SuperBASIC technográfiai primitívait is. Ezek általában szöveges és ezért egyszerűbben használhatók, mint a LOGO-ban találhatók. A MOVE utasítás pozitív vagy negatív irányban mozgatja el a technográfika tollát. A TURN pozitív argumentumok esetében az orámutató járásával ellenkező irányban, azaz balra, negatív argumentumok esetében az orámutató járásával megegyező irányban, azaz jobbra fordítja el a toll mozgási irányát.

A row és wall eljárások végén el-

helyezett grafikai utasítások a következő téglá, illetve a következő sor megfelelő rajzolását készítik elő. Tudni kell még, hogy a QL bekapcsolása után a toll nem leengedett állapotban, a jobb oldali képernyő bal alsó sarkában van A CIRCLE 15,15,15 utasítással, annak mellékhatásaként, áthelyeztik a 15,15 koordinátájú pontba, töröltük az ablakot (CLS) és leengedtük a tollat (PENDOWN).

Úgy véljük, hogy a bemutatott program elemzésével a lehető legkönnyebben megfejthető a rekurzív működése a számítógépen. Ezért mindenkinek, aki még nem alkalmazott ilyesmit, ajánljuk, hogy kövesse végig a program működését. Felhívjuk a figyelmet, hogy minden rekurzív hívásnak saját m , illetve n és w paraméterei lesznek.

Ha a program végrehajtása során si került teljesen megfejteni a gép SuperBASIC szintű működését, akkor ajánljuk, hogy próbáljuk ugyanezt a programot „magyar nyelvű”, de szintén strukturált változatra átírni. Ezzel egész más irányból közelíthetjük meg a strukturált programozás jobb elsajátítását. Egy másik feladat lehet ezek után a faktoriális függvény értékét kiszámító rekurzív függvény meghatározása. Ennek során a RETURN <érték> utasítást lehet használni az éppen kiszámított függvényérték visszaadására SuperBASIC-ben, a DEFine PROCEDURE helyett pedig a DEFine FUNCTION-t. A függvény aktuálisan kiszámított értéke mindig a hívás helyén adódik vissza, azaz ahova a függvényhívást írtuk, ott <érték> jelenik meg a hívásból való visszatérést követően. Ezzel meg is tehetik az első lépést a rekurzív programozásban. Sok sikert!

(Nino)

COMMODORE

Floppykezelés Kernal-rutinok segítségével

A Commodore 64 terjedelmes irodalma a BASIC nyelvű programozást segíti. A gépi kódú utasításokat többnyire csak felsorolják, pedig színvonalas feladatmegoldásra csak assembler szintű támogatással van mód.

Cikkünkben az assembler szintű floppykezelést mutatjuk be. A témával kapcsolatban a legtöbb információt az Abacus Software The Anatomy of the Commodore 64 című könyvben találunk.

Kiemeljük azokat az alapelemeket, amelyekből felépíthető minden - BASIC-ből már ismert, floppykezeléssel kapcsolatos - parancs, illetve utasítás. Szó lesz a SAVE, LOAD, OPEN, 15,8,15,"I",... lemez szintű parancsokról, majd a relatív, szekvenciális és random fájl eléréséről, de nem térünk ki a gépi kódú utasítások ismertetésére.

A C64 és a floppy közötti kommunikáció a Kernal-rutinokkal történik. Ezek közül a következők fontosak számunkra (eredeti elnevezésükkel):

SETLFS (\$FFBA)

A BASIC OPEN utasításának első három paraméterét „közli” a lemezegységgel. Az X regiszterbe a logikai fájl számát (OPEN 3,8,3,...), az Y regiszterbe a (lemez)egység számát (OPEN3,3,3,...), az akkumulátorba a másodlagos címet vagy csatorna számát kell tölteni (OPEN3,8,3,...).

SETNAM (\$FFBD)

Az elérni kívánt fájl nevét lehet vele kiküldeni. Az akkumulátorba a fájlnev hosszát, az X és Y regiszterekbe a fájlnev címét kell írni. Ha lemez szintű parancsokról van szó, vagyis csak „sima” OPEN15,8,15 történik, az akkumulátorba 0-t kell tölteni, hiszen a fájlnev hossza 0, az X és Y regiszterek tartalma közömbös.

OPEN (\$FFC0)

A SETNAM, SETLFS-vel definiált fájl megnyitja.

CHKOUT (\$FFC9)

Ha megtörtént a fájl specifikációja (SETNAM, SETLFS) és megnyitása (OPEN), a megnyitott csatornán kimeneti csatornánként fogja kezelni (a C64-tól a floppy felé történő adatforgalmat készíti elő).

CHROUT (\$FFD2)

A CHKOUT-tal előkészített csatornán kiküldi az akkumulátorba töltött bájtot.

CHKIN (\$FFC6)

A SETNAM, SETLFS, OPEN-nel megnyitott csatornán bemeneti csatornánként definiálja (az adatforgalom a floppytól a C64 felé fog történni - az akkumulátoron keresztül).

CHRIN (\$FFC7)

A CHKIN-nel előkészített csatornán behoz egy bájtot az akkumulátorba.

CLRCHN (\$FFC8)

A B/K csatornák kezdeti állapotát állítja vissza.

Ki kell adni az azonos típusú floppyműveletek után és/vagy a csatorna bezárása előtt.

CLOSE (\$FFC3)

A CLRCHN-nel együtt megegyezik a BASIC CLOSE utasítással. A csatorna számát az akkumulátorba kell tölteni.

LOAD (\$FFD5)

A LOAD és a VERIFY műveletek ezzel a Kernal-rutinmal hajthatók végre. Ha a JSR \$FFD5 előtt az akkumulátorba 1-et töltünk VERIFY, ha 0-t, LOAD fog történni. Kijelölhető az is, hogy a program az eredeti

```

A9 03 LDA #3 ;LOGIKAI FILE SZÁMA
A2 06 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZÁMA
A0 03 LDY #3 ;MÁSODLAGOS CÍM/CSATORNA
20 BA FF JSR $FFBA ;SETLFS RUTIN
AD 66 03 LDA LNEV ;A FILENEV HOSSZA
A2 67 LDX #NEV ;A FILENEV CÍMEK LO BYTE-JA
A0 03 LDY #NEV ;A FILENEV CÍMEK HI BYTE-JA
20 B0 FF JSR $FFBD ;SETNAM RUTIN

```

1. példa

```

A9 01 LDA #1 ;LOGIKAI FILE SZÁMA
A2 06 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZÁMA
A0 01 LDY #1 ;MÁSODLAGOS CÍM/LOAD LESZ AZ EREDETI HELYRE
20 BA FF JSR $FFBA ;SETLFS RUTIN
AD 66 03 LDA LNEV ;A FILENEV HOSSZA
A2 67 LDX #NEV ;A FILENEV CÍMEK LO BYTE-JA
A0 03 LDY #NEV ;A FILENEV CÍMEK HI BYTE-JA
20 B0 FF JSR $FFBD ;SETNAM RUTIN
A9 06 LDA #6 ;LOAD LESZ (1-NEL VERIFY LENNE)
20 D5 FF JSR $FFD5 ;LOAD RUTIN
66 RTS
LNEV .BYTE 6
NEV .BYTE 00,02,78,66,65,50 ; 0 (ASCII KARAKT.)
A9 01 LDA #1 ;LOGIKAI FILE SZÁMA
A2 06 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZÁMA
A0 01 LDY #0 ;MÁSODLAGOS CÍM/LOAD LESZ EGY MEGADOTT CÍM
20 BA FF JSR $FFBA ;SETLFS RUTIN
AD 66 03 LDA LNEV ;A FILENEV HOSSZA
A2 67 LDX #NEV ;A FILENEV CÍMEK LO BYTE-JA
A0 03 LDY #NEV ;A FILENEV CÍMEK HI BYTE-JA
20 B0 FF JSR $FFBD ;SETNAM RUTIN
A9 06 LDA #6 ;LOAD LESZ (1-NEL VERIFY LENNE)
A2 06 LDX #0 ;AZ ÚJ CÍM LO BYTE-JA
A0 C1 LDY #C1 ;AZ ÚJ CÍM HI BYTE-JA
20 D5 FF JSR $FFD5 ;LOAD RUTIN
66 RTS
LNEV .BYTE 6
NEV .BYTE 00,02,78,66,65,50 ; 0

```

2. példa

```

A9 01 LDA #1 ;LOGIKAI FILE SZÁMA
A2 06 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZÁMA
A0 01 LDY #1 ;MÁSODLAGOS CÍM
20 BA FF JSR $FFBA ;SETLFS RUTIN
AD 66 03 LDA LNEV ;A FILENEV HOSSZA
A2 67 LDX #NEV ;A FILENEV CÍMEK LO BYTE-JA
A0 03 LDY #NEV ;A FILENEV CÍMEK HI BYTE-JA
20 B0 FF JSR $FFBD ;SETNAM RUTIN
A9 C8 LDA #C8 ;A KEZDŐCÍM HI BYTE-JA
95 FE STA #FE ;B.LAPRA ELHÉLYEZNI
A9 00 LDA #00 ;A KEZDŐCÍM LO BYTE-JA
95 FD STA #FD ;
A9 FD LDA #FD ;MUTATO A 0. LAPON
A2 01 LDX #1 ;VEGSCÍM HI LO BYTE-JA
A0 C8 LDY #C8 ;VEGSCÍM HI BYTE-JA
20 D8 FF JSR $FFD8 ;SAVE RUTIN

```

3. példa

```

A9 0F LDA #15 ;LOGIKAI FILE SZÁMA
A2 06 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZÁMA
A0 0F LDY #15 ;PARANCS/CSATORNA
20 BA FF JSR $FFBA ;SETLFS RUTIN
AD 66 03 LDA #00 ;A FILENEV HOSSZA 0
20 B0 FF JSR $FFBD ;SETNAM RUTIN
20 C0 FF JSR $FFC0 ;OPEN RUTIN

```

4. példa

```

A9 0F LDA #15 ;A 15. CSATORNA
20 C9 FF JSR $FFC9 ;OUTPUT CSATORNA LESZ (CHKOUT RUTIN)
A2 .. .. LDX HOSSZ ;AZ UZENET HOSSZA
A0 00 LDY #00 ;INDEX
B9 .. .. JJI LDA UZENET,Y
20 D2 FF JSR $FFD2 ;CHKOUT RUTIN
CB INY
CA DEX
D0 F6 BNE JJI

```

5. példa


```

A9 0F LDA #15 ;LOGIKAI FILE SZAMA
A2 00 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZAMA
A0 0F LDY #15 ;PRARACSATORNA
20 BA FF JSR #FFBA ;SETLFSRUTIN
A9 00 LDA #000 ;A FILENEV HOSSZA 0
20 80 FF JSR #FFB0 ;SETNAM RUTIN
20 C0 FF JSR #FFC0 ;OPEN RUTIN
A2 0F LDX #15 ;A 15.CSATORNA OUTPUT CSATORNA LESZ
20 C9 FF JSR #FFC9 ;CHROUT RUTIN
A2 09 LDX #0 ;AZ IZENET HOSSZA
A0 00 LDY #000 ;INDEX
09 .. .. JJI LDA #EV,Y
20 D2 FF JSR #FFD2 ;CHROUT RUTIN
C0 INY
CA DEX
D0 F6 BNE JJI
20 CC FF JSR #FFCC ;CLRCHN RUTIN*
A9 0F LDA #15 ;A 15.CSATORNA LEZARASA
20 C3 FF JSR #FFC3 ;CLOSE RUTIN
60 RTS
LNEV .BYTE 6
NEV .BYTE 03,40,50,60,02,70,66,65,50 ;'S0:PROBA2'

```

6. példa

```

A9 03 LDA #3 ;LOGIKAI FILE SZAMA
A2 00 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZAMA
A0 03 LDY #3 ; CSATORNA
20 BA FF JSR #FFBA ;SETLFSRUTIN
A9 00 LDA #NEV ;A FILENEV HOSSZA
A2 .. LDX #NEV ;A FILENEV CIMENEK LO BYTE-JA
A0 .. LDY #NEV ;A FILENEV CIMENEK HI BYTE-JA
20 80 FF JSR #FFB0 ;SETNAM RUTIN
20 C0 FF JSR #FFC0 ;OPEN RUTIN
.
.
.
LNEV .BYTE 10
NEV .BYTE 00,02,79,66,05,53,44,03,44,02 ; 'PROBA3,5,R'

```

7. példa

```

A2 03 LDX #3 ;A 3.LOGIKAI FILE
20 C9 FF JSR #FFC9 ;INPUT CSATORNA LESZ(CHKIN)
20 CF FF JSR #FFCF ;BEHOZ EGY BYTE-T AZ A-BA(CHRIN)
80 00 C1 STA #C100
20 CC FF JSR #FFCC ;KEZDETI ALLAPOTRA(CLRCHN)

```

8. példa

```

A2 03 LDX #3 ;A 3.LOGIKAI FILE
20 C9 FF JSR #FFC9 ;INPUT CSATORNA LESZ(CHKIN)
A0 00 LDY #0 ;INDEX
20 CF FF JJI JSR #FFCF ;BEHOZ EGY BYTE-T AZ A-BA(CHRIN)
C9 00 CMP #13 ;CR KARAKTER?
F0 07 BEQ JJC
99 00 C1 STA #C100,Y
C0 INY
4C 00 03 JMP JJI
20 CC FF JJC JSR #FFCC ;KEZDETI ALLAPOTRA(CLRCHN)

```

9. példa

```

A2 03 LDX #3 ;A 3.LOGIKAI FILE
20 C9 FF JSR #FFC9 ;OUTPUT CSATORNA LESZ(CHKOUT)
A9 41 LDA #65 ;JA
20 D2 FF JSR #FFD2 ;CHROUT RUTIN
20 CC FF JSR #FFCC ;KEZDETI ALLAPOTRA(CLRCHN)

```

10. példa

```

LNEV .BYTE 1
NEV .BYTE 35 ;'M'
A9 03 LDA #3 ;LOGIKAI FILE SZAMA
A2 00 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZAMA
A0 03 LDY #3 ;MÁSODLAGOS CIM/CSATORNA
20 BA FF JSR #FFBA ;SETLFSRUTIN
A9 00 LDA #0 ;A FILENEV HOSSZA
A2 0F LDX #NEV ;A FILENEV CIMENEK LO BYTE-JA
A0 03 LDY #NEV ;A FILENEV CIMENEK HI BYTE-JA
20 80 FF JSR #FFB0 ;SETNAM RUTIN
20 C0 FF JSR #FFC0 ;OPEN RUTIN

```

11. példa

```

U1 .BYTE 05,49,50,51,32,40,30,49,50,32,40 ;'U1:3 0 10 0'
BP .BYTE 06,46,00,50,51,32,49,50,52 ;'B-P:3 144'
A2 0F LDX #15 ;A 15.CSATORNA OUTPUT CSATORNA LESZ
20 C9 FF JSR #FFC9 ;CHROUT RUTIN
A2 00 LDX #11 ;I1 KARAKTERT KILDUNK K1
A0 00 LDY #0 ;INDEX
09 03 03 JJI LDA U1,Y
20 D2 FF JSR #FFD2 ;CHROUT RUTIN*
C0 INY
CA DEX
D0 F6 BNE JJI
20 CC FF JSR #FFCC ;CLRCHN RUTIN
A2 0F LDX #15 ;A 15.CSATORNA OUTPUT CSATORNA LESZ
20 C9 FF JSR #FFC9 ;CHROUT RUTIN
A2 09 LDX #0
A0 00 LDY #0
09 04 03 JJI LDA BP,Y
20 D2 FF JSR #FFD2 ;CHROUT RUTIN
C0 INY
CA DEX
D0 F6 BNE JJC
20 CC FF JSR #FFCC ;CLRCHN RUTIN

```

12. példa

```

A9 03 LDA #3 ;LOGIKAI FILE SZAMA
A2 00 LDX #0 ;FLOPPY EGYSEG SZAMA
A0 03 LDY #3 ; CSATORNA
20 BA FF JSR #FFBA ;SETLFSRUTIN
A9 00 LDA #NEV ;A FILENEV HOSSZA
A2 .. LDX #NEV ;A FILENEV CIMENEK LO BYTE-JA
A0 .. LDY #NEV ;A FILENEV CIMENEK HI BYTE-JA
20 80 FF JSR #FFB0 ;SETNAM RUTIN
20 C0 FF JSR #FFC0 ;OPEN RUTIN
.
.
.
LNEV .BYTE 9
NEV .BYTE 02,69,76,05,44,76,44,20 ;'RELA,L,CHR*(20)

```

13. példa

```

A2 0F LDX #15 ;A 15.CSATORNA OUTPUT CSATORNA LESZ
20 C9 FF JSR #FFC9 ;CHROUT RUTIN
A0 00 LDY #0 ;CSATORNA
A2 05 LDX #5
09 A9 03 JJI LDA PERT,Y
20 D2 FF JSR #FFD2 ;CHROUT RUTIN
C0 INY
CA DEX
D0 F6 BNE JJI
20 CC FF JSR #FFCC ;CLRCHN RUTIN
.
.
.
PERT .BYTE 00,3,2,0,1 ;'PCHR*(3)CHR*(2)CHR*(0)CHR*(1)

```

14. példa

```

10 FOR I=0TO40:READA:POKE049+I,A:NEXT I:00T050
20 DATA 109,1,162,0,100,1,32,100,255,173,04,3,162,65,100,3,32,100,255
30 DATA 173,61,3,133,254,173,00,3,133,253,100,253,174,62,3,
172,63,3,32,210,235
40 DATA 00
50 INPUT*KEZDOCI:(DECIMALISAN)I:IA1
60 I1=INT(A1/256):I2=A1-I1*256
70 POKE000,I0:POKE009,I1
80 INPUT*VEGI:(DECIMALISAN)IA2
90 I3=INT(A2/256):I4=A2-I3*256
100 POKE030,I4:POKE031,I3
110 INPUT*A FILE NEVEI:IA#
120 A=LEN(A#):POKE032,A
130 FOR I=1TOA:POKE032+I,ASC(MID$(A#,I,1)):NEXT I
140 SYS049
150 END

```

15. példa

helyére (ahonnan kimentették), vagy egy paraméterként megadott címre töltődjön-e be. Az első esetben a SETLFS-ben a másodlagos címnek kell lennie. A második esetben a másodlagos cím 0, és azt a címet, ahova be kell tölteni a programot, X és Y regiszterben keresztül kell közölni.

SAVE (\$FFD8)

A fájlspecifikáció (SETLFS, SETNAM) megtörténte után az akkumulátorba egy 0. lapon lévő cím mutatóját kell írni, és tartalmazza az első emlendő bájtt címét. Az X és Y regiszterekbe az első, már nem emlendő bájtt cím kerüljön.

Bármely floppival való művelet az 1. példával kezdődik.

LINE#	LOC	CODE	LINE
00001	0000		##=033C
00002	033C	R9 0F	LDR #15
00003	033C	R2 0B	LDR #8
00004	0340	R0 0F	LDY #15
00005	0342	20 BR FF	JSR #FFBA
00006	0345	R9 0F	LDR #3
00007	0347	20 D0 FF	JSR #FFD0
00008	0348	20 C0 FF	JSR #FFC0
00009	0349	R9 03	LDR #3
00010	034F	R2 0B	LDR #CNEV
00011	0351	R0 03	LDR #3
00012	0353	20 BR FF	JSR #FFBA
00013	0356	AD C2 03	LDR LNEV
00014	0357	R2 07	LDR #CNEV
00015	0359	R0 0F	LDR #DNEV
00016	035D	20 D0 FF	JSR #FFD0
00017	0360	20 D0 FF	JSR #FFD0
00018	0363	R2 0F	LDR #15
00019	0365	20 C0 FF	JSR #FFC0
00020	0368	R0 00	LDY #0
00021	036A	R2 0B	LDR #11
00022	036C	R9 C3 03	LDR #3
00023	036F	20 D2 FF	JSR #FFD2
00024	0372	C8	INX
00025	0373	CR	DEX
00026	0374	D0 F6	BNE DUDU
00027	0376	28 CC FF	JSR #FFCC
00028	0379	R2 0F	LDR #15
00029	037B	20 C0 FF	JSR #FFC0
00030	037E	R0 0B	LDR #3
00031	0380	R2 0F	LDR #9
00032	0382	R9 CE 03	LDR BP, V
00033	0385	20 D2 FF	JSR #FFD2
00034	0388		INX
00035	0389	CR	DEX
00036	038A	D0 F6	BNE JJJ1
00037	038C	28 CC FF	JSR #FFCC
00038	038F	R0 03	LDR #3
00039	0391	20 C0 FF	JSR #FFC0
00040	0394	R2 10	LDR #16
00041	0396	R0 00	LDY #0
00042	0398	28 CF FF	JSR #FFCF
00043	0399	98 C0 C1	STR #C100, V
00044	039E	C8	INX
00045	039F	CR	DEX
00046	03A0	D0 F6	BNE JJJ3
00047	03A2	28 CC FF	JSR #FFCC
00048	03A5	R9 0F	LDR #15
00049	03A7	28 C3 FF	JSR #FFC3
00050	03A9	R9 03	LDR #2
00051	03AC	28 C3 FF	JSR #FFC3
00052	03AF	R2 0B	LDR #0
00053	03B1	R0 10	LDR #16
00054	03B3	D0 00 C1	LDR #C100, X
00055	03B6	C9 A0	CMF #100, X
00056	03B8	F0 07	BEQ VEGE
00057	03B9	20 D2 FF	JSR #FFD2
00058	03BD	E3	INX
00059	03BE	88	DEY
00060	03BF	D0 F2	BNE JJJ2
00061	03C1	60	VEGE RTS
00062	03C2	01	LHEV
00063	03C3	2E	.BYTE 1
00064	03C4	31	.BYTE 85, 49, 50, 51, 32, 46, 32, 49, 56, 32, 48
00065	03C5	3A	
00066	03C6	33	
00067	03C7	29	
00068	03C8	30	
00069	03C9	30	
00070	03CA	31	
00071	03CB	36	
00072	03CC	20	
00073	03CD	30	
00074	03CE	42	BP .BYTE 66, 46, 80, 58, 51, 32, 49, 52, 52
00075	03CF	2E	
00076	03D0	50	
00077	03D1	3A	
00078	03D2	33	
00079	03D3	20	
00080	03D4	31	
00081	03D5	34	
00082	03D6	34	
00083	03D7	23	NEV .BYTE 35
00084	03D8		.END

16. példa

A programok betöltését, ellenőrzését, elmentését a 2. példában látható kiegészítésekkel lehet elvégezni.

A program mentése a \$C000-tól \$C800-ig (SAVE) a 3. példa szerint végezhető.

A lemez szintű parancsok, utasítások kiküldése a 15. csatornán keresztül történik. A 15. csatorna megnyitása abban különbözik a többi csatorna megnyitásától, hogy itt nincs fájlnev (4. példa).

A parancsok ezután a PRINT #15, "..."-vel adhatók ki. Ennek megfelelője az 5. példa.

AZ UZENET lehet például "I" (inicializálás), "V" (validálás), "SO:..." (fájl törlése), de alakra teljesen megegyezik a fájlok kezelésénél használt "U1:", "...", "B-A", "B-P:", "... parancsok kiküldésével is. A "PROBA2" fájl törlése így a 6. példa szerint hajtható végre.

A háromféle adatfájl elérése nagyon hasonló a LOAD, illetve SAVE parancsoknál leírtakhoz. A különbség a fájlnev formájában van - a fájlnevnek tartalmaznia kell a fájl típusára vonatkozó információt is,

szekvenciális fájlra a végrehajtható műveletre való utalást (olvasásra, írásra nyitottuk-e meg). A BASIC utasításokban is így történik, hiszen az OPEN után idézőjelbe téve le kell írni mindazt, ami a floppy számára egyértelmű teszi, hogy szekvenciális, random vagy relatív fájlról van-e szó, és szekvenciális fájlra ki kell egészíteni az R,W,A betűk valamelyikével

(OPEN3,8,2"SZEKV,S,R" - OPEN3,8,3"REL,L," CHR (rekordhossz) - OPEN3,8,3,"#")

A szekvenciális fájl a 7. példa alapján nyitható meg olvasásra. Ez megegyezik a BASIC OPEN3,8,3,"PROBA3,S,R" utasításával. A GET #3,A megfelelője a 8. példa (egy bájtt olvasása a fájlból).

Az INPUT #3,A utasítást meg kell szervezni, a GET #3-t ciklusba kell építeni, és figyelni kell a CR-t (kocsi vissza, soremelés) (9. példa).

Ha a szekvenciális fájl írásra lett megnyitva, a PRINT #3,"" vagyis egy bájtt kiküldése a floppyra, a 10. példán látható.

Random fájl megnyitásánál a fájlnev egy " " jel. Az OPEN3,8,3,"# gépi kódú megfelelője a 11. példa.

Az elvégzendő műveletet a parancs-csatornánál kell közölni. A 15. csatornát is meg kell nyitni a random fájl használatánál.

A műveletek, amelyek ennél a fájl típusnál alkalmazhatók, a "B-A:", "B-F:", "B-R:", "B-W:", "U1:", "U2:", "B-P:". Ezek közül kettőt „fordítunk” le gépi kódra a 12. példában. Ugyanaz a forma, mint a lemez szintű parancsoknál.

A puffereben lévő adatokat ugyanazzal a GET rutinnal lehet beolvasni, mint amit a szekvenciális fájl használatánál láttunk. A pufferbe írni az ott mutatott PRINT rutinnal lehet.

Relatív fájl megnyitását: (OPEN3,8,3,"RELA,L" CHR\$(20)) mutatja a 13. példa.

Az egyes rekordokhoz való hozzáférés a PRINT #15 CHR\$(csatornaszám) CHR\$(rekordszám L0 bájtt) CHR\$(rekordszám HI bájtt) CHR\$(rekordon belüli pozíció) utasítással történik. Ennek assembler megfelelője hasonló az "U1:", "B-P:", "I", ... utasítások gépi kódú megoldásához, a különbség az, hogy a CHR-n belüli értékeket közvetlenül és egymás után (nem kell közöttük szökőköz, mivel sem vessző, sem pontosvessző nem választja el a kiküldendő karaktereket) kell kiküldeni a floppyra. Az összes felsorolt utasítás közül ez az egyetlen, amelynek a csatornaszámot és a többi információt nem mint az egyes számjegyek ASC értékét, hanem magát a számot várja a floppy (14. példa).

Végül két kis programot mutatunk be, amelyekben a fent leírtakat alkalmaztuk. Az egyikkel tetszőleges memóriaterület tartalma menthető ki programfájlba, hosszadalmas PEEK utasításorozatokat lehet vele gyorsítani (15. példa). A második a lemez nevet olvassa el és írja ki a képernyőre (16. példa).

A Kernal-rutinok teljes magyar nyelvű leírása megtalálható dr. Úry László Commodore 64 című könyvében (Bp. 1984. LSI ATSZ).

FREY JUDIT

PRIMO

Szótárolás

```

10 REM Szótárolás
20 PRINT "A szótárolást kötőjellel elválasztva"
30 PRINT "kell beírni."
40 PRINT : PRINT : PRINT "Például mosolyog = mo-so-lyog"
50 PRINT : PRINT "Kisbetűkkel kell írni!" : PRINT
60 READ A$
70 IF A$="VÉGE" END
80 READ B$
90 PRINT "Hogy írják szótárolva azt, hogy ""A$""
100 INPUT Z$
110 IF Z$=B$ THEN 150
120 PRINT "HIBÁS!"
130 PRINT "Helyesen ""B$""
140 GOTO 60
150 PRINT "HELYESI!"
160 GOTO 60
200 DATA fial,fi-a-i,krumpli,krump-li,meszse,mesz-sze,vonzza,vonz-za,
gallyal,galy-lyat,rontja,ront-ja,dolgozik,dol-go-zik,VÉGE

```

A program segítségével a szótárolást lehet gyakorolni. A gyakorlásra szánt szavakat a minta szerint párosával, „DATA” utasításban kell megadni. Az utolsó „DATA” utasításban közölt utolsó érték a „VÉGE” szó legyen. A program Primóra készült, a gyakorlásra szánt szavak alkalmas megválasztásával sikeresen használható a magyar ábécét ismerő gépeken is.

SOMOGYI GYÖRGY

Display program

A program fő érdekessége a 28 soros képernyő, amit csak gépi kódban lehet kezelni. Négy sornál többet azért nem tanácsos hozzátoldani a 24-hez, mert akkor a kép futni kezd.

A program másik érdekessége, hogy a kép másodpercenként invertálódik. Ez basicben is működik egészen addig, amíg egy új basic sort be nem írunk, vagy ki nem töröljük. De kész basic program futása közben működik, tehát tulajdonképpen két program fut egyszerre. Ez úgy lehetséges, hogy képernyőkezelőskor a processzor a 0066 ROM címre ugrik, ahol néhány lépés után JP (IX) utasítás található. Ha az IX regisztert átírjuk, a képernyőkezelést saját programot írhatunk. Így a két programunk egymástól függetlenül egyszerre futhat. Mivel a képernyőkezelés másodpercenként pontosan 50-szer történik, a program felhasználható időzítésre, óra készítésére is.

A program betöltése legkönnyebben Assembler fordítóprogram segítségével lehetséges. A program elején a return a fordítóprogramból való visszatéréshez szükséges. A program később ezt, valamint az utána következő bajtot saját változóként használja.

```

RET
NOP
LD HL,(400C)
LD DE,5000
LD BC,0319
LD IR
EX DE,HL
LD C,04
LD B,20
INC (HL),0
INC HL
DJNZ KY
LD (HL),76
INC HL
DEC C
JR NZ,KX
LD (HL),40
LD HL,(400C)
PUSH HL
LD HL,5000
LD (400C),HL
LD IX,KK
LD HL,512A
PUSH HL
LD (HL),88
LD A,10
LD (407B),A
LD E,30
CALL 02BB
LD HL,4000
LD C,L
LD D,C
INC D
JR Z,XA
DEC E
JR NZ,XY
LD A,(407B)
DEC A
LD (407B),A
JR NZ,XX
CALL 02BB
LD B,H
LD C,L
LD D,C
INC D
JR Z,XA
CALL PR
LD A,10
LD (407B),A
JR XX
CALL 07BD
LD A,(HL)
CP 0
JR Z,BS
CP 77
JR Z,RU
CP 0
JR Z,NL
RES 6,A
POP BC
POP HL
LD (HL),A
INC HL
LD A,76
CP (HL)
JR NZ,KA
INC HL
LD A,40
CP (HL)
JR Z,BZ
LD (HL),88
PUSH BC
RET
POP HL
POP HL
LD (400C),HL
LD IX,KL
RST 00
LD A,R
LD BC,1D01
LD A,FS
CALL 02B5
DEC HL
CALL 0292
CALL 0292
LD IX,KK
JR IN

```

```

4084 C9 00 2A 0C 40 11 00 50
408C 01 19 03 ED B0 EB 0E 04
4094 06 20 06 00 23 10 FB 36
409C 76 23 0D 20 20 F3 36 40
40A4 0C 4D 0E 21 24 41 21 2A
40AC 40 DD 02 21 24 41 21 2A
40B4 E5 36 06 3E 10 32 7B 40
40BC 1E 30 CD 0B 02 44 4D 51
40C4 10 20 16 1D 20 44 3B 7D
40CC 10 3D 0E 7B 40 20 E9 CD
40D4 F8 0B 3E 02 44 4D 51 14
40DC DF CD 0B 02 44 4D 51 14
40E4 D8 F7 CB F0 40 5E 10 32
40EC 7B 40 18 0C CD BD 07 7E
40F4 FE 0C 28 20 FE 77 CA 05
40FC 41 FE 76 CA B5 41 CB 87
4104 C1 E1 77 23 3E 76 BE 20
410C 06 23 3E 40 BE 28 07 36
4114 88 E5 C5 C9 E1 E1 E1 22
411C 0C 4D DD 21 36 41 CF 00
4124 ED 5F 01 01 1D 3E F5 CD
412C B5 02 2B CD 92 02 CD 20
4134 02 DD 21 24 41 18 15 ED
413C 5F 01 01 19 3E F5 CD B5
4144 02 26 CD 92 02 CD 20 02
414C DD 21 36 41 F5 C5 D5 E5
4154 3A 84 40 3D 32 84 40 20
415C 0D 3E 32 32 84 40 3A 85
4164 40 EE 01 32 85 40 21 84
416C 40 7E 2F E5 07 20 26 23
4174 CB 46 2E 14 CD CB 41 2D
417C 0C 40 2E 20 20 CB FE 00
4184 20 FA 23 05 20 F4 19 12
418C CD CB 41 2A 0C 40 8E 20
4194 23 CB BE 0D 20 FA 23 05
419C 20 F4 E1 D1 01 F1 03 A4
41A4 02 C1 E1 35 00 2B 3E 76
41AC BE 20 01 2B 36 8B E5 C5
41B4 C9 C1 E1 35 00 3E 76 23
41BC BE 20 FC 23 3E 40 8E CA
41C4 1A 41 36 88 E5 C5 C9 05
41CC 18 2A 0C 40 11 00 50 A7
41D4 ED 52 C0 06 1C C9 DD 21
41DC 3B 41 C9 C3 3C 7A 76 00

```

Gépi kód

```

1 REM
100 POKE 16514,118
110 POKE 16515,118
120 FOR X=16516 TO 16862
130 SCROLL
140 PRINT X;
150 INPUT A$;
160 PRINT " ";A$;
170 POKE X,(CODE A$(1)-28)*16+C
ODE A$(2)-28
180 NEXT X

```

Betöltő

```

COPY
1 REM
2 REM
3 REM RAND USR 16558
10 PRINT AT 0,7;"DISPLAY PROGR
AM"
20 PRINT AT 2,0;"PAPP ZOLTAN B
UDAPEST 1984.VII."
30 PRINT "SZABADON GEPELHET A
KEPERNYORE ANELY 28 AZAZ HUSZON
NYOLC SOBOLAL. A KEPERNYO HOZB
EN MASODPER-CENKENT INVERTALODIK
.EZ BASICBE VALO VISSZATERESKOR
SEN UALTOZIK"
40 SAVE "DISPLA"
50 RAND USR 16518

```

Assembler fordító

A fordítóprogram az 1 REM-ben tárolja a gépi kódot, 2 REM-ben pedig a CHR\$ alakot. Ha nem áll rendelkezésre Assembler fordító, akkor a programot hexadecimális formáján alapján a betöltőprogrammal lehet beírni.

PAPP ZOLTÁN

Lemeznev- változtatás

Lemezrendezés közben sokszor jó lenne, ha a lemez nevét úgy tudnánk megváltoztatni, hogy a programok és az adatok megmaradjanak a lemezen. Ezt a rendelkezésre álló szoftverrel nem tudjuk megoldani. A PRINT#15, "NØ" parancsal ugyan tudunk új nevet adni a lemeznek, de ez a parancs a DIRECTORY-1 (tartalomjegyzék) is törli, azaz a lemezen levő adatok a választóegység után nem érhetők el. A probléma megoldására a nyugatnémet Commodore újság 1984. 5. számában találtuk az alábbi kis programot, amely hasznos kiegészítés lehet minden programkönyvtárnak.

A program indítása után megjelenik a kérdés, hogy bent van-e lemez a lemezmaghajtóban. Nemleges válasz esetén ("N") a gép megszakítja a programot és kiírja a CONT szót (a RETURN gomb lenyomásával bármikor folytatható). Ha a feltett kérdésre „I”-vel válaszolunk, akkor a képernyőn megjelenik a meghajtóban levő lemez neve és ID-je, majd pedig a kérdés, hogy lesz-e lemeznev-változás. Igenlő válasz esetén be kell adni az új nevet. A következő kérdés az, hogy ID-változás lesz-e. Ha igen, meghatározandó az új ID. A lemeznev 16 karakter, az ID pedig 2 karakter hosszú lehet. Ennél hosszabb nevekkel a felesleges karaktereket levágja a program. Ha nem használjuk ki a 16, illetve 2 karaktert, akkor

```

1 REM *****
2 REM #
3 REM #   DISKETTNEV-VÁLTOZÁS
4 REM #
5 REM *****
6 #
1000 PRINT "  -- DISKETTNEVVALTOZAS -- "
1020 INPUT "BENT VAN A DISKETT A TARBAN I/ N/ ?" ; I$
1030 IF I$(0)="I" THEN PRINT "CONTINUE" ; END
1040 PRINT "DISK NEV: " ; SPC(19) ; "DISK ID: " ; PRINTTAB(18) ; " " ; I$
1050 OPEN "B:ID" FOR INPUT #1, "ID"
1060 OPEN "B:Ø" FOR INPUT #2, "Ø"
1070 PRINT#1, "U1: " ; I$ ; Ø ; I$
1080 PRINT#1, "B-P: " ; Ø ; I$
1090 FOR I=1 TO 16
1100 GET#1, CH1 ; PRINT CH1
1110 NEXT I
1120 PRINT#1, "B-P: " ; Ø ; I$
1130 GET#1, CH1, CH2
1140 PRINT SPC(11) ; CH1 ; CH2
1150 INPUT "LEZS NEVVALTOZAS I/ N/ ?" ; I$ ; Ø ; I$
1160 IF I$(0)="I" THEN I$=I$
1170 INPUT "ÚJ NEV 'DNØ'" ; DNØ
1180 DNØ=LEFT$(DNØ, 16)
1190 PRINT#1, "B-P: " ; Ø ; I$
1200 PRINT#1, DNØ ; Ø ; I$
1210 INPUT "LEZS ID VÁLTOZAS I/ N/ ?" ; I$ ; Ø ; I$
1220 IF I$(0)="I" THEN I$=I$
1230 INPUT "ÚJ ID 'IDØ'" ; IDØ
1240 IDØ=LEFT$(IDØ, 2)
1250 PRINT#1, "B-P: " ; Ø ; I$
1260 PRINT#1, IDØ ; Ø ; I$
1270 IF Ø="Ø" THEN PRINT#1, "U2: " ; Ø ; I$ ; Ø ; I$
1280 PRINT#1, "ID: " ; Ø ; I$ ; Ø ; I$
1290 PRINT "LEZS ID VÁLTOZÁS I/ N/ ?" ; Ø ; I$ ; Ø ; I$
1300 PRINT "VEGE"
1310 END

```

szóközökkel egészíti ki a program a neveket. Ha a lemez neve megváltozott, akkor a program ezt jelzi a képernyőn.

A program a lemez 18. sávján a 0. szektoron található két információt cseréli ki. A lemez neve a 144–161 bájttal található, az ID pedig a 162, 163 bájton van.

A program a következőképpen működik:

1050 parancs-csatorna nyitása

1060 puffercsatorna nyitása

1070 a tartalomjegyzék beolvasása a pufferbe

1080 a mutatónak a lemeznev első bájttjára állítása

1090–1110 a lemeznev beolvasása és kiírása a képernyőre

1120 a mutatónak az ID első bájttjára állítása

1130–1140 ID beolvasása és kiírása, a mutató a lemeznev első bájttjára áll

1190 a mutató a lemeznev első bájttjára áll

1200 új lemeznev beírása a pufferbe

1250–1260 a mutató az ID-re áll és új ID kiírása a pufferbe

1270 megváltozott tartalomjegyzék kiírása a pufferből a lemezre

1280 a puffer- és parancs-csatorna zárása

Magyar szöveg nyomtatása

Az alábbi BASIC program grafikus mátrixnyomtatón magyar (ékezetes betűkódokat is tartalmazó) szövegek kiírására alkalmas. Állítható a sortávolság is: a két lehetséges érték 1/6 inch (egy normál sor) vagy 5/18 inch (egy grafikus + egy normál sor), ezenkívül vezérli a lapdobásokat is.

A program Commodore 64 gépre és GP-100 VC nyomtatóra készült. Lapemelés-jelzéként egy nulla bájt sorozatot vár a bemeneti fájlban (ilyen lapemelés-jelzést ad az Easy Script nevű szövegszerkesztő). Látható, hogy a program egyáltalán nem „hordozható”, de nem nehéz átírni más esetre.

A három feladat (ékezetes betűk, sorváltás, lapdobás) jól elkülöníthető.

Az ékezetes betűk

A mátrixnyomató minden karaktert 7×5 pontból rak össze. „Normál” módban a számítógép felől ASCII-kódokat vár, a karakterek alakját saját ROM-jéből olvassa ki. Grafikus módban minden pontra meg kell adni, hogy fekete legyen-e, vagy fehér. Egy ékezetes betű megadásához öt bájttal kell. (Csak az alsó hét értékes, a nyolcadik mindig egy legyen.)

```

100 rem 1984 december 14.
110 rem ékezetes Printelo Program
120 #
130 nk=6 rem ékezetes, specialia karakterek szana
140 dim ek$(nk), as$(255)
150 #
160 rem ékezetes betuk adatai
170 data 56,69,68,69,56,0 rem oe
180 data 58,64,64,58,64,0 rem ue
190 data 32,84,86,61,64,0 rem aa
200 data 56,84,86,85, 8,0 rem ee
210 data 56,68,71,68,56,0 rem oo
220 data 8, 7, 0, 7, 0, 8 rem #
230 restore : for i=1 to nk : ek$(i)=" "
240 for j=1 to 6 : read x : ek$(i)=ek$(i)+chr$(x+128) : next j
250 next i
260 rem karakter - funkcio vektor
270 for i=0 to 255 : as$(i)=0 : next i
280 as$(asc(" "))=1 : as$(asc("j"))=2
290 as$(asc("e"))=3 : as$(asc("s"))=4
300 as$(asc("h"))=5 : as$(34)=6
310 as$(15)=-1 : as$(17)=-1
320 as$(19)=-2
330 #
340 gosub 380 rem init
350 goto 670 rem fociklusba
360 #
370 #
380 rem init
390 poke 53280,6 : poke 53281,6 : print chr$(5) :
rem szinek beallitasa
400 print chr$(147)+chr$(14) : rem kepernyoterles, kisbetuk
410 print "Easy script file Printelese" ; print
420 print : input "Forras gøyseø 8" ; ø
430 if ø=Ø or ø=11 goto 420
440 input "Forras file " ; f$
450 open f$,2,15 : open t,e,2,f2$,"s,"
460 gosub 590 : rem discerr
470 #
480 open#4,4,7 : print#4,chr$(15) : rem normal mod
490 print : print "Rlited a Printert lap tetelere I" ; print
500 #
510 print : print "normal sorvaltas = 1"
520 print "grafikus normal = 2" : input " 2" ; mo
530 if mo=Ø and mo=Ø goto 510
540 #
550 ln=0 : rem sorszamlatlo
560 return
570 #
580 #
590 rem discerr
600 input#15,h1,h2#,h3,h4
610 if h1=0 then return
620 print : print chr$(18)+chr$(150)+"Disk error: " + chr$(146)+h1,h2#
630 print "sav =" ; h3 ; "szektor =" ; h4 ; chr$(5)
640 stop
650 #
660 #
670 rem ez a fociklus
680 #
690 get#2, $ : if st=Ø goto 1080 : rem vege a filenak ?
700 #
710 rem vege a lapnak ?
720 if as=Ø="" goto 780 : rem usrik ha nem
730 get#2, $ : ss=st
740 if as=Ø and ss=Ø then 780 : rem van meg nulla byte?
750 gosub 920 : rem lapvaltas
760 if ss=Ø goto 1120 : rem file vege?
770 #

```


Nyomatás

Sokszor szükség van arra, hogy a képernyő tartalmát vagy annak egy részét kiirassuk a nyomtatóval. A következő szubrutin segítségével a képernyő bármely részén kijelölt, tetszőleges nagyságú téglalap kinyomatható.

A bemenő paraméterek a következők:

- S – hányadik képernyősortól kezdődjön a kiírás (1–25)
- O – hányadik képernyőoszloptól kezdődjön a kiírás (1–40)
- SH – hány karaktert iratunk ki egy sorból (1–40)
- OH – hány sort iratunk ki (1–25)
- PO% – kézdő pozíció a nyomtatón
- NAS – "N" – normál betűk
– "I" – dupla szélességű betűk

```

10 REM *****
20 REM *
30 REM *   F O P R O G R A M
40 REM *
50 REM *****
60 S=1:O=1:SH=40:OH=25:NAS="N":PO%=1
100 GOSUB 5000
200 STOP
300 END
5000 REM *****
5010 REM *
5020 REM *   H A R D C O P Y
5030 REM *
5040 REM *****
5050 IF S<1 OR S>25 THEN 5100
5060 IF O<1 OR O>40 THEN 5100
5070 IF SH<1 OR SH>40 THEN 5100
5080 IF OH<1 OR OH>25 THEN 5100
5090 IF PO%<1 OR PO%>25 THEN 5100
5095 IF (PO%+SH)>40 THEN 5100
5095 IF NAS="I" AND PO%>1 THEN PZ%=PO%/2
      IF 2*(PZ%+SH)>40 THEN 5100
5095 IF (S+OH)<=25 AND (O+SH)<=41 THEN 5125
5100 OPEN10,4
5110 PRINT10;PRINT10;PRINT10,
      * H I B A S   P A R A M E T E R E Z E S I ! *
5120 CLOSE10:RETURN
5125 N%=CHR$(14):A=1023+(S-1)*40
5130 OPEN10,4:PRINT10;PRINT10;CLOSE10
5140 FOR I1=5 TO S+OH-1
5150 SO$=""
5160 FOR I2=O TO O+SH-1
5170 B=PEEK(A+I2)
5173 IF B>127 THEN B=B-128
5176 IF B>31 AND B<64 THEN 5190
5180 IF B<32 THEN B=B+64:GOTO 5190
5183 IF B<63 AND B<96 THEN B=B+32:GOTO 5190
5185 IF B=95 THEN B=32:GOTO 5190
5187 B=B+64
5190 SO$=SO$+CHR$(B)
5200 NEXT I2
5202 IF PO%=1 THEN 5210
5204 IF NAS="N" THEN PZ%=PO%-1
5206 FOR I3=1 TO PZ%:SO$="" *SO$NEXT I3
5210 OPEN10,4
5220 IF NAS="I" THEN PRINT10,N$SO$1:GOTO5240
5230 PRINT10,SO$
5240 CLOSE10
5250 A=A+40
5260 IEXT11
5270 OPEN10,4:PRINT10,CHR$(15):CLOSE10
5280 RETURN

```

Mint ahogy a paraméterek ismertetésénél már kiderült, meg lehet adni, hogy a nyomtató hányadik pozíciójától kezdődjön a kiírás. Továbbá ha grafikus nyomtatónk van, választani lehet normál és dupla szélességű betűkészlet között. A szubrutinál elsősorban tablókat tervezhetők a képernyő, nyomtatás előtt, de bármilyen másik programban jól használható. Ha például behívását egy funkciógombhoz kötjük, akkor gombnyomásra az eredmények nemcsak a képernyőn jelennek meg, hanem a nyomtatón is.

RICHTER JÓRG

```

700 B$=ASC(CASC(A$)): IF B#0 THEN PRINT#4,A$: GOTO 690
      REM normal karakter
810
820 IF B#0 THEN PRINT#4,CHR$(B);EK$(B%);CHR$(15): GOTO 690
      REM ékezetes
822
824 IF B#-1 THEN 690 : REM no operation
830
840 IF B#-2 THEN PRINT#4,CHR$(B);CHR$(15): GOTO 1120
850
860 REM -2, Kocsavissza
870 IF M#2 THEN PRINT#4,CHR$(B)
880 PRINT#4,CHR$(15)
890 IN=IN+1 : GOTO 690
900
910
920 REM lapváltás
930 PRINT#4,"sorok száma =" ; IN
940 IF M#2 GOTO 1080
950 IF IN=72 GOTO 960
960 IF IN>72 THEN PRINT#4,"Több mint 72 !" ; PRINT : GOTO 980
970 FOR I=IN+1 TO 72 : PRINT#4 : NEXT I
980 IN#0 : RETURN
990
1000 IF IN#42 THEN PRINT#4,"Több mint 42 !" ; PRINT : GOTO 1080
1010 Z=216-5*IN : IF Z<0 THEN Z=2 : GOTO 1030
1020 QS=Z/2 : NS=0 : GOTO 1040
1030 QA=(Z-3)/2 : NS#1
1040 PRINT#4,CHR$(B) : FOR I=1 TO QS : PRINT#4 : NEXT I
1050 PRINT#4,CHR$(15) : IF NS THEN PRINT#4
1060 IN#0 : RETURN
1070
1080
1090 REM file vege
1100 GOSUB 920 : REM lapváltás
1110
1120 REM
1130 CLOSE 2 : CLOSE 4 : CLOSE 15
1140 PRINT#4,"end I"
1150 STOP

```

A programban minden ékezetes betűre ezt az öt bájtot az ek string tömb egy eleme tartalmazza. Az idézőjel karaktert is grafikus módban írjuk ki. Ennek oka az, hogy a C64 géphez készült nyomtatók normál módban egy idézőjel után, a következő idézőjelig a vezérlőkaraktéereket is kinyomtatják (így a normál – grafikus átkapcsoló karaktert is), valamilyen inverz grafikus karakterként.

Az ékezetes betűket valamilyen egyébként ritkán használt karakterekhez lehet hozzárendelni, ezek helyett írja ki őket a program. Az AS% tömb nulla elemei normál nyomtatást jelentenek, a –1 érték azt jelenti, hogy a karaktert ki kell hagyni, a –2 a soromelő karakter jele. A pozitív, nem nulla értékek azt jelzik, hogy az illető speciális karakter definíciója hányadik DATA-ban volt megadva. Könnyen lehet a programot további ékezetes és speciális karakterekkel bővíteni, ez a futási időt nem növeli.

A soremelés

A szöveg tagoltabb, olvashatóbb, ha nincs túl sűrűn nyomtatva, a normál soremelés túl kevés, a dupla soremelés viszont túl sok. Ezért programunk minden soromelő karakter hatására egy normál és egy grafikus sort dob. (A normál sor 1/6 inch, a grafikus 1/9 inch.) A szokásos sornyomtató papír 12 inch hosszú, erre pontosan 72 normál sor fér. Normál + grafikus sorból nem lehet kirakni a 72 inchet, 43 db fér a papírra, de még marad 1/18 inch. Ha azonban a sorok száma 42 vagy kevesebb, a maradék mindig kirakható valamennyi grafikus és valamennyi normál sorból.

A lapdobás

A felhasznált nyomtatónak nincs lapdobás funkciója, ezt üres sorok kiírásával kell szimulálni. Az Easy Script szövegyszerkesztő tudja ezt, lapokra tudja tagolni a szöveget; de mivel megváltoztatjuk a sorközt, nekünk kell vezérelni a lapemelést is. Az Easy Script szerencsére a kimeneti fájlba nemcsak a beállított laphossznak megfelelő számú CR (ASCII 13) kódot írja ki, hanem egy nulla bájtsorozattal is jelzi a lap végét; ezt kell figyelni.

Megjegyzés: az Easy Script a „formázott” szöveget nyomtatóra és a képernyőre tudja kiírni. (A formázás az oldalakra osztást, oldalszámozást, margókiegymelést stb. jelenti.) Azonban – bár ez a leírásban nem szerepel – fájlja is ki tudja írni a feldolgozott szöveget. Ez az F1 O S utasításokkal érhető el. Amíg ezt nem tudtuk, becsaptuk az Easy Scriptet, hogy a lemez nyomtatónak érezze. Indítása előtt kikapcsoltuk a (4-es egységsszámú) nyomtatót, majd a (8-as egységsszámú) hajlékonylemezt a használati utasításában leírt paranccsal átdefiniáltuk 4-esnek, és megnyitottunk benne egy szkevenciális fájl. Ezután elindítottuk az Easy Scriptet. Igaz, a végén a lemezfájl lezáratlan maradt, de a directory bejegyzés átírásával le lehetett zárni. MÁRK GÉZA

Nyomvonalas létesítmények hossz- és keresztzelvényeinek szerkesztése és rajzolása

A beruházás előkészítés és tervezés egyik igen fáradtságos és munkaigényes fázisa a terepadatok megmérése, számítása, szerkesztése és rajzolása. Ebből a folyamatból az utóbbi három elemet könnyíti meg a program alkalmazása.

Az input a geodéziai felmérési jegyzőkönyv adatai. Nyomvonalas létesítményeknél ezek a szelvényszám, a látósík, a részletpont távolsága a felmérési alapvonaltól, valamint a magassági lécolvasás értékei. Az adatbevitel – feldolgozás során önállóan is végezhető – egyszerűsített formában az állandóan előforduló karakterek nélkül történik.

A részletpont magasságok számítása után az ábrázolás a terepvonalon túlmenően tartalmazza a reptárgyak méretarányos jelét, a szelvényszámot és a magassági lépcsőt is.

A hossz-szelvény szerkesztéséhez összeválogatja az ide tartozó mérési adatokat, majd a kívánt léptékű rajzot állítja elő.

Különösen jól használható meglévő nyomvonalas létesítmények felmérésénél, valamint tervezett nyomvonalas létesítmények (út, csővezeték) terepfelvételénél.

Meliorációs munkák költségvetés-készítése

A mezőgazdaság termelőképessége fokozásának, illetve a termőföld és a környezetük megvédésének fontos eleme az érintett területen a meliorációs (vízrendezési, területrendezési stb.) munkák elvégzése. Ezen tervezési folyamat befejező munkarésze az építési munkák várható költségeinek kalkulálása.

Az anyagok és keverékek munkahelyi anyagárának ismeretében az adatbázisban szereplő Építőipari Költségszámítási Normák (ÉkN) tételei adattartalmával, valamint az egyes tételekhez tartozó mennyiségekkel számítja az anyagköltség és díj értékeket építményenként (Megj.: a meliorációs munka sajátossága, hogy egy-egy tételnél 1–50 építmény is szerepelhet). A tételek feldolgozása után az egyes építményekre külön-külön építményösszesítőt készít az érvényes árképzési jogszabályok szerint. Ezt követően ugyanilyen formán készül a beruházás főösszesítője.

Az output formátuma a költségvetés-készítési előírásoknak megfelelő, közvetlen sokszorosításra alkalmas kivitelű.

Az adatbázis az általában előforduló ÉkN tételeket tartalmazza, de igény szerint bővíthető akár „M”, akár „K” tétel is. Az adattár karbantartás során az esetleg változó adatok (pl. díj) gyorsan módosíthatók.

A legfontosabb adatok archiválásra kerülnek, hogy később is hozzáférhetőek legyenek.

Keverékszámítás (3-as ÉkN)

A tervezési folyamat lényeges része a beruházás várható költségeinek tervezése a műszaki dokumentáció alapján. Ennek rész munkafolyamata az építéshez felhasználásra kerülő anyagok, keverékek árának alakulása.

A munkahelyi anyagárak (depónia árak), valamint a szállítás távolsága ismeretében az adatbázisban tárolt keverék összetevő normákból, valamint az elkészítés díjából az érvényes árképzési jogszabályok szerint kerül számításra a keverékar.

Commodore 610 felhasználók figyelmébe ajánljuk az alábbi programcsomagokat

Szerződések nyilvántartása

Beruházási adatok elemzése

Az adatbázis az Építőipari Költségszámítási Normák (ÉKN) 3. kötetének – Épületek és műtárgyak felépítmenyi szerkezetei – valamennyi keverékét tartalmazza.

Ez a díjak tekintetében árhatósági intézkedésre módosítható.

Vállalati, egyedi adatokkal bővíthető.

Az output formátuma az árképzési előírásoknak megfelelő, címében az adott keverék ÉKN és a vonatkozó műszaki szabvány szerinti megnevezése is szerepel.

A program tárolja a tervező, beruházási vállalat szerződésállományát, illetve annak legfontosabb adatait, úgymint munkaszám, megrendelő neve, megrendelés tárgya, díja, határideje, a szerződés állapota (ajánlat, érvényes, lemondott stb.), valamint belső szervezeti megbontása.

A feldolgozás során mód nyílik új adatok bevitelére, az adattartalom korrigálására, valamint különböző feltételek szerinti lekérdezésre.

A kigyűjtés történhet:

- munkaszám
- a beruházó neve
- a beruházó gazdasági szektora
- díj
- határidő
- szerződés állapota
- belső megbontása

illetve ezek egymásra épülő kombinációja szerint (pl. a beruházó neve és a szerződés állapota és határideje és stb. szerint).

A kiválogatott adatállomány nyomtatása történhet:

- betűrend
- gazdasági szektor
- határidő sorrendje
- szerződés állapota
- termelési egységek szerinti csoportosításban.

Az állomány naprakész volta biztosítja bármely percben a különböző vezetési szintek információ igényét a munkaellátottságról. Azonnal nyerhető olyan adatok, melyek elemzésére korábban információ híján nem került sor (pl. lemondott munkák aránya).

A beruházások tervezett élettartama alatti műszaki szempontú viselkedése mellett igen fontos, hogy azok az adott közgazdasági környezetben várhatóan milyen eredményt fognak létrehozni. Ennek az eddigieknél hathatósabb vizsgálatát könnyíti meg a program a dinamikus megtérülési idő és a várható eredmények gyors kiszámolásával.

Az elemzett építmény várható élettartama alatt tervezett beruházási és pótlási költségekből, a termelés költségeiből és eredményeiből, valamint a forgóeszköz-növekményekből és maradványértékekből számított egyenleg alapján képezi a belső megtérülési rátát. Az egyenleg nettó jelenértékét előállítva számítja a dinamikus megtérülési idő értékét.

A fejlesztés nélküli, a fejlesztés utáni költség és termelési érték adatokból meghatározza a nettó eredménynövekedés, haszon költség arány és az évenként átlagosan elérhető eredmény értékeit.

A program inputja megfelel a Világbanki hitelből finanszírozott beruházások közgazdasági elemzésénél használatos adatsornak. Outputja dokumentálható formában adja a kiindulási és az eredmény adatokat.

Hardverigénye: C 610
mágneslemez meghajtó
nyomtató.

Hardverigénye: C 610
mágneslemez meghajtó (1 db)
nyomtató (132 karakteres)

Hardverigénye: C 610
mágneslemez meghajtó
nyomtató.

tó. Az adatvonalak vezérlését az SC2, E, P45-P47 mikroprocesszor-jelek végzik. A mikroprocesszor (IC8) harmadik párhuzamos csatornája (P30-P37) vezetékek, ill. 37.-30. láb), mint multiplexelt adat- és címszatorna működik. Adatcsatorna állapotban a D0-D7 adatvezetékeken keresztül adatforgalmat bonyolít le, részben a kártyán levő memóriákkal, részben a busszal. Ez utóbbi a két invertáló buszhajtón (IC 24, 25) keresztül történik. A buszhajtók az adatokat a kiválasztott irányba engedik tovább. A kiválasztást a 7. lábakra adott IN, vagy a 9. lábakra adott OUT jel teszi.

E két irányjelölő jel beállítását egy 2-ről -re dekódoló/demultiplexer (IC 21) egy része végzi a 02, R/W és a V jel alapján. A buszra közvetlenül kikerülő R/W jelet a mikroprocesszor SC2 jeléből egy buszhajtó (IC 4) egy része állítja elő. A buszra ugyancsak kikerülő 02 jelet egy kétbemenetű ES-NEM kapu (IC 1) egy része hozza létre a 01 inverz órajelből, melyet egy buszhajtó (IC 5) egy része állít elő a mikroprocesszor E órajelből.

Az órajel és az írás/olvasás jel egyaránt azonos értékű akár a busz, akár a kártyán levő memória az adatmozgás egyik végállomása. A V jel szabja meg, hogy a mikroprocesszor a buszsal vagy a kártyán levő memóriával lépjen kapcsolatba. Ezt a jelet egy négybemenetű ES-NEM kapu (IC 2) egy része állítja elő.

Ezt a négy bemenetet egy kapuzott, három vonalról nyolc vonalra dekódolóként működő, 2-ről 4-re dekódoló/demultiplexer (IC 3) hozza létre, az órajelből és a három legmagasabb helyértékű címből (A13-A15). A kártyán a 4000-7FFF és C000-FFFF címtérület használja a memória (valamint a mikroprocesszor belső memóriája, amelyet a mikroprocesszor belsőleg vezérel, a 00-1F és 80-FF címtérület). Így a busszal dolgozik együtt a mikroprocesszor, ha 0000-3FFF vagy 8000-BFFF címtérület van kiválasztva, vagyis A14=0.

Megvizsgálva a 74LS155 működési táblázatát, látható, hogy az A és a G21, G22 bemenetek - esetünkben az A13 és A15 címvezeték - értékétől függetlenül, csak a B bemenet - esetünkben az A14 címvezeték - határozza meg, hogy mikor van a Q02, Q12, Q01, Q11 kimenetek - esetünkben az IC 2 bemenetei - magas jel egyidejűleg, ami a V jel alacsony értékét adja. Ez az A14=1 eset.

A kártya további résziről a következő felvételben lesz szó. DR. SIMONYI ENDRE

BÖRZE

Szoftver-börzét rendez a Neumann János Számítógéptudományi Társaság és a Mátra Művelődési Központ Gyöngyösön (Nemecz J. tér 3.), 1985. szeptember 14-én, szombaton 10-18 óráig. A rendezvény vedőnéke Páris György, a Tudománysszervezési és Informatikai Intézet igazgatója.

A börzén bárki bemutathatja, elcserélheti programjait. Ehhez helyszíni gyorsmódsolás is igénybe vehető. A rendezők elsősorban a személyszámítógép-tulajdonosokat, a mikroklubok és az NJSZT tagjait várják.

A szoftver-börzén az érdeklődők megismerhetik számos számítógép- és szoftverfejlesztéssel foglalkozó hazai vállalat, kutatóintézet, munkaközösség eredményeit. A rendező szervek előzetes piackutatása alapján lehetőség nyílik a gyártók és a Heves megyei üzemek, termelőszövetkezetek, intézmények üzletkötésére is.

1. Az alfabetikus jelek betűkből, azaz az ábécé (idegen szóval alfabéta) elemeiből állnak, a numerikus jelek pedig számokból (numerusokból). Igaz-e, hogy az alfanumerikus jelek betűkből és számokból épülnek fel?

2. Ellentétes-e egymással az abakusszal (golyós számológéppel) való számolás és az algoritmus szerinti (más szóval algoritmikus) számolás, amelynek megjelenését egyek az al-Chvarizmivel hozták kapcsolatba?

3. Igaz-e, hogy „a szögfüggvények periodikusak”?

4. Mi a különbség törtvonal és töröttvonal között?

5. Mi a PC?

6. Melyik a nagyobb szám, a 2 alapú számbázisú rendszerben a 10101010101010101 vagy a 16 alapú számbázisú rendszerben az A0A0A?

7. Mi az ellenőrző szám?

8. Van-e olyan (alapszámok, helyértékes) számbázisú rendszer, amelyben nincs az előjel számára hely fenntartva?

9. Van-e olyan helyértékes számbázisú rendszer, amelyben az összeadásnál az

átvitel nem jobbról balra, hanem balról jobbra történik?

10. Mi a mix és mire használják?

11. Van-e kristályos folyadék- („krifó”) kijelzős táskaszámológép a piacon?

12. Mi a PIA?

13. Mi a posztprocesszor?

14. Mi a disc drive?

a) lemez meghajtó, b) lemezjátszó, c) tárcsa lejátszó, d) az, amit a disc jockey csinál,

e) lemez író-olvasó egység, f) lemezegység.

15. Minek kell eszébe jutnia egy számológéptudományban jártas személynek, ha a Pascal szót hallja?

16. Mi a CAD?

17. Mi a CAM?

18. Mi következik abból, hogy „A DNS, a genetika, a génsebészet, a hibridkukorica szintén tipikusan informatikai problémakör, és már ma is lényeges összetevői népgazdaságunknak, életszínvonalunknak, külkereskedelmünknek.”

19. Mi a különbség információátvitel és információátmásolás között?

20. Mi a flag?

Összeállította: TAKÁCSY ILDIKÓ

ADOK - VESZEK - CSERÉLEK

Ebben a rovatunkban rövid, szöveges, a mikro-számítógépekkel kapcsolatos hirdetések közlünk. A díjazás közlekedésnek feltétele soronként (60 karakter) 100,- Ft, magánzemélyeknek az első sor 50,- Ft, minden további sor 20,- Ft. Az NJSZT tagjainak az első három sor ingyenes. Hirdetéseiket a szerkesztőség címre várjuk.

• **ZX-81 PROGRAMOKAT** cserélek, Rada Illés, Jászberény, Tompa Mihály u. 1. 5100

• **SANYO PHC-25** tulajdonosokat keresek tápszárlatcsere és programcsere céljából. Makary György, Kecskemét, Sarkantyú u. 3. 6000

• **HET DB T199/4A** számítógép, magnóval, bővített BASIC-kel, rengeteg programmal, szakkönyvekkel darabonként is nagyon olcsón eladó. 16 bites processzor, 16 kb-át RAM, 62 kb-át ROM, 16 szm, hang- és zaigenerátor. Megbízható, strapabíró írógép-tasztatúra, iskoláknak, kluboknak ideális. Telefon: 497-131 és 211-214.

• **COMMODORE 64-ES** programokat cserélek. Csikos Gabriella, Pécs, Szalai u. 12/B. 7622

• **ELADÓ ALIG HASZNÁLT ZX-81** videokimenettel és 64 k memóriával, külön-külön is, Kilián János, Szekszárd, Babits Mihály u. 17. 7100. Telefon: 74-11-817 (munkaidőben).

• **COMMODORE VC20-AS, C64-es, C116-os, C16-os, C264-es** (plusz 4) mikroszámítógépekhez szoftvereket eszére, különböző kiegészítő berendezéseket pedig eladásra kínálunk. VC20-hoz grafika, hang stb. kezelési tárcsákat, C16-hoz (C16-hoz) pedig magyar nyelvű kézikönyv, demo kártyával rendelhető munkaközösségek. Kérje díjtalan tájékoztatónkat! INTER GM. Kaposvár, Rákóczi tér 1. 7400

• **ZX-SPECTRUM 48 k + interfész** + micro-

drive 30 ezer forintért eladó. Ingyen adok még 3 db microdrive programot, különböző programokat (lineáris programozás, full compiler stb.) és jártékos programokat (sí, sakk, repülés, újrátöltés), Balogh András, Bp. Kókarda u. 25. 1028. Telefon: 155-865

• **C64 SZAKTANÁCSADÁS**, kész (esetleg nyugati) rendszerek, adatbázisok illesztése, tesztelésére, igény szerint betanítással. INFO GMK, Budapest, Patkó u. 13. 2040

• **SZÍNVONALAS, SOKOLDALÚ**, szórakoztató matematikai oktatóprogram kisiskolásoknak, 48 k-s Spectrumra. Ara: 200,- Ft. Csak akkor fizet, ha megnyerte tetszését! Mitró István, Miskolc, Desseffy u. 4. 3529

• **SZERETNEK KAPCSOLATBA KERÜLNI** más Sinclair ZX-Spectrum tulajdonosokkal, programcsere céljából. Sokvári Áttila, Szolnok, Jász Ferenc út 12. 5000

• **PRIMOHÖZ ÍRT FORTH** (16 kb-át, számlál (jobb utasítás) után érdeklődni lehet: Szabo Imre, Pécs, Péter u. 1. 7625. Telefon: 72-12-666

• **FELAJÁNLOM AZ ÉRDEKLŐDŐKNEK** az alábbi nyugatnémet újságokat: Microcomputer Zeitschrift, 1983. és 1984. évi 1-12. szám, CHIP, 1983. 1-12. szám, CT Magazin für Computer Technik, 1984. 1-12. szám. A teljes sorozatok ára összesen 3000 Ft (az 1984. évi sorozatoké 1000,- Ft, az 1983. évié 500,- Ft). A kívánt címre az újságokat antvétel postafordulítással elküldöm. Nemeth Józsefné, Győr, Alkotmány u. 20. 9021

• **COMMODORE 64 ALAPGÉP** és 1541-es meghajtó eladó, esetleg hosszabb időre berbe vehető. Érdeklődés a 487-277 telefonon 17 óra után.

**A Metalloglobus Vállalatnál
6 db 2 x 2,5 Mbájtos CM 5400-as
bolgár cserélhető lemezes
diszkegység
újszerű állapotban eladó.**

Erdeklődni lehet:
Marlin József
vagy Bozok József

Budapesti X., Jászberényi u. 57.
Telefon:
277-085 vagy 278-816

Kazetta- szabvány

Legutóbb az ún. Kansas City-szabvány kialakulásáról, jellemzőiről írtam. Ismertettem előnyeit, hátrányait és egy olvasóprogramot. Most a kazettára író programról lesz szó. Ez előtt azonban még visszatérek az előző cikk néhány megállapítására.

A Kansas City-szabvány hátránya a kis sebesség. A 300 bit/s átviteli sebesség a szokásos start-stop bit miatt bajtonként 10 bitet jelent. Ez az ASCII-kódok használata esetén megkét-szeresedik, végül a bájtiszam, a kezdő-cím és az ellenőrzőszám megadása azt eredményezi, hogy minden egyes bájt 25 bit átvitelét jelenti. Másképpen fogalmazva: 12,5 bájt/s az átviteli sebesség! Így egy 8 k-s BASIC fordító betöltése kb. 11 perc.

Kezdetől fogva igyekeztek növelni a sebességet, az előnyös tulajdonságok (egyszerű hardver, szoftver, olcsó magnetofon, szalag) megtartása mellett. A gyorsítási módszerek két irányban haladtak. Az egyik a bajtonként átvitt bitek számát igyekezett csökkenteni. Ennek érdekében nem hexadecimálisan kódolt ASCII-kódokat használtak, hanem közvetlen bináris kódolást. Ez kétszeres hatékonyságot, de kisebb megbízhatóságot adott. Az átvitt sorok megnyújtása kevésbé növelte a hatékonyságot, de ez is kisebb megbízhatóságot adott. Mindezek együtt lehetővé tették azt, hogy éveken keresztül dolgozhattam ugyanazzal a magnetofonnal és kazettával, mintegy 30 bájt/s átviteli sebesség mellett.

A másik irány a jelfrekvencia növelésével, illetve a ciklusok számának csökkentésével növelte az információátviteli sebességét. A frekvencia megkét-szeresítése (2400 és 4800 Hz értékre) még a legtöbb magnetofonnal és szalagnál megengedhető volt. A megnégyeszeres azonban már sztereodeck és jó minőségű szalag használatát követelte meg. Az eredetileg négy és nyolc ciklus (0 és 1) felére, sőt negyedére

Címek: K (kazdócin): 3800-1
V (végcím): 3802-3
T1: 3804
T2: 3805
PIA-cím: FF20

Program:	8D 19	START	BSR FEJ	Négyzög- hullám-képzés a szükséges frekvenciával
	96 02		LDA # 2	
	BA FF20		ORA PIA	
	B7 FF20		STA PIA	
	BE 3800		LDX K	
	38 82		LEAX , X	
	A6 80	2	LDA X +	Kezdőcím-beállítás
	BC 3802		CMPX V	
	26 01		BNE I	Olvasb be új adatot Van még adat?
	39		RTS	Igen
	8D 19	1	BSR IR	Vége
	20 F4		BRA 2	Tegyet ki egy adatot
	7F FF21	FEJ	CLR PIA +1	PIA-inicializálás
	86 02		LDA # 2	Adatirány-beállítás
	B7 FF20		STA PIA	
	86 04		LDA # 4	Port-engedélyezés
	B7 FF21		STA PIA +1	
	8E 00FF		LDA # 00FF	
	8D 34	1	BSR IR1	"1" sorozat kilrása
	30 82		LEAX , X	
	26 FA		BNE I	
	39		RTS	
	34 06	IR	PSHS B,A	Egy adatbájt elart és stop bittel
	B7 3804		STA T1	
	C6 08		LDB # 8	Állított elő a start bitet
	8D 1C		BSR IR2	Váltsz le a legelső bitet
	B6 3804	IR3	LDA T1	
	84 01		ANDA #1	
	26 04		BNE IR4	Tedd ki
	8D 13		BSR IR2	"0" adatbit
	20 02		BRA IR5	
	8D 19	IR4	BSR IR1	"1" adatbit
	B6 3804	IR5	LDA T1	Egészítsd ki a szükségesekkel
	47		ASRA	
	B7 3804		STA T1	
	26 E9		DECB	Folytsd az utolsó bitig
	8D 0D		BNE IR3	
	35 04		BSR IR1	Állított elő a stop bitet
	39		PULS B	Töltés vissza a B-regiszter
	34 08	IR2	RTS	Térj vissza
	C6 04		LDB # \$4	"1" kiadáshoz tedd el a B,A-1
	86 48		LDA # \$ 48	1200 Hz-es állandó frekvencia beállítás
	20 06		BSR IR1	Késletelés-beállítás
	34 06	IR1	PSHS B,A	Négyzög-hullám-képzés a szükséges frekvenciával
	C6 08		LDB # 8	
	86 21		LDA # \$ 21	2400 Hz-es állandó frekvencia beállítás
	B7 3805	IR6	STA T2	Késletelés-beállítás
	96 02	IR7	LDA # 2	Négyzög-hullám-képzés a szükséges frekvenciával
	BA FF20		ORA PIA	
	B6 3804		STA PIA	
	B6 3804		LDA T1	
	4A	IR8	DECA	Késletelés
	26 FD		BNE IR6	
	86 02		BNE IR7	Invertáld a hullámot
	B6 FF20		ORA PIA	
	B7 FF20		STA PIA	
	B6 3804		LDA T1	
	4A	IR9	DECA	Késletelés
	26 FD		BNE IR9	
	5A		DECB	Ha nem kész, folytsd
	26 E1		BNE IR7	B,A-regiszterek vissatöltése
	35 06		PULS B,A	Térj vissza
	39		RTS	

csökkentette sem okozott problémákat. Szintén évek óta használom azt a változatot, amelynek a ciklusszám egy és kettő, a frekvencia 2400 és 4800 Hz, az átvitel bináris kódolással, és a teljes programhoz egyetlen fejrész és ellenőrzőszám tartozik. Így az átvitel sebessége 240 bájt/s.

Az előző számban volt három programlista is. Egy ajánlatos tévedés miatt (az első papírra vettem, ki nem próbált változat listáját adtam le a harmadik listában több hiba van. (A sors iróniája, hogy ezt megelőzően velem hasonló még nem fordult elő, és éppen most, amikor megtörtént, írok a szaklapokban megjelenő programok hibáiról.) A hibák és a helyes értékek a következők:

A 80-as sor elejére betoldandó: B = 0:

A 145-ös sorban helyesen C1 = C

A 200-as sorban 4 helyett mindentűn 6 áll, valamint betoldandó Y után: ,A1

Az íróprogram, az olvasóhoz hasonlóan, DRAGON BASIC-ben készült. Az 1. listában látható töltő és szalagra kiírató program olyan utasítást nem tartalmaz, ami az előző cikkből leirtakat is figyelembe véve, ne lenne érthető. A program a szalagra fejték nélkül, start és stop bittel ellátott, binárisan kódolt bájtisorozatként viszi ki a kezdő- és végcímmel megadott tárolóterületet. A kezdő- és végcímek a szalagra nem írja rá. A bevezető rész a szalagon 1792 db "1" jel, ami kb. 6 s ideig tart. Ez bőségesen elég a magnetofon felgyorsulásán kívül a szinkronizáshoz is.

A 2. lista itt is 6809 gépi kódú. Megértéséhez és más mikroprocesszorra átírásához részletes magyarázat található a negyedik oloszlopban. A frekvencia beállításra a jelzett sorokban történik. Itt lehet a frekvencia módosításhoz szükséges állandóértéket is beállítani. Ugyancsak jeleztem a ciklusszám-állandók helyét, az esetleges módosítás okából. Ezekkel óvatosan bánjunk, mert csak az olvasóprogramunkkal azonos frekvenciával és ciklusszámmal dolgozó íróprogram által készített szalag olvasható!

Az olvasóprogram alapján tetszés szerinti fejtű, ellenőrzőszámú, tárolási formájú íróprogramot lehet készíteni. Szívesen adunk helyt a más gépekre, mikroprocesszorokra készült változatoknak is.

DR. SIMONYI ENDRE

2. lista

1. lista

```
5 REM IRO PROGRAM
10 CLS: CLEAR 500, #H37FF: D=#H3800: PRINT "PROGRAM A 3800-3803 TERULETET HASZNAL
JA": PRINT "BEHELYEZENDE A KAZETTAT A MAGNETOPONT IRAASRA KELL AALLITANI"
20 FOR I=0 TO 137: READ A#: POKE D+I+1, VAL("&H"+A#): NEXT I
30 PRINT "KEZDO EES VEGETS IRT": INPUT B,C: MOTOR0:=I: B1=INT(B/256): B2=B-(256*B1): C1=I
INT(C/256): C2=C-(256*C1): POKE D, B1: POKE D+1, B2: POKE D+2
C1: POKE D+3, C2: EXEC D+10: STOP
40 DATA 0D,19,0A,02,BA,FF,20,B7,FF,20,BE,38,00,30,82,A6
50 DATA 80,BC,38,02,26,81,39,8D,19,20,F4,7F,21,86,02
60 DATA B7,FF,20,86,04,B7,FF,21,8E,06,FF,8D,34,30,82,26
70 DATA FA,39,34,06,B7,38,04,C6,08,8D,1C,86,38,04,84,01
80 DATA 26,04,8D,13,20,02,8D,19,06,38,04,47,87,38,04,5A
90 DATA 26,E9,8D,0D,35,04,39,34,06,C6,04,86,4B,20,06,34
100 DATA 06,C6,08,86,21,B7,38,05,86,02,BA,FF,20,B7,FF,20
110 DATA B6,38,04,46,26,FD,86,02,88,FF,20,B7,FF,20,B6,38
120 DATA 84,4A,26,FD,5A,26,E1,35,06,39
```

T. SZERZŐ KOLLEGA!

A honorariumok zökkenőmentes átutalása érdekében kérjük, hogy az irásokkal, cikkekkel együtt az alábbi adatokat is szíveskedjenek szerkesztőségünkbe elküldeni!

Név

Születési hely, idő

Anyja neve

Lakás cím, telefonszám

Munkahely megnevezése

Munkahelyi címe, telefonszáma

Személyi száma

Utalás esetén melyik címre kéri a honorariumot

Mit érnek a szaklapok?

Az utóbbi egy-két évben nagyon sok új szaklap jelent meg Nyugaton. A kinek lehetősége van rá, hogy néhányat rendszeresen kapjon, választás elé kerül: melyiket?

Minek alapján döntünk? Az egyik szempont természetesen az, hogy „érdekes” cikkeket legyenne benne, és ilyenből minél több. Milyen cikk „érdekes”? Ez érdeklődési körünktől függ. Egy gépipítőt hardvermegoldások, egy géphasználót programok érdekelnek elsősorban, míg egy leendő vásárlót az, hogy mit, hol, mennyiért lehet kapni.

A lapok egy része (például a BYTE, a CHIP) mindenkihez szól, mindenféle témáról közöl cikkeket, míg mások az olvasók valamelyik csoportjának írnak. Ez utóbbiak között vannak olyanok, amelyek egy bizonyos gép vagy gépcsalád összes témájával, mások valamelyik témacsoporttal, például a Happy Computer programokkal foglalkozik. Vannak még tovább szakosodottak is: így például a SOF-TALK Apple programokról, a Dr. Bob's Journal nagyobb rendszerek programjairól írnak.

Feltételezve, hogy eljutottunk az érdekes cikkeket megjelentető lapokhoz, legtöbbször még mindig túl sok lap marad. Hogyan válasszunk ezek közül? A számunkra érdekes témák szerinti választás gyakran itt is segít, mert az egyik lap elsősorban, vagy kizárólag játékokról ír, a másik valamilyen professzionális felhasználási területet veszi célba. Igen különös lap például a Hardcore Computist, mert ennek témája: hogyan kell másolni, felnyitni, módosítani, másolás-védett programokat, melyeket Apple II-re írtak.

Amennyiben a lapban leírt megoldásokat, programokat használni akarjuk, olyan szempontokat is figyelembe kell vennünk, mint az ismertetés mélysége (van, akinek elég a feladat közlése, és már képes megoldani, de ez ritkaság; másoknak teljes részletességgel használati utasításra és egész apró részletekre is kiterjedő ismertetésre van szükségük) és számos egyéb dolog. Véleményem szerint azonban legfontosabb a közöltek megbízhatósága.

Lapunk legutóbbi számában ismertettem egy minden géphez használható kazettaformátum-szabványt, és az ennek megfelelően készített szalagok beolvasására szolgáló programot. A cikk egy 300 bit/s átviteli sebességű megoldást mutatott be, ami bár nagyon lassú, de lehetővé teszi programok, adatok átvitelét különböző típusú gépek között, speciális illesztőegység alkalmazása nélkül. Elgondolásom szerint egy második cikkben kívántam ismertetni a szalagra író programot.

Az első cikk elkészülte után azonban tudomásom szereztem arról, hogy a c't nevű német nyelvű szaklap egy SUPERTAPE elnevezésű szalagformátumot ajánl hasonló célra, és sorozatban jelenteti meg az ismertebb gépekhez az író/olvasó programokat. Elolvastva a formátumot ismertető cikket, úgy véltem, hogy célszerűbb lenne azt használni. Ennek van ugyanis egy lényeges előnye, a nagy átviteli sebesség: 3600 bit/s, és egyes gépeknél ennek a kétszerese is lehet!

Miután megkaptam a C64 változatot, még inkább megtetszett, mert ez a másik változat (az első bizonyos hardvermódosításokat igényelt) meg a Commodore BASIC lemezparancsainak használatát is lehetővé tette, készültek számként a 7-et kijelölve. Azonnal beírtam

Sorszám	Hibás érték	Helyes érték
50	145751	145640
60	53000	52999
1250	105	104
1450	105	104
1440	50	49
1530	125	124
1540	125	124
1560	125	124
1570	125	124
1530	127	126
1550	127	126
1560	127	126
1570	127	126
1620	18	17
1690	201	200
1720	201	200

a BASIC nyelvű töltő és működtető programot.

A programot lemezre vittem, majd ki akartam próbálni. Nem futott! Összeolvastuk többször, összesen hatszor, majd megállapítottam, hogy a beírás jó. A nem futás oka az volt, hogy a programban a betöltés hibátlanágának ellenőrzésére volt egy szám, a betöltendő kódok összege, amelytől eltérő kódösszeg esetén a program hibáuzennel leállt. A számot kijavítottam a talált kódösszegre, újraindítottam a programot. Nem futott! Mivel a töltőprogram BASIC része mindössze három sor volt, arról gyorsan meg lehetett állapítani, hogy hibátlan. Maradt a 78 soros DATA-tömbként megadott gépi kódú rész.

A betöltött programot szakaszonként assembler nyelvre fordítottam. Ennek vizsgálatát megkönnyítette a c't-ben megjelent assembler

lista, amely azonban az egyes főbb szubrutinókat nem sorrendben, és a tároló cím nélkül közölte. Balszerencsémre a cikk egyik oldalán nem kaptam meg. Némi nyomozás után sikerült a szubrutinókat azonosítani, és megelődve ta-pasztaltam, hogy összesen 18 JSR és JMP utasítás, valamint a kezdés cím hibás. A hibák nem adódhattak a programlistát készítő gép hibájából, mert minden cím a helyesnél eggyel nagyobb volt, és 15 helyen 0 helyett 1, 4 helyen 1 helyett 0 állt a legalacsonyabb helyértékű bitnél. Ez utóbbiaknál viszont az eggyel magasabb helyértékű 1 állt 0 helyett, sőt a kezdet címénél 0 állt 1 helyett.

Megállapítottam, hogy mind a 19 cím hibás a listában is. Tévédob vagy szándékosság? Nem tudom. Az azonban biztos, hogy a program nem használható! Követve az assembler listát látható volt, hogy elindítás után a program egy megszakításba – BRK – megy.

Ezek után két dolgot teszek: 1. mégis megjelentetem a „Kazettaszabvány” cikk második részét; 2. azok számára, akik szintén hozzájutottak ehhez a programhoz, a táblázatban ismertettem az általam talált hibák helyét, a módosítandó és a helyes értékeket. A program teljes ellenőrzését még nem végeztem el. Az olvasók tapasztalatait is szívesen közlöm.

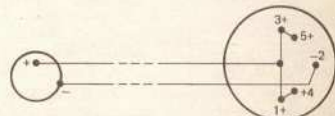
Nem futtatottam így hibás eredményt szolgáltató programot, nem működő kapcsolást sok más lapban is találtam. Mi lehet ennek az oka? (A sajtóhibákkal, elírásokkal itt nem foglalkozom.) Részben az, hogy az olvasók által küldött anyagokat a lapok idő- és kapacitásáértéke miatt nem ellenőrzik, és a szerzők úgy érzik szándékosan hibásakat küld be. Az ismertetett példa nem ebbe a csoportba tartozik, mert a cikkben leírták, hogy a lap laboratóriumában azt tapasztalták, hogy bár egy közepes mágnetofonnal, egyszerű illesztővel, jó minőségű szalaggal elérhető a 7200 bit/s, de Dataset használatalával nem. A közölt listával viszont ilyen tapasztalatot nem lehetett szerezni.

Olvasóink választásának segítésére rendszeresen közölni fogjuk az ilyen negatív tapasztalatainkat, hogy felhívjuk a figyelmet a kétéves megbízhatóságú cikkeket közlő lapokra. Ehhez az olvasók segítségét is kérjük.

DR. SIMONYI ENDRŐ

Programmentés magnetofonra

Valószínűleg sokakat bosszantott már, hogy Sharp PC-1211-ről vagy ZX81-ről MK-29-es BRG magnóra nem lehet eredményesen programot menteni, csak a leg-alább kétszer olyan drága japán Sanyo magnóra. Ezt az okozza, hogy a gépek ki-menetit jelszintje mikrofonbemenetre van méretezve, így rádióbemeneten nem lehet rögzíteni. Mégis megoldható a probléma úgy, hogy a jack-dugasz negatív szálját a DIN-aljzat 2. pontjára, a pozitív szálát pedig elosztva az 1-es, 3-as, 4-es és 5-ös pontjára forrasztjuk. Ebben az aljzatba kell az átjátszó drót egyik végét, a másikat pedig a magnó ótpólus aljzatába dugni. Így csak a jack-dugasz helyét kell változtatni attól füg-

gően, hogy programot kimentünk vagy betöltünk-e.

A magnó hangerő-szabályozóját felvételkor a 6. és a 7. jel közé, hangszínszabályozóját pedig a 8. jelle kell állítani. Lejátszóskor szalagot függően úgy kell beállítani a hangerő-szabályozót, hogy a 0. dB-es LED is világítson, a hangszínszabályozó pedig marad a 8. jelen.

LILING ZOLTÁN

ZX-Spectrumra

KALAND- JÁTÉKOK

A játékprogramok egyik alaptípusa a kaland (angol szóval adventure) játék. A számkitaláló programok után a legrégebb fajta. Sok év telt el azóta, hogy az első ilyen, az ADVENTURE elkészült, PDP-10-re, azaz nagyszámítógépre.

A személyi számítógépek elterjedésével otthon is játszhatók lettek ezek a kalandozások. A programok tárgyene miatt kezdetben kevés ilyen játék volt. Programozókra van szükség megírásukhoz. Nem a bonyolultság, hanem a házi számítógépek gyűszűnyi memóriája miatt. A nagyszámítógépekhez képest más lehetőségek bővebbek: a képernyőn nemcsak szöveg, hanem kísérő grafika is megjeleníthető.

Minden kalandjátékra jellemző a mesészerű alaptörténet és helyszín. A játékos sohasem lehet biztos előre semmiben – a játék velejárója a titokzatosság, kódosítás.

Példaként két, 1983-ban megjelent, Spectrumra írt programot mutatok be.

Az egyik legismertebb kalandjáték a HOB-BIT. Ez szöveges játék, de a képernyő felső részén színes ábrák kísérik a történetet. A géppel való kommunikáció nyelve az English/English: a Melbourne Software bejegyzett márkaneve, az angol nyelv egyik szűkített változata – BASIC angol a HOBBIT-hoz.

Meg lehet adni a mozgás irányát:

DOWN D, EAST E, NORTH N,
NORTHEAST NE, NORTHWEST NW,
SOUTH S, SOUTHEAST SE,
SOUTHWEST SW, UP U, WEST W

Vannak speciális utasítások:

EXAMINE, HELP, INVENTORY I,
LOAD, LOOK L, NOPRINT, PAUSE,
PRINT, QUIT, SAVE, SCORE

Az akcióutasítások a következők:

BREAK, CLIMB, CLOSE, CROSS, DIG,
DROP, DRINK, EMPTY, ENTER, EAT,
FILL, FOLLOW, GIVE, GO, KILL,
LOCK, PICK, PUT, OPEN, RUN, SAY,
SHOOT, SWIM, TIE, TAKE, THROW,
TURN, UNLOCK, UNTIE, WEAR

Prepozíciókat is tud használni a program:

ACROSS, AT, FROM, IN, INTO, ON,
OUT, OFF, THROUGH, TO, UP, WITH

A határozószók:

CAREFULLY, GENTLY, QUICKLY,
SOFTLY, VICIOUSLY

A program alaptörténete J. R. R. Tolkien könyvének, a Hobbit-nak meséje, amely magyarul „A babók” címen jelent meg. A programban a szereplők és a helyszín megegyezik a könyvbeliekkel: az orkok, a trollok, a Középföld, az Erdőelve. A játékos a könyv (a program) főszereplője: Bilbó, a hobbit. A játék célja: a Gyűrű megszerzése.

Más típusú kalandjáték az ATIC ATAC. Itt a játék nem szöveges parancsokkal folyik; akár egy arcade játéknál, billentyűzetről vagy botkormánnyal irányíthatjuk hőstünket. A helyszínt egy szellemkastély. A cél: megkeresni a trónt-

rem kulcsának darabjait, és azokat összerakva, kinyitni a trónterem kapuját. Három játékmódozat van: a KNIGHT (lovag), a WIZARD (varázsló) és a SERP (paraszt).

A lovag a falőrakón, a varázsló a könyvszekrényeken, a paraszt a hordókon tud átmenni. A program méri az időt és az energiát. Ha az energia elfogy, oda egy ember.

A gyakori változat a következő:

```
LOAD CODE : FOR I=24580 TO 24585 :
POKE I,0 : NEXT I :
INPUT "HÁNY EMBER";X : POKE 32158,X :
POKE 23728,233 :
RAND USR 24576
```

A segédprogram felhasználásával tetszőleges

számú emberünk lehet. Itt is fel lehet venni tárgyakat: kulcsot, keresztet, íveget stb. A kulcsokkal természetesen a megfelelő ajtókat lehet kinyitni, a kereszt az ördögtől véd – mindegyiket fel lehet használni valamire.

Hogy ne legyen túl könnyű, a játékos egyszerre csak háromféle tárgyat tarthat magánál, és több, mint tízfél felvehető dolog van. A nehézséget fokozzák a mindenütt előtűnő szellemek is: a velük való találkozás jókora adag energiájába kerül az embernek.

Egyre több kalandprogram jelenik meg házi számítógépekre, hiszen az igény is egyre nagyobb. Ezekhez a játékokhoz ész is kell, és sokkal emberközelibbek, mint a harci játékok.

KOVACS BÓTOND

ZX-Spectrumra

ÚRHAJÓ

```
1 BORDER 1
2 PAPER 1
3 CLS
4 INK 7
5 REM *****
6 REM *
7 REM * ÚRHAJÓ *
8 REM *
9 REM *****
10 RANDOMIZE
20 LET P=0
30 LET O=4
50 LET X=15
60 LET Y=21
100 FOR I=1 TO 8
105 REM ÚRHAJÓ
110 DATA 24,24,60,126,255,255,255,255
120 READ A
130 POKE USR "A"+I,A
140 NEXT I
150 LET B=INT (RND*10)
155 LET Z=(X*B)+12
165 REM JATEK VEGE
170 IF B>=29 THEN CLS:PRINT AT 0,0;"VESZTETT "P;" PONT ERT EL"
PAUSE 0:RUN
172 REM ÚRHAJÓ/ÚRHAJÓ
175 PRINT AT 0,B;" O"
180 IF P<=90 THEN LET B=B+1
185 IF P>90 AND P<=490 THEN LET B=B+2
190 IF P>290 THEN LET B=B+3
330 REM IRÁNYÍTÁS
340 IF X>=28 THEN LET X=28
350 IF X<=0 THEN LET X=0
355 PRINT AT V,X;" A"
360 IF INKEY$="8" THEN LET X=X-1:GO TO 330
365 PRINT AT V,X;" A"
370 IF INKEY$="5" THEN LET X=X+1:GO TO 330
375 REM LOVES
380 LET T=B+1: IF INKEY$="0" THEN PLOT 2,0:DRAW 0,140:PAUSE 10
INK 1:PLOT 2,0:DRAW 0,155:INK 7: IF T=X THEN LET P=P+10:BEEP .25,25
GO TO 1000
900 GO TO 100
950 REM ERTEKELES
1000 CLS : PRINT AT 0,0,P;" PONTOT ERT EL" : PAUSE 0:GO TO 150
```

A program lényege, hogy kilöjük az alsó űrhajóval a fent közlekedő "O" betűt. Irányítás balra "5", jobbra "8", lövés "0"-val történik, ezért botkormánnyal is működik. A fent közlekedő űrhajó egy bizonyos pont elérése után felgyorsul: három fokozata van.

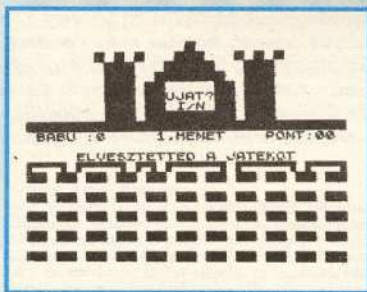
A változók: p = értékelés, x = jobbra-balra irányítás. A függőleges koordináták: az űrhajó 21-es, az "O" 5-ös. A 130-as, 355-ös és 365-ös sorba az "A" betűt a grafikus változatban kell beírni.

DÓZSA GERGELY

ZX81-re

KÖZÉPKOR-

JÁTÉK I-II.

A középkori várfalon 10-szer kell végigvezetni a bábút úgy, hogy ne ütközzön a mozgó akadálynak, és ne essen bele az árokba se. Három léte van a bábúnak; az irányítás módja benne van a programban.

```

1 GOSUB 1200
2 PRINT "
3 LET H=3
4 LET P=0
5 S=1
6 LET T=13
7 LET AS=""
8 LET BS=""
9 LET CS=""
10 LET DS=""
11 LET ES=""
12 LET FS=""
13, E, "MENET"; AT 9,24; "PONT:";
20 PRINT AT 10,0; $
25 FOR I=13 TO 21 STEP 2
30 PRINT AT I,0; $
NEXT I
40 LET US=""
42 LET Y=30
43 LET X=0
50 LET L=0
55 LET K=11
100 PRINT AT K,L; US
102 PRINT AT K,0; "
104 LET O=1
106 IF O=0 THEN GOTO 920
108 LET O=L+O OR L=O THEN GOTO 4
110 IF L=3 OR L=9 OR L=12 OR L=19 OR L=25 THEN GOTO 500
120 PRINT AT K,L; US
131 THEN GOTO 800
150 IF INKEY$="L" THEN LET L=L+1
155 IF INKEY$="H" THEN GOTO 100
2
170 GOTO 100
480 PRINT AT K,L+1; "
490 LET K=K+1
500 PRINT AT K,L+1; "
510 LET I=0 TO 9
520 FOR F=0 TO 2
530 FOR E=0 TO 2
550 PRINT AT K+1,L+1; "
560 FOR G=0 TO 2
580 NEXT I
590 NEXT E
595 LET M=M+1
597 PRINT AT 9,7; H
600 IF M=0 THEN GOTO 700
602 LET L=0
604 PRINT AT 9,20; P
700 PRINT AT 11,5; "ELVESZTETTED A JATEKOT"
705 PRINT AT 5,14; "UJAT?"; AT 5,15; "Y/N";
711 IF D$="I" THEN RUN
712 IF D$="N" THEN STOP
800 LET E=E+1
805 IF E=0 THEN LET T=12
803 IF E=11 THEN GOTO 850
805 PRINT AT K,L+1; "
810 PRINT AT 9,7; E
820 LET P=P+10
830 PRINT AT 9,20; P
840 LET L=L+3
850 GOTO 100
860 PRINT AT 11,5; "MEGNYERTED A JATEKOT"
865 GOTO 705
900 LET O=0
910 PRINT AT 11,1; "
920 GOTO 100
1000 PRINT AT K,L+1; "
1010 LET L=L+1
1027 PRINT AT 11,0; "
1030
1035
1045 LET O=0-1
1050 IF O=0 THEN GOSUB 1030
1050 LET L=L+2
1055 GOTO K=K+1
1060 GOTO K=K+1
1065 PRINT AT K,1; "
1070
1080
1120 PRINT AT 0,4; "KERSEZ INFORMACIOT? (I/N)";
1210 LET DS=INKEY$
1240 IF DS="N" THEN GOTO 1247
1241 IF DS="I" THEN GOTO 1243
1242 GOTO 1230
1243 PRINT AT 10,0; "A JATEKOS CELEGEZSGEZETNI BA-SUJART A VARFALAN UGY, HOGY AZ NEUTROZZON NEK I A HOZGO AKADALYNAKES NE ESSEN BELA AROKKBA SEH."
1244 PRINT
1245 PRINT "LEPES AZ (H) B
1246 "LEPES AZ (L) UGRAS AZ (H) BET
1247 "JUEL."
1247 PAUSE 4E4
1247 CLS
1250 RETURN
1300
1300 REM
1300 REM
1300 REM
1310 REM
    
```

```

1 CLS
2 GOSUB 2000
3 LET H=3
4 LET P=0
5 S=1
6 LET T=13
7 LET AS=""
8 LET BS=""
9 LET CS=""
10 LET DS=""
11 LET ES=""
12 LET FS=""
13, E, "MENET"; AT 9,24; "PONT:";
20 PRINT AT 10,0; $
25 FOR I=13 TO 21 STEP 2
30 PRINT AT I,0; $
NEXT I
40 LET US=""
42 LET Y=30
43 LET X=0
50 LET L=0
55 LET K=11
100 PRINT AT K,L; US
102 PRINT AT K,0; "
104 LET O=1
106 IF O=0 THEN GOTO 920
108 LET O=L+O OR L=O THEN GOTO 4
110 IF L=3 OR L=9 OR L=12 OR L=19 OR L=25 THEN GOTO 500
120 PRINT AT K,L; US
131 THEN GOTO 800
150 IF INKEY$="L" THEN LET L=L+1
155 IF INKEY$="H" THEN GOTO 100
2
170 GOTO 100
480 PRINT AT K,L+1; "
490 LET K=K+1
500 PRINT AT K,L+1; "
510 LET I=0 TO 9
520 FOR F=0 TO 2
530 FOR E=0 TO 2
550 PRINT AT K+1,L+1; "
560 FOR G=0 TO 2
580 NEXT I
590 NEXT E
595 LET M=M+1
597 PRINT AT 9,7; H
600 IF M=0 THEN GOTO 700
602 LET L=0
604 PRINT AT 9,20; P
700 PRINT AT 11,5; "ELVESZTETTED A JATEKOT"
705 PRINT AT 5,14; "UJAT?"; AT 5,15; "Y/N";
711 IF D$="I" THEN RUN
712 IF D$="N" THEN STOP
800 LET E=E+1
805 IF E=0 THEN LET T=12
803 IF E=11 THEN GOTO 850
805 PRINT AT K,L+1; "
810 PRINT AT 9,7; E
820 LET P=P+10
830 PRINT AT 9,20; P
840 LET L=L+3
850 GOTO 100
860 PRINT AT 11,5; "MEGNYERTED A JATEKOT"
865 GOTO 705
900 LET O=0
910 PRINT AT 11,1; "
920 GOTO 100
1000 PRINT AT K,L+1; "
1010 LET L=L+1
1027 PRINT AT 11,0; "
1030
1035
1045 LET O=0-1
1050 IF O=0 THEN GOSUB 1030
1050 LET L=L+2
1055 GOTO K=K+1
1060 GOTO K=K+1
1065 PRINT AT K,1; "
1070
1080
1120 PRINT AT 0,4; "KERSEZ INFORMACIOT? (I/N)";
1210 LET DS=INKEY$
1240 IF DS="N" THEN GOTO 1247
1241 IF DS="I" THEN GOTO 1243
1242 GOTO 1230
1243 PRINT AT 10,0; "A JATEKOS CELEGEZSGEZETNI BA-SUJART A VARFALAN UGY, HOGY AZ NEUTROZZON NEK I A HOZGO AKADALYNAKES NE ESSEN BELA AROKKBA SEH."
1244 PRINT
1245 PRINT "LEPES AZ (H) B
1246 "LEPES AZ (L) UGRAS AZ (H) BET
1247 "JUEL."
1247 PAUSE 4E4
1247 CLS
1250 RETURN
1300
1300 REM
1300 REM
1300 REM
1310 REM
    
```

```

1730 GOTO 20
1730 PRINT AT 10,4; "ELVESZTETTED A JATEKOT."
1731 GOTO 1561
1300 LET L=L+1
1010 LET K=-6
1011 LET S=-7
1012 LET Y=Y+1
1513 PRINT AT 0,10; Y
1520 RETURN
2000 PRINT AT 0,3; "KERSEZ INFORMACIOT? (L/N) ?";
2010 IF INKEY$="I" THEN GOTO 204
2020 IF INKEY$="N" THEN GOTO 200
2030 GOTO 2030
2040 CLS
2050 PRINT AT 5,0; "A JATEKOSNAK BABUJAVAL A FELSO"
2060 PRINT "SZINTROL KELL 3-SZOR LEJUTNI A"
2070 PRINT "LEGALAS SZINTRE. UTJ A SZARAN MENJ"
2080 PRINT "3 SZINTEN EG YVIZSI NTESEN MOZGO"
2090 PRINT "LIFTEN KELL ATUTAZNI A HA EZ SI-"
2100 PRINT "KERUL, AKYOR GYDZ. H"
2110 PRINT "VESEIT."
2120 PRINT AT 15,6; "LEPES AZ (H) BETUVEL"
2130 PAUSE 4E4
2140 CLS
2140 RETURN
20900
20910 RETURN
20900 REM
20910 REM
20911 REM
    
```

PROGRAM-(ÖN)KRITIKA

Az 1984/6. szám AMÖBA programjának helyesbítése éppen a hiba. Erre a javításra semmi szükség nem volt. Aki próbálta, tapasztalta, hogy a program BASIC-ben rendkívül hosszú a sok művelet miatt. Kezddétek irtam e programot, így a szervezem a legraktikusabb. Gépi kódban csatlágnak a tökéletesített változatot, amely már elvileg működik. A legbanálisabb hiba a programban az, hogy csak üres helyen ellenőrizi, hogy mellette elegendő mennyiségű jel van-e. És akkor, amikor az elkészülő „ötös” be van kerítve, nem reagál rá. A javítások: a 1320-as sor az eredeti maradt


```

460 IF A%/(LJ)=V% THEN GOSUB 1450
948 V% = 215 : IF A%/(LJ) = V% THEN GOSUB 1450
.
.
1450 X=1 : X1=1 : Y=0 : Y1=0 : GOSUB 1550
1460 X=-1 : X1=-1 : GOSUB 1550
1470 X=0 : X1=0 : Y=1 : Y1=1 : GOSUB 1550
1480 Y=-1 : Y1=-1 : GOSUB 1550
1490 X=1 : X1=1 : GOSUB 1550
1500 X=-1 : X1=-1 : Y=1 : Y1=1 : GOSUB 1550
1510 X=1 : X1=1 : GOSUB 1550
1520 X=-1 : X1=-1 : Y=-1 : Y1=-1 : GOSUB 1550
1530 RETURN
1550 F=0
1555 IF A%(I+Y,J+X)=V% THEN X=X+X1 : Y=Y+Y1 : F=F+1 : GOTO 1550
1560 IF F<4 THEN RETURN
1570 IF V% = 215 GOTO 956
1580 GOTO 530
törőmi; 959; 960
Remélem, most már használható lesz.
STOCK PÉTER
    
```


Egyre több, szakmai kérdéseket, véleményeket tartalmazó levelet kapunk, amelyek nagy része már nem nekem szól, hanem más rovatok szerkesztőinek. Ezért úgy tartom igazságosnak, hogy a rovat egy részében a levelekre a szerkesztőség munkatársai válaszoljanak. Ez a mostani tehát az utolsó hagyományos levelezési rovat, a következőkben már többen válaszolunk. Kérem olvasóinkat, fogadják a megújult rovatot a régi szeretettel.

Csordás János, Debrecen,

Kartács u. 6. 4032

Melyik Ön szerint a jobb gép egy amatőr számára, a Commodore 64 vagy a 48 k-s Sinclair Spectrum?
 Fogas kérdés, nem is lehet rá egyszerűen válaszolni. A két gép között – ha valamelyik szomszéd országban vásárolja – árban nincs nagy különbség. Ha én gépet vennék, akkor a következő szempontok szerint válogatnék: van-e itthon megbízható szerviz, hozzá lehet-e jutni megfelelő programcsomagokhoz, milyen gazdag a periferiákészlet, lehet-e hozzá háttériról családoktatni – főleg hajlékonylemez – sok ilyen gép van-e az országban vagy kseftb. Ha dlák lennék, az is érdekelne, hogy az iskolában van-e valamelyikhez hasonló gép; ha pénzr szeretnék keresni a géppel, akkor erősen befolyásolna, hogy az adott gépre van-e fizetőképes szoftverkereslet, tehát melyik gépet használják inkább a vállalatok, intézmények. Utután lapunk egyik cégnek sem ügynöke, a kérdésre végül is nem adok választ.

Botka Péter, Kiskunfélegyháza,

Irányi u. 2. 6100

Ha lehet, küldjenek (természetesen pénzért) egy számítógép-katalógust, amely árákat is tartalmaz, lehetőleg nyugatcsem márkában. Eddig csak HT-1080Z típusú gépet dolgoztam – ez van az iskolában –, így nincs semmilyen dokumentációm más gépekről.
 Kérésre kapcsán sokaknak elmondhatom, hogy csak a lapban tudunk ilyen kérésre teljesíteni – néha. Akkor is a viszonylag hosszú átfutási idő miatt mire az árlista megjelenik, az árak már nem érvényesek (lásd az 1985/1. számban a linzi árakról írt cikkemet; mire megjelent, minden ár 10-30%-kal kevesebb volt). Nem tudunk alkatrész-beszerezésre vállalkozni, sem ismeretlen japán, hongkongi és más gépekhez magyar nyelvű leírást szerejni.

Kajdi János, Pécel,

Petőfi Sándor u. 36/a. 2119

Miután az utóbbi időben nagy gépen dolgozom, saját célú programjaimat csak papirprocesszoron fut-

tathatom. Ezért arra az elhatározásra jutottam, hogy megpróbálom ismereteimet cikkeleírással hasznosítani, ha erre igény van. Kérem, tájékozottasnak az ide vonatkozó játékszabályokról: a) mik a használható cikktémák, b) az igénybe vehető terjedelem, c) a benyújtás módja, d) módosítási jogok, ügyrend, szerzői jog, e) az átfutási idő, f) a díjazás módja, mértéke stb., g) elfogadnak-e másodközlésre más lapban már megjelent cikket, változtatásokkal vagy anélkül, h) minden egyéb, ami ilyenkor még felmerülhet.

Válaszom valamennyi olvasónknak szól, várjuk írásait.

- Lehetőleg gyakoriabban kérdésekről írjanak, programokat küldjenek, hiszen vesznék programozástechnikai fogásokat, ötletes megoldásokat. Szeretjük a közölni a számítógép-építők eredményeit, írásokat várunk például különféle amatőr periferiákról, egyszerű mindarról, amit olvasónk hasznosítani tudnak. Majdnem elfeledkeztem a tanárokról, az iskola – számítógép rovatban. Rájuk is számítunk.
- Szeretjük a rövid, 5-8 gépelt oldalas írásokat, ábrákkal együtt.
- A felelés szerkesztőhöz vagy valamelyik rovat szerkesztőhöz kell eljuttatni lelvény vagy személyesen.
- Kézíratot nem küldünk vissza. Ha a módosítani kell, akkor azt a szerző hozzájárulásával tessük. A kézirat beküldésével a szerzőtől jogot kapunk a megjelentetésre.
- 3-6 hónap.
- A megjelent cikkekről tartalomtól függően és a terjedelem szerint az előírásoknak megfelelően fizetünk.
- Általában nem.
- Nem szeretjük az idegen kifejezéseket. Ha nincs magyar megfelelő, akkor az idegen szavakat általában magyar fonetikával írjuk, illetve, ha van, akkor a megfelelő magyar kifejezést írjuk be, a szerző megkérdőzése nélkül.

Csige József, Balmazújváros,

Kastélykert u. 11.

Nem tudom, mi lehet az oka, hogy rendszertelenül jelenik meg a lap, és az 1984/5. számot is csak 1985. februárban tudtam ügyvel-bajjal megszerezni. Végre megtaláltam benne az előfizetői levelezőlapot. Még aznap elküldtem, de csekket vagy választ eddig nem kaptam. Hónapokig tartó kereséssel sem tudtam

megvenni az 1984/4. számot, pedig bejártam érte a környező településeket. Ha lehet, kérem, küldjenek részemre egy példányt belőle.

Az előfizetésre érkezett levelezőlapokat átdadtuk a Postának. Arra kérem, reklamáljon, ti – mindenkinél mondom – a következő évben előfizetőinknek különféle kedvezményeket fogunk adni, így nem mindegy, hogy a lapot példányonként veszi, vagy előfizetőként kapja. A 4. számból még van néhány, elküldjük.

Gócza László, Hatvan,

Dembinszky út 43/b. 3000

Az év elején láttam meg az újságárosoknál a mJ 1985/1. számát. Sajnos a régebbi számokat azóta is hiába keresem. Szeretném, ha megírnák, hogy eddig hány szám jelent meg, és ha közzétették a kérésemet, hogy a régebbi számokat – ha jó állapotban vannak, akár eredeti áron is – megvásárolnám.

Eddig (május közepén a rva választok) összesen 9 szám jelent meg. Néhány régebbi szám még kapható a Neumann János Számítógéptudományi Társaságnál (Bp. V., Báthori u. 16.).

Szálóvics Péter, Tata,

Lumumba út 11. 2890

Márciusban kaptam egy 1 k-s Sinclair ZX81-et. A gép nyelvezetét a HT-1080Z iskolás számítógépen szerzett BASIC tudásommal pofon egyszerű volt megtanulnom. Egyre kisebbsz viszont a BASIC lassúsága, mind a két gép esetében. Hosszabb játékiprogramoknál még a HT is „csigának” bizonyult, nem is beszélve a ZX-ről. Ezúton szeretném megkérni a Szerkesztőseget és tisztelt olvasóúrsaimat, hogy ha lehet, küldjenek nekem a Z80 asszemler használatáról pontos útmutatást, némi leírás a gépi utasítások jelentéséről és használatáról (elágazások, feltételes ugrás, feltétlen ugrás stb.), mivel ezen a téren még nem ismerem egyik gépet sem. Szívesen ismerkednék meg ZX81 és HT-1080Z tulajdonosokkal programcsere céljából. Bármilyen – játék-, oktató- esetleg adminisztrációs – program érdekel. Nyelvenk én is szívesen küldök.

Olvasótársak, tessék!

Asztalos László, Jihlava,

ul. Brtnická 13. Csehszlovákia CS-58601

Csehszlovákiában tanulok, így nincs lehetőségem arra, hogy egy otthoni számítógépes klubba beiratkozzam. A programozással végző céloim, hogy számítógéppel vezérelt modellval teraszalt készítsék. Ehhez még sokat kell tanulnom, de az „algoritmus” vázát már kigondoltam.

Kérte meg az 1984/5. számot. Sajnos egyetlen darab sincs belőle. Ha már számítógéppel vezérelt a vasutat

A holnap utcaképe

akkor írja meg hogyan, mert több levelezőm kérte, hogy ilyen cikket is közöljünk.

Ódor József, Baja,

Eszperantó u. 3. 6500

Szeretnék KIT-számítógépet építeni. Ehhez szeretném megtudni, hogy hol lehet megrendelni vagy megvásárolni; mennyibe kerül; mikorra várható; mit tud várhatóan a gép, és hol, milyen formában lehet hozzájutni az építéséhez és üzemeltetéséhez szükséges dokumentációhoz, információhoz.

Amióta megírtam, hogy szeretnék egy KIT-számítógépet létrehozni, nagyon sok levelet küldenek, sokan jelzik vételi szándékukat. El kell mondanom, hogy mindig újabb reménység jelenik meg, azután – első sorban az alkatrész-beszerzés miatt – az ügy elbukik. Azután újabb remény, újabb bukás, de az erőfeszítést, hogy legyen, nem hagyjuk abba. Így a kérdéseire csak később fogok válaszolni.

Mocsi Péter, Bruty 119.

94355 Csehszlovákia

Sajnos az itteni lapok között még nincs az Önökéhez hasonló, amely ilyen széles körben tájékoztatná a számítástechnika iránt érdeklődőket. Az eddigi számokat is csak nagyon nehezen tudtuk megszerezni, és már szinte ronggyá olvastuk őket. A lap megrendelésével többször is próbálkoztunk a prágai Magyar Kulturánál, sajnos sikertelenül. Ezért szeretném megérdeklődni, milyen módon fizethetném elő a lapot.

Sajnos a külföldi terjesztés vonatoltan megy, még nem sikerült az igazi felelőst megtalálnunk. Keressük!

Egyed Gábor és Lestyán Attila,

Kecskemét, pf. 320/f. 6004

Tudjuk, hogy léteznek klubok, de azt nem, hogy hol. Szeretnék megkapni a címüket. Ha lehet, kérjük küldjék el nekünk a számítógép-építő klubok címét is, talán tudnának nekünk segíteni személyi számítógép építésében.

A klubok adatait a μM különkiadásaként rövidesen megjelentetjük. Szeretném, ha a még be nem jelentett közösségi vagy magán klubok elküldenék adataikat (a klub neve, címe, az üzemeltető intézmény neve, a klub vezetőjének neve és telefonszáma, milyen gépekkel rendelkeznek, van-e tagsági díj és mennyi), hogy teljes címlistát tudjunk közölni.

Baranyai Attila, Győr,

Heszky Erzsébet u. 10. 9024

Második gimnazista vagyok. Iskolánkban 1984 őszén indult a számítástechnikai szakkör kezdőknek. Nekünk nagyon tetszenek a lapjokban lévő számítógépekkel kapcsolatos programozások, de mi még ilyen szinten nem tudunk programozni. Kérném Önöket, hogy közöljenek játékprogramokat Commodore 64-es gépekre is, mert az iskolában eddig csak 2 db játékprogramunk van. A C64-es gépen kívül 6 db VC-20-asunk is van, de csak 3-4 programot tudunk hozzájuk szerezni.

Azt hiszem, nincs ok panaszra, elég sok programot hozunk Commodore gépekre.

Várszegi Attila, Budapest,

Leányka u. 3. 1221

Tanuló vagyok, VC-20-as gépem van. Néhány észrevételemet közlöm a μM -nal kapcsolatban. 1. Kevés a lapban a programleírás, és ha van, nehezen olvasható. 2. Hiányolom a Commodore 64 és VC-20-ra írt programokat, pedig ez nálunk eléggé elterjedt géptípus. Sokat foglalkoznak viszont kevésbé gyakori gépekkel, például az ABC-80-nal. 3. Jó lenne széles körben elterjeszteni a játék- és oktatóprogram-kazetákat.

1. A programleírásokat mátrixnyomtatón készítjük, sajnos csak ilyen minőséget tudunk előállítani. 2. Lásd Baranyai Attilának adott válaszomat. ABC-80-ra egyre kevesebb programot kapunk és közlünk. 3. Ezzel igen sok bolt (például a Skála Metro) foglalkozik.

Gilvázi István, St. Knicanina 48.

21220 Becej, Jugoszlávia

Becsén, egy kis Tisza menti városka számítógéppontjában dolgozom, mint programozó. Ezenkívül fő tevékenységem a mikroszámítógépes kultúra terjesztése környezetemben, aminek eredményeként megalakult a becei BIT nevű mikroszámítógép klub. Főleg az iskolákba szeretném bevezetni a technika eme újdonságát, de persze ez nem megy problémamentesen.

Szeretném valami módon felvenni a kapcsolatot Önökkel, mint központi klubbal. A mi kis klubunknak jelenleg egy Spectrumja és 10 db Hobby-ZR-84-es gépe (jugoszláv gyártmány, egy maszek kisiparos terméke), valamint egy Nascom-2 típusú gépe van. A ZR-84-es teljesen kompatibilis az amerikai TRS-80-nal, illetve a magyar iskolaszámítógéppel is. A ZR-84-esek mindössze 1 hónapja léteznek, ezért nincs valami szörnyű nagy tapasztalatunk, de a külföldi könyvekből és másféle géptípusokról ártírt, valamint saját programtermékeinket összevetve, kb. 200 rövidebb-hosszabb programunk van rá.

Becse testvérvárosa Szekszárd, ezért szeretném az ottani gimnáziummal felvenni a kapcsolatot program- és tapasztalatcsere céljából. Ehhez kérjük a segítségüket.

Szívesen küldenék programokat az újság részére is, amely végre előfizethető a FORUM könyvesboltjain keresztül.

Hosszú leveléből csak részleteket tudok közölni. Az együttműködési javaslat számunkra nagyon megtisztelő, létrehozuk!

Németh Zoltán, Veszprém,

Komócsin u. 38/c. 8200

A Környezetvédelmi Intézetnél dolgozom, mint vizsgáló üzemmérnök. Munkám során M08X típusú professzionális személyi számítógéppel dolgozom programokat alkalmazok és készítek is. Tudásomat – a BASIC nyelv ismeretét – autodidakta módon, önállóan sajátítottam el. Szeretném azonban számítástechnikai ismereteimet elmélyíteni a számítógépprogramozás területén, de sajnos nagyon kevés információ van arról, hogy erre milyen lehetőségek vannak. Vagyis hogy milyen intézmények foglalkoznak felsőfokú levelező képzéssel e téren, és a gyakorlati alkalmazás szempontjából melyiket érdemes választani. Erre vonatkozó tanácsát előre is köszönöm.

A kérdésre nehéz válaszolni. Ajánlatokat adhatok, de többet kellene tudnom arról, hogy milyen területen kívánja tudását hasznosítani (hardver, szoftver, alkalmazás, netán szervezés), akkor talán pontosabban tudnék válaszolni. Azt javaslom, hogy kérjen a SZÁMALK tanfolyamokról leírást (Bp. XI., Szakasits Árpád út 68.), azután keresse meg a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemet (Bp. IX., Dimitrov tér 8.), a Budapesti Műszaki Egyetemet (Bp. XI., Műgyetem rkp. 3/9.), a Kandó Kálmán Műszaki Főiskolát (Bp. III., Nagyszombat u. 19.), a Pénzügyi és Számviteli Főiskolát (Bp. XIV., Buzogány u. 10/12.), de ma már szinte valamennyi főiskolán és egyetemen, hol jobban, hol kevésbé alaposan tanítják a számítástechnikát.

Kókai László, Biatorbágy,

Búzavirág u. 2. 2051

Valahol a tévében hallottam, hogy meg fog jelenni egy könyv, amiben csak programok lesznek. Tessék megírni, hogy kb. mennyibe fog kerülni, és hol lehet majd kapni.

Ahogy mondani szokták, a hír igaz, de a kérdésre még nem tudok válaszolni. Ez a könyv lesz a μ Könyvtár első kötete, a kiadás fortélyait most tanuljuk. A következő, ha a kiadói jogokat megkapjuk, egy híres számítástechnika-történeti mű lesz, H. Goldstine: A számítógép Pascaltól von Neumannig.

A sok levél és a kéthavonkénti megjelenés miatt olyan leveleket is közöltem – mivel véleményem szerint tartalmuk sok olvasónkat érdekelheti –, amelyeket valamikor az év elején kaptunk. A késedelmes válaszáért szíves elnézésüket kéri:

KOVÁCS GYÖZŐ

SZÁMORG

Számítástechnikai Kiszövetkezet

VÁLLALJUK

termelőszövetkezetek, állami gazdaságok,
iparvállalatok, kereskedelmi vállalatok, vá-
rosgazdálkodási vállalatok; tanácsok és
egyéb gazdálkodó szervek számára

**ügyvitelszervezési,
rendszer-szervezési,
tervezési és programozási**

feladatok mikroszámítógépekre (ROBOT-
RON, Sirius, Victor, IBM, Alpha, Micro,
VT20/A, VT20/N, Commodore 64, 610, 720,
stb.) való elvégzését.

Munkatársaikat betanítjuk!

Rendelje meg nálunk

főkönyvi könyvelés, analitikus anyag-, fogyó-
eszköz-, termék-nyilvántartási, bér- és mun-
kaügyi rendszerek, személyzeti nyilvántar-
tás, állóeszköz-nyilvántartás, tervezés, sta-
tistikai feldolgozások, egyéb célrendszerek
szervezését, programozását!

A szervezések bevezetését felügyeljük, a
programokra **egyéves garanciát** adunk.
A számítógépek beszerzésében is közremű-
ködünk.

INGYENES SZAKTANÁCSADÁSI

Számítógépek illesztését megtervezzük, el-
végezzük.
Személyes konzultációt biztosítunk.

Címünk:

Budapest VIII., Rákóczi út 19. I. emelet
1368 Budapest Pf. 237. SZÁMORG
33-55-77, 340-706
22-5241

Telefon:

Telex:

Winchester

Bemutatták az első, szocialista országban készült Winchester-elvű tárolópust, MW-1000 típusjelzéssel. A Magyar Optikai Művek Winchester-elvű tárolócsaládjának ez az első tagja. Mérete 5,25", tárolási formattal esetben 10 Mbajt. Az adatok 6 tárcsaoldalon helyezkednek el, minden tárcsaoldalon 440 funkcionális és 10 parkolósávot tartalmaz. A mikroprocesszorral szabályozott meghajtómotor gyors felpörgést és nagy fordulatszám-stabilitást biztosít a kívánt 3600 fordulat/perc sebességnél. A külön felépített intelligens léptetés gyors és pontos sávkérés tesz lehetővé, így az átlagos elérési idő 100 ms. A meghajtó külső méretei megegyeznek az 5,25" hajlékonylemez tároló méreteivel.

Optikai billentyűzet

Új magyar szabadalom alapján optikai billentyűzetet mutattak be májusban, DCD-OT-327 néven. A 96 billentyűhelyből álló infrafény-letapogató-szerű teljesen elektronikus vezérléssel működik, mechanikai érintkezőket nem tartalmaz. Megbízhatósága igen nagy, élettartama hosszú. Tetszőlegesen programozható karaktergenerátorra révén a kívánt kód a felhasználó igénye szerint választható. A billentyű-

zet antisztatikus, ütésálló műanyagból készült, formatervezett háza az asztal lap síkjához viszonyítva dönthető, az alul elhelyezett, bepattintható tartólab segítségével.

Az optikai elvű billentyűzet további előnye, hogy kb. felébe kerül a hagyományos billentyűzeteknek. Ez indokolja, hogy ebbe már Primo gépet is szereltek, melyet Primodata néven mutattak be.

A legolcsóbb

Tavasszal mutatták be a szocialista országok legolcsóbb mátrixnyomtatóját, a DCD-PRT-42-t, melynek ára 24 ezer forint. A mindössze 3,4 kg-os nyomtató 9 x 9 pontból álló mátrixszal képezi a nyomtatandó jeleket. Az egy sorba nyomtatott karakterek száma a betűszélességtől függően 42 vagy 80, a nyomtató sebessége is ettől függően változó, sorrendben 50 vagy 100 karakter/perc. A befűzhető papír maximális szélessége 210 mm.

A mátrixnyomtatónak grafikus üzemmódja is van. Elektronikus vezérlésű, érzékeny a papírhianyot. Elsősorban a Primo mikrogépekhez fejlesztették ki, azért is nyomtat 42 karaktert egy sorba, mert a Primo is ennyit jelent meg a képernyő egy sorában. Az optikailisan választható gazdag illesztőkészlet, például a Centronics vagy a V.24 azonban lehetővé teszi bármely hazai mikroszámítógéphez való illesztését is.

Az A 5120 - 16 bitesre bővítve

Hazánkban is jól ismertek az NDK gyártmányú A 5100-as professzionális mikroszámítógépek. Ezek közül is az 5120 típus a leginkább közkedvelt. 1985-ben az eredeti formatervezésű képernyős megjelenítőbe építve egy új, nagy teljesítményű változata jelent meg. Az eddigi Z80 analógiaú nyolcbites mikroprocesszor mellett egy 16 bites, az NDK-ban gyártott mikroprocesszort is beépítettek, amely kompatibilis a Z8000-rel. E nagy teljesítményű mikroprocesszorhoz nagy kapacitású, 256 kb-ajos operatív tárat is biztosítanak. Viszont ezek az erőforrások teljesítményben messze túlszárnyalják a géphez kapcsolt háttértárat, mivel mindössze 3 x 0,5 Mbajt közvetlen hozzáférést biztosító hajlékonylemez tároló csatlakoztatható.

A gép nyolcbites része továbbra is a CP/M-szerű SIOS operációs rendszer alatt fut; a 16 bitesnek az operációs rendszerét MUTOS-U-nak nevezik, és Unix-kompatibilis.

Videoton újdonságok

Az év második felében két termékéből is jelentősebb mennyiséget kíván piacra hozni a Videoton. 2000 darabot szeretne forgalomba hozni TV Computeréből, a kifejezetten vállalati célokra tervezett VT16 gépből pedig 800 darabot.

A végleges konstrukciójában az ideai BNV-n látott TV Computer több figyelemreméltó sajátossággal bír. A teljes magyar betűkészlet igen jó minőségű megjelenítése mellett lehetővé teszi nagyobb felbontású video monitor alkalmazását is. Az utóbbi esetben soronként 64 karaktert tud alfanumerikusan megjeleníteni (összesen 24 sor), illetve 240 x 512 pontos, kétszínű grafikát támogat. A géppel együtt bemutatják azt a színes tévékészüléket is, amely rendelkezik a megfelelő adapterrel és monitor üzemmódban használható. A gép átgondolt konstrukcióját jól mutatja az igen ügyesen kialakított, max. 4 kártyás bővíthetősége.

A gép billentyűzete akár a professzionális igényeknek is tökéletesen megfelel. Legmeglepőbb azonban az ára: 32 kb-ajt RAM kapacitású alapváltozata mindössze 25 ezer forintba kerül majd, hálózati tápegységgel együtt.

A VT 16 gép egykártyás kialakítású, két üzemmóddal bíró személyi számítógép. 8 bites üzemmódban a CP/M-nek megfelelő operációs rendszer alatt futtathatók a programok. 16 bites üzemmódban az MS-DOS-nak megfelelő operációs rendszer alatt működő programokat lehet használni. Ez jelenti az IBM személyi számítógépen működő programok egy részét is, de nem minden ilyen programot, mivel a VT16 konstrukciója némileg eltér az IBM PC-től. A memória kapacitása 256 kb-ajt RAM, a beépített floppy egyenként 1 Mbájtosak, és 10 Mbájtos Winchester lemezzel is szállítják a gépet. A konstrukciós előnyök mellett itt is az ár a leginkább figyelemreméltó. A 2 Mbajt floppy kapacitással bíró változat 360 Ft-ba kerül, míg a Winchester lemez mindössze 590 Ft-ba.

LÉPÉSRŐL LÉPÉSRE

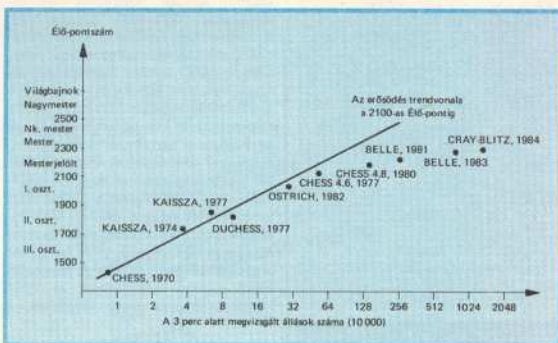
Az előzőekben bemutatott azokat az alap gondolatokat, elveket, amelyekre a jelenlegi legerősebb sakkprogramok épülnek. Ezek az elvek nagyon kevésbé voltak „emberszabásúak”; nemigen hasonlítottak arra, hogy az ember sakkozik.

A sakkprogramok eddigi fejlődésének trendje

Elvileg semmi sem zárja ki, hogy az ember gondolkodásmódjától alapvetően különböző elvek alapján az embernél lényegesen erősebben sakkozó számítógépet lehessen készíteni. Például járművek építésére az ember olyan elveket és eszközöket (kereket vagy sugárhajtást) használ, amelyek a természetben egyáltalán nem fordulnak elő, és a kívánt működést ilyen velejéig mesterséges módon lényegesen eredményesebben tudja megvalósítani, mint ha mondjuk bonyolult üzlet- és csukló-rendszerekből építene galoppozó vagy ügétó autót.

A sakkprogramok játékerékének kezdeti látványos felütása azt sejtette, hogy ezen a területen is hasonló lesz a helyzet: a számítógép speciális lehetőségeinek ügyes kihasználásával, szellemes algoritmusok segítségével sikerülni fog világbajnok erejű vagy még erősebb programot készíteni. Sorra születtek a jóslatok, hogy mikor fogja a számítógép legyőzni a világbajnokot. Az általam ismert, komoly szakértőktől származó legkorábbi jóslat 1959-ből való, és 1965-öt jelölte meg, mint a világbajnok erejű program megjelenésének időpontját. Jóslatokban azóta sincs hiány, de a legerősebb sakkprogram sem közelíti meg még a nemzetközi mesterek, és még kevésbé a nagymesterek szintjét.

A jóslatok mégsem voltak teljesen megalapozatlanok. Az ábrán bemutatjuk a nagyszámítógépekre írt sakkprogramok erősödésének tendenciáját a használt gépek működési sebességének függvényében. A programok erejét a szokásos nemzetközi Élő-pontszám mérjük a függőleges tengelyen, a használt gépek sebességét pedig azzal, hogy három perc alatt hány állást képes megvizsgálni. Átlagosan ennyi idő jut ugyanis egy-egy lépésre egy versenypartiban. A sebességet a vízintzes tengelyen je-

A sakkprogramok erősödésének trendje

löljük, logaritmikus ábrázolásban, tehát a vízintzes tengelyen minden osztás az előzőhöz képest dupla sebességet jelent.

A programok erősödésének trendje kb. 1977-ig – vagy fogalmazunk inkább így: kb. a 2100-as Élő-pontszámig – eléggé egyenes. Ennek alapján joggal gondolhatták a szakértők, hogy lényegében a számítógépek gyorsulásának trendje alapján jó jóslatot tehetnek a sakkprogramok erősödésére. Ez a trend 1985-re valóban elérte volna a világbajnok szintjét.

Az ábrán azonban az is jól látható, hogy a 2100-as Élő-pontszámnak megfelelő játékerő közelében az addigi egyenes trendvonal élesen megtörik: az utóbbi hét évben a sakkprogramok erősödése nem tartott lépést a számítógépek gyorsulásával. (Jegyezzük meg, hogy a számítógépek gyorsulásának trendje egyelőre még nem tört meg.)

Ez a mérési mód természetesen eléggé pontatlan, hiszen, mint a korábbiakból tudjuk, az adott idő alatt megvizsgálható állások száma nemcsak a számítógép sebességétől függ, hanem több más tényezőtől, így a kiértékelő függvény helyes felállításától, a programozási fogásoktól is. Hogy mennyire így van, mutatja a mikrogepeknek a legutóbbi években tapasztalható látványos fejlődése: noha sebességük a leggyorsabb óriásgepekének legfeljebb a századrésze (3 percenként 200 ezer), a legjobb játékerő ereje szintén megközelíti a 2100 Élő-pontot, és ha nem is versenyképesek Belle-lel vagy Cray-Blitz-cel,

de erősebbek számos, náluk tízszer vagy ötvenszer gyorsabb, óriásgepre írt programmal.

Mégis, a trendvonal ilyen látványos megtörése elgondolkodtató. A 2100-as Élő-pontszám már jelentős színvonalat képvisel, megfelel a magyar mesterjelölti minősítésnek. A mesteri vagy még inkább a nemzetközi mesteri szintet áttörni azonban az emberek közül is csak keveseknek sikerült.

Úgy tűnik, a minimax algoritmus – sokféle továbbfejlesztésével és kiegészítésével együtt – egyfelől nagyon hatékonyan bizonyult, hiszen emberi mércével mért sakk-tudás nélkül is lehetővé tette egy elég magas szint elérését, másfelől azonban távolról sem bizonyult annyira hatékony mesterséges eszközként, mint a kerék vagy a sugárhajtás, hiszen az ember csúcsteljesítményeit eddig nem sikerült megközelíteni vele, és amint az ábra mutatja, kétséges, hogy valaha is fog-e sikerülni.

De Groot kísérletének eredménye

	Nagymesterek I. oszt. amatőrök állaga	amatőrök állaga
Döntési idő (perc)	9,6	12,8
A megvizsgált első lépések száma	4,2	3,4
Max. vizsgált mélység (fellépés)	6,8	6,6
Összes figyelembe vett lépések száma (különböző mélységekben)	35,0	30,8
A választott lépés értéke	8,6	5,2

Ha ez így van, két út kínálkozik: vagy ki kell találni egy, a minimax algoritmustól radikálisan különböző játékalgoritmust, függetlenül attól, hogy az ember milyen „algoritmusokat” használ sakkozás közben, vagy jobban meg kell ismerni az ember gondolkodásmódját, és megpróbálni annak szellemében készíteni algoritmusokat. Az előbbi irányban tudomásom szerint eddig még nem született áttörő erejű új ötlet, az utóbbi irányban azonban ígéretes eredmények mutatkoznak, amint azt a mikrogepek említett fejlődése is bizonyítja.

Mekkora fát vizsgál az ember?

Meglepően kevés különbség van egy nagymester és egy amatőr játékos között, ha csak olyan mutatókat vizsgálunk, hogy milyen mélyen kombinálnak előre, vagy hogy hány variációt vizsgálnak meg. Ezt a nagymesterek mindig is állították, és de Groot holland pszichológus és sakkmester már a harmincas évek végén tudományos pontossággal kimérte. De Groot nagymester-alanyai a kor legjobb sakkzói, az 1938-as híres AVRO-verseny résztvevői voltak, helyezésük sorrendjében: Keresz, Fine, Botvinnik, Aljechin (az akkori világbajnok), Euwe, Reshevsky, Capablanca és Flohr.

Egy tipikus vizsgálati eredményt mutat a táblázat. De Groot bonyolult állásokat vizsgáltatott alanyaival, hogy válasszák ki a szerintük legjobb lépést. A választott lépés erősségét 1-től 9-ig értékelte. Ez az egyetlen olyan sor a táblázatban, ahol igazán lényeges különbség fedezhető fel a nagy mesterek és az amatőrök között: a nagymesterek általában megtalálták a legjobb lépést, az amatőrök távolról sem.

Az emberek által megvizsgált, átlagosan harminc-egynéhány pontból álló fa sok nagyságrenddel kisebb, mint amekkorá fákát a sakkprogramok képesek elemezni, és az a néhány tízmillióny pontból álló fa, amit a programok képesek elemezni, mint korábban láttuk, csak elenyésző része a sakkjáték teljes fájának.

A különbség az emberi sakkzózó és ezen belül is a nagymester javára egészen más pontokon, nem mennyiségi, hanem minőségi jellemzőkben jelentkezik. Például már mindjárt az állás észlelésénél: ha egy nagymester ránéz egy állásra, egész más lát, mint az amatőr. Ennek igazolására bemutatunk egy érdekes kísérletet, aminek a tanulságai igen messzire vezetnek, és a sakkprogramozás számára is irányt mutathatnak.

A kísérlet lényege, hogy a kísérleti személyek néhány másodpercig nézhetnek egy sakkállást, majd a tábláról lesöpört állást kell rekonstruálniuk. A nagymesterek ezt a feladatot sokkal jobban tudták végrehajtani, mint az amatőrök, de ez még nem meglepő. Érdekesebb, hogy lényegesen megnőtt a nagymesterek fölénye, ha nemcsak a rekonstrukálás során elkövetett hibák számát vették figyelembe, hanem azt is, hogy a hiba mennyire változtatja meg az állás jellegét. (Például egy „érdektelen” vagy egy mezővel odébb helyezni kisebb hiba, mint egy futót, amely ettől „jó” futóból „rossz” futó lesz.)

Még érdekesebb eredményt adott egy szellemes kontrollkísérlet. Véletlenszerű, dobókocka segítségével létrehozott állásokat rekonstruáltattak a kísérleti alanyokkal. A véletlen állások éppen csak megfeleleltek a sakk szabályainak (arra azért vigyáztak), de értelmük nem volt. Ebben a kísérletben a nagymesterek és az amatőrök teljesítménye között semmi különbség nem mutatkozott. Sőt, a helyesen rekonstruált figurák darabszáma kevesebb volt, mint az értelmes (játsszámkból vett) állásokban a kezdő sakkzózó által helyesen rekonstruált figurák száma.

Ebből látszik, hogy az ember már első ránézésre sem a figurák konkrét helyét érzékeli, hanem a köztük fennálló kapcsolatokat, stratégiai értelemben értelmes relációkat. A nagymester attól nagymester, hogy számtalan ilyen relációt ismer. Hogy mégis körülbelül mennyit és miféleképpen, arról a következő folytatásban szólnunk.

MÉRŐ LÁSZLÓ
(Folytatjuk)

Dr. Gánti Tibor: Chemoton elmélet (A fluid automaták elméleti alapjai)

(Budapest, 1984. OMIKK,
222 oldal. Ára: 270,- Ft.)

A chemoton elmélet az élő rendszerek mibenlétének elméletét indult, majd lassan a fluid (kémiai) automaták általános elméletévé szélesedett. Nem elvont matematikai elmélet, hanem mérnöki, azaz azt vizsgálja, hogyan lehet fluid automaták kémiai reakció-rendszerekből konstruálni és az ilyen automaták hogyan működnek. Ezért nemcsak a konstrukcionális alapelveket tárgyalja, hanem konkrét példákat, sok esetben pedig ipari megvalósított technológiai példákat is mutat be az egyes konstrukciókra.

E monográfia első kötete megismerteti a fluid automaták „alkatrészeit” és azok kapcsolási módjait: az ön-reprodukáló alkatrészekkel és a belőlük felépíthető önreprodukáló, majd szaporodó fluid masinákkal, köztük a legerdekesebb, a szaporodó programvezérelt fluid automatával, a chemotonnal. A könyv utolsó fejezete bemutatja, hogyan lehet a chemotonokat speciális számítógép-elemeket kifejlesztetni, és felvázolja egy működési alapelveiben is teljesen új, „gondolkodó” computer, a gótgótgó konstrukcionális elveit.

És élő rendszerek működésének, keletkezésének és az élővilág kifejlesztésének a magyarizálásával a monográfia második kötete foglalkozik a chemoton elmélet alapján.

Szabó Szabolcs: Pszichologika

(Budapest, 1984. SZÁMALK,
2. kiadás,
144 oldal. Ára: 40,- Ft)

- A könyv arról szól, hogy
1. - CSAK SENKIBŐL LEHET VALAKI.
 - AKI MÁR VALAKI, AZ VEZETHET.
 - AKI VEZET, NEM MINDIG ISMERI A CÉLT.
 - AKI ELJUT VALAHOVÁ, NEM BIZTOS, HOGY TUDJA, HOL VAN.
 - AKI TUDJA, HOL VAN, AZ MÁSHOL SZERETNE LENNI.
 - AKI MÁSHOL VAN, AZ TANÁCSOT AD, HOGY HOVÁ MENJENEK.
 - AKI ELFOGADJA A TANÁCSOT, AZ TANÁCSALAN, EZÉRT FŐNÖKKÉ SZERETNE VÁLNI.
 - AKI FŐNÖKKÉ LESZ, AZ HATALOMRA ÁHÍT.
 - AKINEK HATALMA VAN, ANNAK NINCS ESZE, MERT MINDENE NEM LEHET.
 - AKINEK NINCS ESZE, AZ SENKI.

GO TO I.

(A Dobó Andor és Kertész Ádám által alkotott ciklus a Pszichologia című könyv hátsó borítójára kívánózik. Ezért ajánljuk a kedves olvasóknak, hogy saját példányukra kézírásos vésésként is föl a fentieket, így a könyv külseje végre megkapja a tervezői által megálmodott, belsejéhez illő formát. Ezáltal a mondanivalója kivétel, de remélhetőleg SENKI-nek sem szűz szemtel.)

Dr. Dobay Péter – Dr. Poór József: Irodai szövegfeldolgozási rendszerek automatizálása

(Budapest, 1985. SZÁMALK,
164 oldal. Ára: 60,- Ft.)

A szövegfeldolgozásról – napjaink számítástechnikai és szervezési szakirodalmának egyik „slágeréről” – magyar nyelven eddig még nem jelent meg könyv. A szerzők úgy dolgoztak fel a témát, hogy a leírta a lehető legkönnyebben alkalmazhatók legyenek a mindennapi gyakorlatban. Ennek érdekében úgy mutatják be a szövegfeldolgozás alapfogalmait, eljárásait, módszereit, végtegenleg és az automatikus szövegfeldolgozás tipikus rendszereit, hogy a hangsúlyt a szervezési, szervezeti, üzemeltetési szempontokra, azaz a megvalósításra helyezik.

Erénye a könyvnek, hogy külön fejezetet szentel a hazai lehetőségeknak: ismerteti a hazai piacon kapható szövegautomatákat, mikrogepeket, szövegfeldolgozási programcsomagokat, és ezek elemzésén alapuló javaslatokat ad a továbbépésre, a fejlődési irányokra.

Lipovszki György– Subai László– Beszeda Tamás: FORTH programozási rendszer és nyelv

(Budapest, 1985.
LSI Alkalmazástechnikai
Tanácsadó Szolgálat,
245 oldal. Ára: 175,- Ft.)

A szerzők elsősorban azoknak írták könyvüket, akik a FORTH programozási nyelvet magyarul szeretnék megismerni. Néhány angolul megjelenő könyv után ez az első, oktató céllal írt, magyar nyelvű FORTH könyv.

A bevezetésben a szerzők ismertetik a FORTH programozási nyelv és rendszer történetét, majd megismertetnek annak alapfogalmaival és az alapvető definíciókkal, a vezérlési struktúrákkal, az adatbehozattal és -kivittal műveletekkel, a speciális utasításokkal, a FORTH szövegszerkesztővel és assemblerral, végül bemutatják a

FORTH használatát néhány Magyarországon is ismert számítógépen. A téma iránt részletesebben is érdeklődő olvasók irodalomjegyzéket is találhatnak a könyv végén a legfontosabb FORTH publikációkról.

Marschik Iván: Mikrogeprendszerek fejlesztése I-II.

(Budapest, 1985. SZÁMALK,
kb. 800 oldal. Ára: 439,- Ft.)

A könyv jelentős hiányt pótol több területen is. Hasznosan fegorhatják a személyi számítógépek tulajdonosai, hiszen segítségével jobban megismerhetik gépüket, és jobb, hatékonyabb programokat tudnak írni. Hasznos a szakemberek számára is, mivel több más tudvánnyal mellett jelenleg csak itt található jó magyar nyelvű leírás az Intel 16 bites elemesládáról, a CP/M és MP/M operációs rendszerről, a mikrogepes fejlesztőrendszerről és a konkurrens programozásról.

A hazai szakirodalomban elsőként vezeti be és használja következetesen az absztrakt gép koncepciót, amely jelenleg a korszerű rendszerfejlesztés alapja. Ennek segítségével a felhasználói mikrogeprendszerek, a fejlesztőrendszerek és a rendszerprogramok egységes áttekintése nem okoz nehézséget.

Az első kötet (Rendszertechnika) 6 fejezetből áll. A legnépszerűbb mikroprocesszor tárgyalása után a memóriák és beviteli/kivitteli elemek ismertetése következik. A szerző külön fejezetet szentel a sírrendszernek, hangsúlyozva ezzel a mikrogeprendszerek kommunikációjának egyre növekvő fontosságát. Az utolsó fejezetben egy korszerű, működő mikrogeprendszert ismertet és a többprocesszoros rendszerek jellemzése található.

A második kötet (Programrendszerek) 3 fejezetre tagolódik. Először a fejlesztőrendszerekről olvashatunk. Itt nagy súlyt szentel a szimuláció és emuláció tárgykörre, ami a gyakorlatban egyre nélkülözhetetlenebb. A monitorokkal és operációs rendszerekkel foglalkozó fejezet egyrészt egy szinte teljes monitor részletes leírását tartalmazza, másrészt a CP/M és MP/M operációs rendszerek ismertetését, valamint jó néhány részletet a konkurrens rendszerekről. Az utolsó fejezet a fordítóprogramokkal és programnyelvekkel foglalkozik, igen sok példával.

A könyv használatát közel 300 kép és ábra segíti. Meg kell említeni az igen hasznos és fontos magyar-angol és angol-magyar szakmai kieszorítót, a jó és részletes tárgymutatót, továbbá a szerzők részletes megválasztott függelékeit.

A korszerű, hasznos információkat tartalmazó könyv stílusa könnyen érthető és követhető; a tanuló szintron határozottan, következetesen vezet el a jelentős szakmai felkészültséget igénylő problémákig.

HERNECZKI ISTVÁN

**MA BIZTOSÍTJUK
A HOLNAP
TECHNIKÁJÁT**

**MŰSZERTECHNIKA
KISSZÖVETKEZET**

az alábbi mikroszámítógép típusait ajánlja
az érdeklődők figyelmébe

MULTI CENTER

- 8 munkahely
- 256 K RAM
- háttértár Winchester

- IBM XT kompatibilis számítógép

MXT

MXT-M

- IBM XT kompatibilis Multi terminális
számítógép

- VME bus kompatibilis több processzoros
több munkahelyes CAD/CAM rendszer

MULTI WS

TRANSMIC-8

- hordozható számítógép

- asztali számítógép

TZ-80

- Standard operációs rendszerek és programcsomagok használata.
- Vállaljuk kulcsrakész rendszerek szállítását egyedi igények szerint. Számítógépeinket, szoftverjeinket megtekinthetik, megvásárolhatják, lízingelhetik COMPUTER BOLT-unkban.

1076 Budapest, Majakovszkij u. 1/D. TEL.: 423-423
Nyitva: H-P. 9-17 óráig

SZÁMÍTÓGÉPES
KIÍROBERENDEZÉSÉHEZ

LEPORELLÓRA
VAN SZÜKSÉGE?

IGÉNYÉVEL FORDULJON
SZAKÜZLETÜNKHÖZ!

A PÁTRIA NYOMDA
NYOMTATVÁNYELLÁTÓ KIRENDELTSÉGE
VÁRJA VÁSÁRLÓIT!

SZÁMÍTASTECHNIKAI SZAKÜZLETÜNK AJANLATA:

- számítógépek sornyomtatóihoz leprellők széles választékban
- számítógépes pénzforgalmi nyomtatványok (átutalási és beszédési megbízások)
- komputer etiket címkék
- peremlyukkártyák, lyukszalagok (5 és 8 csatornás)
- telextekercsek (1, 2 és 3 példányos)
- pénztár- és összeadógépszalagok
- papír – írószerek

Cím: Budapest XIII.,
Csanády u. 5.

Nyitva tartás:
Hétfő–Péntek: 7.30–15.30-ig
Szombat: zárva

Telefon: 298-089

VÁLÁSZOK A TUDÁSPRÓBA KÉRDÉSEIRE

1. Nem kizárólagosan. Az alfanumerikus jelzőt a gyakorlat nem sző szerinti értelemben használja. A betűkőn és a számokőn kívül például minden jele, ami szerepel az írőgépek billentyűzetein, szerepelhet alfanumerikus jelként is. Ma ennek a zónának a jelentésében a „nem-csak numerikus és nemcsak alfabetyikus” tartalom dominál. E fogalom nem tekinthető egzaktnak, inkább kereskedelmi, mint tudományos fogalom. Az alfabetyikus és numerikus jel fogalma sem teljesen tisztázott. Alfabetyikus jele például az egyes zövegökben nélkülözhetetlen felő szókő (az ún. aposztróf)? A szakszótárak és lexikonok nem adnak egyértelmű és egységes elgázítást, arra vonatkozóan sem, hogy numerikus jele például a számok egészrésztő a törtszámok elválasztó, számjelnél nélkülözhetetlen pont vagy vessző, és a hatványozás feltétele mutató nyíl.

2. Nem. Abakusszal is csak algoritmus szerint lehet számolni a C-harvizmi tőrtől is és utána is, sőt így marad ez a jővőben is. Az algoritmus-fogalom (nem az algoritmus név) és az algoritmus-használat sokkal régebbi a C-harvizminél, mint ahogyan ezt az ókori euklidészi algoritmus és más ókori abakusz-algoritmusok bizonyítják.

3. Attól függ, hogy hogyan értelmezzük a szőffüggvény szőt. Ha olyan függvényt értünk rajta, amely szőgően van értelmezve, akkor nyilvánvaló, hogy nem minden szőgően értelmezett függvény periodikus, mint ahogyan például a $\sin(x) + \sin(x)$ sem az. Ha a szőffüggvény olyan függvény, amelynek értéke szőg, akkor sem lesz minden ilyen függvény periodikus. Példák lehetnek erre egy torziós sző elcsavarodási szőge a forgatónyomatok függvényében, vagy egy szakasz látószőge egy adott egyes pontjából. Ha viszont a szőffüggvényeket úgy értelmezzük, hogy szőffüggvény csak a kizárólag az iskolában tanult $\sin(x)$, $\cos(x)$, $\lg(x)$, $\exp(x)$, $\exp(x)$, $\cos(x)$ függvény, akkor igaz lesz az, hogy „a szőffüggvények periodikusak”. E definíció szerint azonban például $\sin(x) \cdot \cos(x)$ függvényt nem szabad szőffüggvénynek, más néven trigonometrikus függvénynek tekinteni.

4. A törtszám egyetlen egenesszakasz, amely tőrték (nem pedig törtszám) számlálójának és nevezőjének elválasztására szolgál. A törtszámot való szákszálán, amely egymáshoz végepontjukat csatlakozó egenesszakaszokból áll. Az egenesszakasz egyenlő szákszálán, egyenlő törtszámok. Noha a törtszám is egenesszakasz, mégsem lenne szerencsés a törtszámot speciális törtszámalként felfogni, mert ez - sokéves tapasztalat szerint - logikai tőrtést szőköt okozni, nemcsak azért, mert a törtszám aritmetikai, a törtszámot pedig geometriai fogalom (ez még nem volna elég), hanem azért is, mert ettől törtszámot vezet az új tőrtég, hogy valaki a törtszámot többszörös törtszámalként értelmezze. A törtszám törtszámok jőlésénél használt vonal, de nem ő van törve. A törtszámotunk pedig semmi köze a törtszámokhoz, viszont ő maga törőti, olyan értelemben, hogy tőrték lehet benne.

5. Közvetlenül rövidített például a program counter, a program counter és a personal computer szavakra. A program counter („programszámító”) az eredeti nyelven sem szerencsés kifejezés, ugyanis nem programszámító, amit jelöl, még csak nem is a programhoz tartozó számító, ugyanis nem számító, hanem inkább címmező, hiszen legfőbbőz az éppen végrehajtás alatti vagy a következő végrehajtandó utasítás címének regisztrálására szolgál. Egymástól éimeken belül, és ilyen sorrendben végrehajtandó utasítások esetében a címmező számlálás törőtiük ugyan, más vezérlés-átadások esetében azonban nem. Az IP, azaz instruction pointer (= utasítás cím) mutató) kifejezés sokkal sikerőtlőbb, és kezdő is kizórtira a PC-t ebből az értelemből. A programmable controller programozható, (általában digitális) szabályozó vagy vezérlő berendezés, vagy inkább annak központi része. A personal computer pedig az ún. személyi számítógép, amelyből ma már vannak olyan példányok is, amelyek több munkahelyre, több személy is használhatja őket egyszerre, és áruk olyan, hogy személyek, ha csak köznyelvi személy (és nem egyenes milliós személy is) nemigen van anyagi pénze, hogy megvásárolhasson és személyi tulajdonának tekinthessen egy ilyen eszkőt.

6. Az utóbbi. 7. Általánosan: olyan szám, amit ellenőrzésre használnak. Tudatos hamisítás és védelem tévesztés észrevételét lehet megkönnyíteni úgy, hogy a szőben forgó számból (vagy számkőből) valamilyen szabály szerint egy másik számot (más számokat) képezünk - ez(ek) az ellenőrző szám(ok) - és az eredeti (eredeteket) ezekkel egyesítjük (összekeverjük), és ezeket az így nyert egységeket bocsátjuk az információforgalomba. Lehet az ellenőrző szám például az eredeti szám 9-cel való osztási maradéka, amit a szám végéhez egyszerűen hozzáírunk, de használhatunk többőgyit is, és sokkal nyolcbitűben kizámított ellenőrző számokkal is. Természetesen információáramlások is, „védezőtők” is módőn.

8. Van. A negatív (például mínusz kettő) alapú számbázisú rendszerben például az előjelek nemcsak hogy fenntartott helye nincs, hanem egyáltalán nincs helye, ugyanis nincs szükség az előjele külön jelzésre.

9. Van. Például az 1/2 alapú helyértékes számbázisú rendszerben. Egy szám számgépre úgy van ebben a rendszerben megkegyeztetve ugyaneként a számok a 2 alapú számbázisú rendszerben feltől alakjának jelleve, csak sorrendjük ellenétes. Így az átvitel is ellenétes irányú lesz.

10. A mix a mixtura (keverék) sző rövidítése. A számítástechnikai mix leggyakrabban szővözött ősszeg (a keverési arányokat a sűlyokok adják meg), melynek tagjai a számítógép vagy valamely program jellemező értékeit (például elvezési időket) tényezőként tartalmazó szorzatok.

11. Nem is egy. Néhány ilyen típus a következők: Epson PX-8, NEC, Olivetti M 10, Tandy Model 100, Apricot Portable, Data General One, Dulmont M100, HP 110, Osborne Vadem, Pro-Lite, Sharp PC 5000, Toshiba T 210. A legnagyobb kijelzőfelülettel a Data General One rendelkezik.

12. 1. Egy irányítástechnikai műszer típus szabványos neve, melynek funkciója nyomásmérés és vezérlés-adás. Nevét a pressure indication

and alarm kezdőbetűkből alakították ki (pressure indication - nyomásmérés, alarm - riasztó). 2. A peripheral interface adapter kezdőbetűkből alkotott sző. Ez szőtorri fordítású a „periferális felőző egység”, nem pontos. Teljesen igaz az a „periferális egység illesztő egység” lenne.

13. A számvézelősi számszámgépek „magas szintű” programozási nyelvéit két menőben fordítják. Az első fordítási menőzet az ún. „pre-processor”, a második pedig az ún. „post-processor” végzi. A processor itt szőlve, egy fordítóprogram, nem azonos a számlőgép processzorával, ami hardver. A processor az általános, minden konkrét számvézelősi számszámgépre egyformán értelmezett információkkal, a postprocessor (ez is fordítóprogram) pedig az adott konkrét számvézelősi számszámgépre vonatkozó információkkal foglalkozik, annak specializált figyelembe vétele. A processor sző szerinti jelentése eljártást végző. A postprocessor szőben a poszt jelentése „után”, „utáni”. A postprocessor egyrati jelentése „utánfeldolgozó”, „utánfeldolgozást végző”, vagy ennyolgtan „a processor utáni”.

14. b) és d) semmiképp sem a) a nyelvtan pontos fordítás, de a eredeti nyelven is legfőbbőz hozzátérít meg a lemezre írást és lemezről olvasást is. Ezért tartalmilag e) áll hozzá legközelebb. Az f) az a legerősecsőbb, mert rövid és igaz ugyan, de sem az írára, sem az olvasásra, sem pedig a mechanikus mozgásra nem utal közvetlenül, de erre jelenleg nincs is szükség, mert sehol sem gyártanak lemezgyártó, amely nem látna el mindhárom feladatot.

15. 1. Kiváló gondolkodó, matematikus is természetűtőző (Blaise Pascal, előz Blaise Pászkal (1623-1663)). 2. A nyomás SI egysége, N/m². 3. Nicklaus WIRTH által alkotott, 1968-ban közzétett kedvelt, szőles körben elterjedt „magas szintű” programozási nyelv.

16. A computer aided design kezdőbetűkből alkotott sző. Jelentése: számítógéppel segített (támogatott) tervezés.

17. A computer aided manufacturing kezdőbetűkből alkotott sző. Jelentése: számítógéppel segített (támogatott) gyártás (termelés).

18. Csak az, hogy a komplex információ-deformáció interdiszciplinaritást sikerült a koncepciók és diszciplínák nem disztingváló diffúzójával a konfuzió nemzetközi élvonalának szintjére fokozni. És mind-ettől kizárólag hazai eszközökkel, importból származó differenciális és integrális nélkül, kizárólag informatikával. Az ilyen tudományos vállalkozások, szellemi ösztönzésteljesítők - figyeljük csak meg! - előbb-utóbb életrajzainkunkba is be fognak gyűrőzni, primár módon az olvasás révén, az olvasó életkedvére kifejtett hatással, szekunder módon pedig akkor, amikor ez az életrajz tudományok kezd majd terelőkörébe való népgazdaságunkban.

19. Az információátviteli és átmásolás között rendkívül fontos különbség az átviteli átvitélünk valamtis. Csak az a biztos, hogy ahová az átvitel történt, ott megvélünk, amit átvittünk. Az a megszokott, hogy az elköz helyőrtől (ahonnan az átvitel történt) addigra eltűnik, amit onnan átvittünk. Az átmásolásnál ez az eltűnés nem következik be.

20. Állapjelmezőszőre szolgáló változókat szoktak flag (jezt: flag), azaz zászló, vagy semaphore (jezt: szemafol), azaz szemafol névvel illetni, mert a zászló és a szemafol ősidők óta széles körben használt, típusuk indikátor, állapjelző. A programokban a flag olyan jelmező (vagy rekesz), amelynek értéke (tartalma) a pillanatnyi állapotot jelezi. Ha a flag lehetséges értékeinek halmaza kételemű, „logikai változó”-nak is szokták hívni. Flag, illetve szemafol funkcióit hardver és szőftve eszközökkel egyaránt meg lehet valósítani.

VÁLLALJUK

- egyedi programrendszerek fejlesztését,
(különböleges operációs rendszerekkel,
nagy-, közép- és mikroszámítógépekre),
- meglévő rendszerek, programcsomagok továbbfejlesztését,
korszerűsítését, bővítését,
- speciális rendszertervek kialakítását és implementálását
igen rövid határidővel, reális áron.
Szóban és írásban örömmel adunk
részletes tájékoztatást.

**PRODUKTORG
HUNGARY
PROGEX Budapest**

1251 Budapest II., Fő u. 68.
Tel.: 154-090/357
154-250/357

Nagy teljesítményű,
szép írásképpű,
megbízható nyomtatót kíván használni
számítógépéhez?

Dolgozzon
a
Magyar Optikai Művek

ROMOM k6311

tip. mátrixnyomtatóval

Kapcsolható
a Commodore gépekhez
és minden olyan számítógéphez,
amelynek Centronix illesztője van

A kedvező árral
és szolgáltatási feltételekkel
rendelkező nyomtatót 1985-től
folyamatosan tudjuk szállítani vevőinknek

Gyártja:

Magyar Optikai Művek
Budapest XII., Csörsz u. 35.
T.: 151-230

MOM
BUDAPEST

Főbb jellemzői:
nyomatási sebesség
nyomatási raszter
írásformák
nemzetközi karakterkészlet
nyomatási pozíciók soronként

sortávolság
papírtovábbítás
másolatok száma

100 jel/s
9 × 7
ferde írás, normál írás
szabadon betölthető
80 jel/10 cpi
100 jel/12,5 cpi
120 jel/15 cpi
6 sor/inch
súrlódóhengeres tükés
rendszerrel
1 eredeti, 2 másolat

Forgalmazza:

Műszer és
Irodagépértékesítő
Vállalat
Számítástechnikai és
Ügyvitelgépészeti Osztály
Budapest VI.,
Népköztársaság útja 2.
T.: 323-332

„MARS” MENETTELJESÍTMÉNY ADATRÖGZÍTŐ ÉS SZÁMÍTÓ RENDSZER

Finommechanikai és Elektronikus
Műszergyártó Szövetkezet

BUDAPEST XI., KARINTHY FRIGYES ÚT 22.

1052 Pf. 55

